

Van mens tot mens

Over de inzet van
ervaringsdeskundigheid
in het forensisch sociaal domein

Marie-José Geenen

Van mens tot mens

Van mens tot mens

Over de inzet van ervaringsdeskundigheid
in het forensisch sociaal domein

Marie-José Geenen

Inhoud

Waarom dit boek?	9
Waar begon het?	13
Herstelbeweging	13
Cliëntenbelangen	14
Toon Walravens	14
Wat maakt iemand ervaringsdeskundig?	17
De weg naar ervaringsdeskundigheid	17
Bart Luining	18
Van ervaringen naar ervaringsdeskundigheid	20
Waar staan we nu?	23
Forensische zorg	23
Jerry Belanger	24
Gevangeniswezen	27
Osman	28
Reclassering	31
Noah Bakema	32
Welke plaats in de organisatie?	37
Moeilijk af te bakenen groep	37
Beroepsniveau en opleidingsniveau	37
Functiebeschrijving	38
Jules Rasoelbaks	39
Plek in de organisatie	42
Jessy de Pina	43
Wat doen ze?	47
Individuele gesprekken	47
Bijwonen casuïstiekbesprekingen	48
Hersteltrainingen geven	48
Begeleiden AA-groepen	48
Maurice Den Haan	50

Wat bieden ze?	53
Hoopverschaffer	53
Rolmodel	53
Bruggenbouwer	54
Beleidsbeïnvloeder	55
Onderzoeker	56
Verwonderaar en gids collectieve ervaringskennis	56
De zes V's	57
Wat komen ze tegen?	59
Van mens tot mens	59
Professionele nabijheid	60
Sanny Peters	60
Menselijke nabijheid	63
Herkenning als brug naar herstel	65
Wat brengt het hen?	67
Empowerment	67
Danielle Steunenberg	67
Ervaringen krijgen nut	70
Poort naar nieuw leven	71
Ahmed El Horrachi	71
Wat zijn obstakels?	75
VOG	75
Jorge Chito	76
Stigmatisering	79
Hoe ervaringsdeskundigheid anders inzetten?	81
Abdiwahab Ali	82
Verhaal vertellen	85
Serena Franken	85
Wat leren we hiervan?	89
Springplank naar een nieuw leven	89
Impuls voor de sector	89
Effecten op cliënten	89
Verschillen met andere sectoren	90
Uitdagingen	90
Dilemma's	91
Voorwaarden	94

Wat te verwachten van de toekomst?	97
Normaliseren van het delen van ervaringen	97
Investeren in collectieve ervaringskennis	98
Ervaringskennis als volwaardige kennisbron gebruiken	100
Scenario's voor de inzet van ervaringsdeskundige professionals	101
Tot slot: hoop voor de toekomst	103
Referenties	105

Waarom dit boek?

Ruim een jaar geleden startte ik, als onderzoeker vanuit het lectoraat Werken in Justitieel Kader, een onderzoek naar de inzet van ervaringsdeskundigheid in het forensisch sociaal domein. Dit werd mogelijk dankzij een financiële bijdrage van de stichting Vrienden van Oldenkotte.

Mijn doel was om te achterhalen wat professionals motiveert om hun ervaringsdeskundigheid in te zetten, hoe zij hun werk ervaren, welke betekenis zij eraan geven, op welke manier zij bijdragen aan de forensisch sociale praktijk, en hoe zij kijken naar de toekomst van ervaringsdeskundigheid in deze sector. Via tips van collega's, ontmoetingen op symposia en contacten via LinkedIn kwam ik in gesprek met zestien ervaringsdeskundige professionals die actief zijn – of recent actief waren – in het forensisch sociaal domein. Zij waren bereid hun verhaal te delen.

Door middel van thematische analyse (Braun & Clarke, 2006) heb ik uit hun verhalen relevante thema's gedestilleerd. Om deze verder te verdiepen en aan te vullen, heb ik beschikbare literatuur bestudeerd over forensische ervaringsdeskundigheid, en waar relevant ook over de inzet van ervaringsdeskundigheid in de geestelijke gezondheidszorg, verslavingszorg en het sociaal werk. Daarnaast heb ik een focusgroep gehouden met zeven professionals om aanvullende perspectieven en verdieping te verkrijgen.

Dit alles heeft geleid tot deze publicatie, waarin ik een overzicht geef van de ontstaansgeschiedenis van ervaringsdeskundigheid in het forensisch domein, de huidige stand van zaken, de betekenis voor cliënten en de sector, de impact op de professionals zelf, de uitdagingen die nog spelen, en mogelijke toekomstperspectieven. Omdat elk verhaal uniek is, heb ik ervoor gekozen om de geïnterviewden in geschreven portretten zelf aan het woord te laten. Deze portretten zijn verspreid door het boek. Twee professionals kozen ervoor om hun verhaal niet herkenbaar te laten opnemen; hun ervaringen zijn wel meegenomen in de algemene beschrijvingen.

De veertien geportretteerden (twaalf mannen en twee vrouwen) zijn – of waren tot voor kort – werkzaam in diverse organisaties binnen het forensisch sociaal domein. Sommigen werken (ook) als zelfstandig ondernemer. Allen zijn ervaringsdeskundig op het gebied van herstel van delictgedrag en/of verslaving. Het inzetten van ervaringskennis vormt een wezenlijk onderdeel van hun werk. Sommigen noemen zichzelf ervaringsdeskundige, anderen kiezen bewust voor een andere benaming. In deze publicatie gebruik ik het woord 'ervaringsdeskundige' bij voorkeur als bijvoeglijk naamwoord, geïnspireerd door Weerman in Onstenk (2017), en

verwijs ik afwisselend naar de geportretteerden als ‘geïnterviewden’ of ‘ervaringsdeskundige professionals’.

De titel *Van mens tot mens* diende zich al snel aan. Enerzijds vanwege de persoonlijke, vaak ontroerende ontmoetingen die ik had met de geïnterviewden. Anderzijds omdat het de kern raakt van wat zij in hun werk uitdragen: het belang van gelijkwaardige, wederkerige, menselijke ontmoetingen. Meerdere professionals vertelden hoe zij in hun herstelproces geholpen zijn door professionals die hen zagen in hun mens-zijn. Diezelfde houding nemen zij nu zelf mee in hun werk: eerst en vooral de mens ontmoeten, voorbij het dossier, het delict of de diagnose. Daarin kunnen zij een voorbeeld zijn voor alle professionals die werken met mensen in kwetsbare posities.

Als symbool voor de inzet van ervaringsdeskundigheid heb ik gekozen voor Kintsugi – Japans voor ‘gouden verbinding’. Deze eeuwenoude kunstvorm herstelt gebroken aardewerk met goud, waardoor de breuk niet wordt verborgen maar juist zichtbaar en waardevol wordt gemaakt. Kintsugi is meer dan een restauratietechniek; het is een filosofie die de schoonheid van het imperfecte en vergankelijke viert. Net als aardewerk kunnen ook levens breken – bijvoorbeeld door verwaarlozing, verslaving, psychiatrische problematiek of criminaliteit. Herstel is mogelijk, en kan kracht en betekenis brengen. Door ervaringskennis in te zetten, krijgen deze breuken een nieuwe vorm en betekenis. Mét een gouden randje.

Ervaringsdeskundigheid heeft in het forensisch sociaal domein nog geen stevige positie verworven. Het aantal professionals met ervaringskennis lijkt klein – al ontbreken exacte cijfers. Wellicht is het tekenend dat enkele geportretteerden inmiddels een andere functie hebben gekozen, waarin hun ervaringsdeskundigheid niet langer centraal staat. Dat hangt mogelijk samen met de controverse die het onderwerp oproept. Zo ontstond er deze zomer commotie in de media over de inzet van een ervaringsdeskundige professional met een tbs-verleden in een ggz-instelling. Hyacinthe van Bussel, voorzitter van het Forensisch Netwerk, reageerde met de woorden (tbsnederland.nl): ‘Ervaringsdeskundigen begrijpen precies waar onze cliënten mee worstelen en wat ze nodig hebben om te herstellen. Dat is cruciaal om delicten in de toekomst te voorkomen. De ervaringen zijn veelbelovend. We hebben alleen wel de ruimte en het vertrouwen nodig om dit zorgvuldig en blijvend in te zetten.’

Ik hoop van harte dat deze publicatie bijdraagt aan die ruimte en dat vertrouwen. De ervaringen zijn nog pril, het beeld is nog diffuus. Maar de verhalen van de geportretteerden getuigen van betekenis – voor henzelf, voor hun cliënten en voor het forensisch sociaal domein.

Dankwoord

Ik wil alle mensen bedanken die openhartig en soms zeer uitgebreid hun verhaal aan mij hebben toevertrouwd. Hun namen vind je terug bij de portretten in deze publicatie. Ik wil ook degenen die ervoor kozen om anoniem te blijven van harte bedanken! Ook jullie verhaal heeft bijgedragen aan deze publicatie. Dank ook aan de deelnemers aan de focusgroep. Dat waren Danielle Steunenberg, Noah Bakema en Toon Walravens (hun portretten vind je in deze publicatie), Jordi van Hulten [adviseur binnen jeugdreclassering], Jeffrey de Bies [eigenaar van Hold Fast coaching training en advies], Iris Zambeek [projectcoördinator bij het Expertisecentrum Forensische Psychiatrie] en collega Renée Henskens [senior onderzoeker bij het lectoraat Werken in Justitieel Kader]. Dank ook aan ex-collega Tom Janssen en collega Moniek Zuurbier die hielpen bij het coderen en analyseren van de interviews. Dank aan het lectoraat Werken in Justitieel Kader van de Hogeschool Utrecht dat deze publicatie mogelijk maakte. En vooral ook veel dank aan Ton de Klein, die de vormgeving van dit boek voor zijn rekening nam.

Marie-José Geenen
September 2025

Waar ‘hij’ staat in dit boek, kan ook ‘zij’ of ‘hen’ gelezen worden. ‘Cliënten’ is een verzamelnaam voor de doelgroepen van dit domein (patiënten, reclassanten, gedetineerden).

Waar begon het?

De inzet van ervaringsdeskundigheid is geworteld in de herstelbeweging. Deze beweging ontstond als tegenreactie op het traditionele medische model en benadrukt dat mensen, ondanks psychische kwetsbaarheid of ontwrichting, kunnen herstellen en een betekenisvol leven kunnen leiden.

Herstelbeweging

De inzet van ervaringsdeskundigheid is te beschouwen als een tastbare vertaling van de herstelbeweging. Deze beweging ontstond als reactie op het traditionele, vaak medisch georiënteerde model binnen de geestelijke gezondheidszorg. Centraal in de herstelbeweging staat het idee dat mensen met psychische aandoeningen, ondanks hun diagnose, kunnen herstellen en een zinvol leven kunnen leiden.

William Anthony wordt vaak gezien als een van de grondleggers van deze beweging. In 1979 richtte hij het Center for Psychiatric Rehabilitation op aan de Boston University (Anthony, 1993). Andere invloedrijke figuren zijn Patricia Deegan en Mary Ellen Copeland. Deegan, psycholoog én ervaringsdeskundige (op jonge leeftijd gediagnosticeerd met schizofrenie), benadrukte dat herstel een persoonlijk en uniek proces is, waarin hoop, zelfbeschikking en empowerment centraal staan. Copeland ontwikkelde in de jaren negentig de WRAP-methode (Wellness Recovery Action Plan), een zelfhulpinstrument dat mensen helpt grip te krijgen op hun leven. Deze methode wordt tot op de dag van vandaag – ook in Nederland – toegepast.

In Nederland kreeg de herstelbeweging vanaf het begin van deze eeuw voet aan de grond. Ze sloot aan bij de antipsychiatriebeweging uit de jaren zeventig en tachtig, die pleitte voor humanisering en patiëntgerichte zorg. De nadruk verschoof naar de rechten en invloed van cliënten. Herstel werd gezien als het proces van je ontworstelen aan de gevolgen van je psychiatrische toestand, en op basis van eigen ervaringen en inzichten hernieuwde betekenis geven aan je leven. Belangrijke organisaties zoals het Trimbos-instituut en Kenniscentrum Phrenos introduceerden herstelgerichte zorg en methodes als WRAP in Nederland. Wilma Boevink, een sleutelfiguur in de Nederlandse herstelbeweging, verwoordde het als volgt:

‘Zelfhulp en cliëntgestuurde initiatieven zijn een reactie op het feit dat we onze eigenheid, onze ervaringen en onze kennis onvoldoende weerspiegeld zien in die reguliere geestelijke gezondheidszorg. Voor ons komt het accent steeds meer te liggen op eigen regie, onze eigen verantwoordelijkheid en onze eigen kracht in plaats van op het ageren tegen de macht van anderen of het reageren op hun agenda.’
(Boevink, 2017, p. 96)

Dat werd onder andere vertaald in de inzet van ervaringsdeskundigen die cliënten een stem gaven en zo tegenwicht gaven aan het medische perspectief. Boevink heeft als ervaringsdeskundige en onderzoeker bij het Trimbos-instituut veel betekend voor de erkenning van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid. Ze was betrokken bij het HEE-project (Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid) en pleitte voor het inzetten van ervaringsdeskundige professionals in de ggz.

Ook Alie Weerman (2019), lector bij Hogeschool Windesheim, heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de positionering van ervaringsdeskundigheid binnen de geestelijke gezondheidszorg en de samenleving. Zij heeft onder andere gepleit voor erkenning van ervaringsdeskundigheid als volwaardige professie, inclusief beroepsprofielen, opleidingen en een kwaliteitsregister.

Cliëntenbelangen

Christ Wesenbeek is eveneens een belangrijk pionier in Nederland. Eind jaren tachtig werd hij een zeer actieve voorzitter van de cliëntenraad binnen de GGzE (Eindhoven). Hij richtte het eerste cliëntenbelangenbureau (CBB) van Nederland op en werd in 1996 leidinggevende van dit bureau. Daarmee werd hij een van de eerste betaalde ervaringsdeskundigen in Nederland. Mede dankzij zijn inzet ontstond in 2001 een speciale opleiding voor ervaringsdeskundigen: Traject Opleiding Ervaringsdeskundigheid (TOED).

Met de GGzE als bakermat heeft herstelgericht werken in de afgelopen twee decennia ook in het forensische domein voet aan de grond gekregen. Toon Walravens is vanaf het eerste uur daarbij betrokken geweest. Hij was de eerste cliënt van De Woenselse Poort die de stap zette om ervaringsdeskundige professional te worden en opende daarmee een poort voor forensische ervaringsdeskundigen na hem. Hij heeft in de afgelopen 25 jaar veel geïnvesteerd om forensische ervaringsdeskundigheid vorm en inhoud te geven, onder andere door een handleiding uit te brengen (Walravens, 2019), die afgelopen jaar in een nieuwe versie verscheen (Walravens, 2025).

Toon Walravens

Toon Walravens kan met recht de nestor van ervaringsdeskundige professionals in het forensisch sociaal domein worden genoemd. Al werkt hij momenteel niet meer als zodanig. Hij is beleidsadviseur en organisatiecoach bij KL-IK, een organisatie die zorg verleent aan jeugdigen en volwassenen op verschillende gronden (WLZ, Beschermd Wonen, Jeugdwet, Forensische Zorg en Ambulante zorg vanuit de WMO). Neemt niet weg dat Toon nog steeds ambassadeur is voor ervaringsdeskundigheid in het forensisch sociaal domein. Hij geeft nog af

en toe hersteltrainingen, is betrokken bij scholing van ervaringsdeskundigen en begeleidt ervaringsdeskundige professionals. Landelijk treedt hij veel naar buiten als het gaat om ervaringsdeskundigheid; live op een podium maar ook met posts op LinkedIn.

Toon zette zijn eerste stappen als ervaringsdeskundige bij de GGzE (de Woenselse Poort), de organisatie waar hij na een detentieperiode als cliënt terecht was gekomen. Daar vond hij aansluiting bij het Cliënten Belangen Bureau (CBB). 'Ik ontdekte dat meer mensen zich net zo voelden als ik en dat dat helemaal niet zo raar was.' Het besef groeide dat verandering mogelijk was en Toon zette wezenlijke stappen voor zijn herstel. Hij ging meewerken aan het ontwikkelen en uitvoeren van hersteltrainingen en cursussen. Even maakte hij een uitstapje naar de geriatrie. 'Ik moest afstand nemen. Het voelde niet goed om aan de slag te gaan op de plek waar ik zelf cliënt was geweest.' Maar al snel keerde hij terug in de Woenselse Poort. Deze keer op een betaalde functie als ervaringsdeskundige professional. Hij bleef er uiteindelijk 19 jaar.

De laatste jaren ervoer hij bij de Woenselse Poort steeds minder ruimte voor ervaringsdeskundigheid, mede door ontwikkelingen rondom veiligheid en een

**Ik ben het trotse voorbeeld
dat je uit de wereld weg
kunt komen.**

tekort aan zorgpersoneel. De focus kwam meer en meer op beheersing en controle te liggen, waardoor de inzet van ervaringsdeskundigen in het gedrang kwam. Maar ook de ontwikkeling die Toon inmiddels zelf had doorgemaakt, maakte dat hij de Woenselse Poort na bijna twintig jaar vaarwel zei. Hij wilde ook op beleidsniveau verschil maken.

Toon benadrukt dat zeker niet alleen ervaringsdeskundige professionals van waarde zijn voor het herstelproces van cliënten, maar ook andere professionals in de organisatie. 'Zonder enkele professionals die ik in de loop der tijd ben tegenkomen, was ik vandaag de dag hoogstwaarschijnlijk dood geweest; overleden op straat, aan een overdosis, aan suïcide.' De professionals die zijn dossier aan de kant schoven en oordeelloos naar hem keken, zijn hem nog steeds lief. Hij noemt hen "juweeltjes" en de ervaringen met hen heeft hij opgeslagen in zijn "schatkist". In het boek over zijn leven (Otten, 2015) noemt hij er enkele met naam, zoals juffrouw Bep uit de jeugdzorg en zijn behandelaar Ton Kuipers.

Het Cliënten Belangen Bureau bracht hem op het pad van de ervaringsdeskundigheid. 'Ik heb er niet echt voor gekozen om ervaringsdeskundige te worden. Ik ben erin gerold. Het was een mooie kans om weer in het arbeidsproces te stappen. Laten we wel wezen, werkgevers zaten niet te wachten op deze jongen met een achtergrond van jeugdinternaat, jeugdgevangenis, gevangenis, psychiatrie. Ik ben het trotse voorbeeld dat je uit de wereld weg kunt komen.'

In de loop der jaren heeft Toon veel mensen gestimuleerd om ervaringsdeskundige te worden en heeft hij veel ervaringsdeskundige professionals begeleid. Hij schreef cursussen en gaf trainingen. Ook met een boek en een film over zijn eigen leven zette hij ervaringsdeskundigheid op de kaart. Hij won in Engeland (in 2013) de *Redemption & Justice Award* voor zijn inzet. Eind 2024 trad hij toe de Commissie Ethiek in de Forensische Psychiatrie. Hij is een veel gevraagd spreker.

Toch is Toon minder positief over de toekomst van ervaringsdeskundige professionals in het forensisch domein. 'De teugels worden strakker aangetrokken in PI's en forensische klinieken, het tbs-systeem zit potdicht, er is nog steeds te weinig aandacht voor re-integratie en nazorg van ex-gedetineerden', somt hij op. Ook ziet hij de tolerantie voor het verhaal van ervaringsdeskundigen afnemen. 'Ik merk dat mensen niet altijd meer hun verhaal durven vertellen, bang dat het tegen hen gebruikt wordt dat zij een achtergrond hebben in detentie, psychiatrie, verslavingszorg'.

Wat maakt iemand ervaringsdeskundig?

De weg naar ervaringsdeskundigheid is zelden rechtlijnig. De reis begint bij persoonlijke ontwrichting en leidt via herstel tot een professionele rol waarin eigen ervaringen worden ingezet ten dienste van anderen.

De weg naar ervaringsdeskundigheid

Je zou kunnen zeggen dat er bij de geïnterviewden trekkrachten en duwkrachten zijn geweest om de stap te zetten om ervaringsdeskundige professional te worden. Voor velen geldt, net als voor Toon Walravens, dat ervaringsdeskundige worden een (betaalde) baan opleverde en een gewaardeerde plek in de samenleving. Hun kansen om een goede plek op de arbeidsmarkt waren klein, vanwege het stigma van criminaliteit en/of verslaving, een strafblad en/of weinig of geen scholing. De kans om via een opleidingstraject als ervaringsdeskundige aan betaald werk te komen was aantrekkelijk. Een van de geïnterviewden zegt daarover:

'Ervaringsdeskundigheid, ik had er nog nooit van gehoord. Ik voelde dat me dat goed zou passen, maar daarnaast was het ook zo dat ik die vijftien jaar drugsgebruik en al daarbij behorende ervaringen niet hoefde weg te cijferen. Als ik zou gaan solliciteren in het bedrijfsleven, zou ik dat een beetje moeten onderbelichten of helemaal verdoezelen. En nu kon ik het gebruiken en hoefde ik me er niet voor te schamen.'

Toeval speelt een belangrijke rol op het pad naar ervaringsdeskundigheid van de geïnterviewden. Van het een kwam het ander. Sommigen werden uitgenodigd om hun verhaal op een school of in een kliniek te komen vertellen en 'dat smaakte naar meer' zoals een van de geïnterviewden het uitdrukt. De volgende stap was dan vaak vrijwilligerswerk en onbetaalde stages en het volgen van een opleiding en dan zo gaandeweg een betaalde functie verwerven.

Het trok hen aan om iets te doen met de ervaringen van ontwrichting in hun leven, om er te kunnen zijn voor anderen. Omdat ze dat zelf hadden gemist of juist omdat ze zelf in een (verslavings)kliniek de waarde hadden ervaren van mensen die uit eigen ervaring vertelden en zo geënthousiasmeerd raakten om ook dat pad te gaan bewandelen.

Dat gold bijvoorbeeld voor Bart Luining. Gestimuleerd door ontmoetingen met ervaringsdeskundigen in een verslavingskliniek besloot hij er zelf een te worden. Hij had gedacht in een kliniek aan de slag te gaan, maar belandde in een baan in het forensisch sociaal domein.

Bart Luining

Bart Luining (54) begon in de puberteit met alcohol en drugs en raakte al snel verslaafd. Toch slaagde hij erin om dertig jaar lang goed te functioneren in de samenleving. Hij werkte in commerciële functies, had daarin veel vrijheid en was succesvol in zijn werk. Maar zoals bij veel verslavingen, ging het uiteindelijk mis. Op zijn vierenvestigste belandde Bart op dezelfde PAAZ-afdeling waar zijn broer decennia eerder was opgenomen. Zijn broer, die bipolair was, maakte een einde aan zijn leven toen Bart tien jaar was. Deze traumatische gebeurtenis had een diepe angst voor psychiatrische instellingen bij hem achtergelaten.

Nu moest hij zelf de confrontatie aangaan met zijn verslaving en de onderliggende problemen. Vanuit de PAAZ-afdeling ging hij naar een verslavingskliniek in Zuid-Afrika. Bij terugkomst liet hij de alcohol staan maar was binnen no time aan andere middelen verslaafd. Hij vertrok nog in hetzelfde jaar naar een kliniek in Schotland. Hier besloot hij dat zijn leven radicaal moest veranderen. Hij wilde iets anders doen, iets dat hem zou helpen om alert te blijven op zijn eigen herstel. In de Schotse kliniek werkten veel ervaringsdeskundigen. Dat leek hem wel wat.

Bij thuiskomst meldde hij zich aan voor een AD-opleiding ervaringsdeskundigheid. Hoewel hij in eerste instantie werd afgewezen, gaf hij niet op en werd hij het jaar daarop toegelaten. Zijn verwachtingen waren hoog; hij dacht te gaan werken in prestigieuze klinieken met bekende Nederlanders. De realiteit was anders. Met veel moeite (de opleiding kon hem niet aan een stageplek helpen) vond hij een stageplek in een hostel voor chronische verslaafden in Eindhoven. Hier ontmoette hij oude bekenden, wat een gevoel van wederkerigheid en begrip gaf.

In het tweede jaar kon hij aan de slag als stagiaire in PI Vught. Hoewel hij op voorhand niet gedacht had in het forensisch sociaal domein te gaan werken, bleek het hem prima te passen. Hij bleef viereneenhalf jaar in PI Vught, eerst als stagiaire en daarna als werknemer. Hij hielp gedetineerden door zijn eigen ervaringen te delen en hen te begeleiden in hun herstelproces. Zo zette hij zelfhulpgroepen op, gebaseerd op het twaalfstappenmodel. Hij was zeer gedreven om aandacht te vragen voor verslaving in de PI's vanuit de overtuiging dat een groot deel van de gevangenispopulatie een verslavingsprobleem heeft, vaak gerelateerd aan onderliggend trauma.

Bart heeft goeie herinneringen aan de Bajes TV die ze in de gevangenis in Vught ten tijde van de Coronapandemie maakten. 'We wisselden grappige filmpjes af met "zaadjes van herstel" zoals we dat noemden. Ik interviewde mensen die

**Het gaat om aansluiten
bij het herstelproces van
de ander.**

in de gevangenis hadden gezeten en een ander leven waren gaan leiden, of bekende Nederlanders met verslavingsproblematiek. We gaven ontspanningsoefeningen. Het mooie was dat gedetineerden er in hun cel, zonder groepsdruk naar konden kijken. Er was veel herkenning en het leverde veel goede gesprekken op.'

Vanuit PI Vught maakte Bart de overstap naar de Pompekliniek in Nijmegen, waar hij als senior ervaringsdeskundige professional aan de slag kon. Hij begeleidde onder andere ervaringsdeskundigen in opleiding. Hij wilde graag in de kliniek zelfhulpgroepen opzetten, maar dat is niet gelukt. Ook streefde hij naar het aanbieden van alternatieve methoden in de kliniek, zoals meditatie, chanten of werken met klankschalen, maar daarvoor vond hij geen gehoor. Wel verzorgde Bart trainingen met betrekking tot het herkennen van (nieuwe) soorten synthetische drugs. En hij liet het perspectief van de patiënt klinken in het contact met behandelaars en andere professionals in de kliniek. 'Ik voelde me soms een tolk, want ze lijken verschillende talen te spreken en elkaar soms niet te begrijpen'.

Intussen haalde hij na zijn AD-diploma ook een bachelor-diploma (ggz-agoog). Bart denkt nog vaak terug aan wat een docent van de AD-opleiding tegen hem

zei: als jullie het goed doen, maken jullie jezelf volledig overbodig. Dat resoneerde bij hem. 'Ik denk totaal anders over afstand en nabijheid dan dat op opleidingen wordt aangeleerd. De afstand tussen professional en cliënt is veel te groot. We verwachten van gedetineerden of patiënten dat ze heel veel van zichzelf laten zien, maar als professionals laten we niks van onszelf zien. We moeten toe naar meer wederkerigheid in het contact.' Hij is ervan overtuigd dat dat de weerstand bij cliënten aanzienlijk zal verlagen.

Zijn standpunt is dat ook een niet-ervaringsdeskundige professional vanuit gelijkwaardigheid en wederkerigheid kan werken. 'Die hoeft niet per se uit eigen ervaring te spreken maar kan ook zeggen; ik ken iemand die ging daar zus of zo mee om, misschien is dat ook iets voor jou? Laten we wel wezen, ik heb zelf nooit in een gevangenis of tbs-kliniek gezeten. Het gaat niet alleen om individuele ervaringskennis maar om collectieve ervaringskennis en aansluiten bij het herstelproces van de ander. Ik ga, vaak onbewust, snel op zoek naar overeenkomsten, en dat kan de stad zijn waar je geboren bent of het eten waar je van houdt. Het kan in hele kleine dingen zitten, maar die overeenkomst is er altijd. Als je de overeenkomst met iemand hebt gevonden en die deelt, dan trek je vanuit gelijkwaardigheid op en ontstaat er verbinding.'

Bart pleit voor meer empathie bij professionals en haalt Petra Schaftenaar (Metiszorg.nl) aan, die spreekt over het verschil maken in die eerste 5 minuten van een nieuw contact tussen professional en cliënt. Hij wil ervoor waken dat ervaringsdeskundige professionals in het forensisch domein ingezet worden als, zoals hij het noemt, 'hulpsinterklazen'. 'Dat gebeurt nog te vaak. Dan slagen organisaties er niet in een cliënt te motiveren voor behandeling en vliegen ze een ervaringsdeskundige in om dat voor elkaar te krijgen.'

Bart is sinds de zomer van 2025 niet meer in dienst bij de Pompekliniek.

Van ervaringen naar ervaringsdeskundigheid

De weg naar ervaringsdeskundigheid start met ervaringen met ontwrichtende situaties en een daaropvolgend herstelproces. Ontwrichtende situaties zijn in het geval van ervaringsdeskundigen in het forensisch sociaal domein soms, bijvoorbeeld ervaringen met verlating, zoals bij Bart. Voor anderen ook ervaringen met delictpleging en daaruit voortvloeiende vrijheidsbeneming en/of behandeling. Daarnaast soms ook psychiatrische problematiek. En daar gaat vaak een geschiedenis van ontwrichting in de jeugd jaren aan vooraf.

De weg naar ervaringsdeskundigheid als professie wordt in de regel als volgt beschreven (zie figuur 1): op zoek naar een leven voorbij de eigen ervaringen geven ervaringsdeskundigen in spe betekenis aan hun ervaringen en leren zich daartoe

te verhouden. In dat proces van herstel zoeken zij naar een nieuwe balans in het leven. Ze vinden daarbij zorg en ondersteuning. Bijvoorbeeld door deel te nemen aan hersteltrainingen. Door reflectie, analyse en uitwisseling met anderen evolueren hun individuele ervaringen tot individuele ervaringskennis.

Door vervolgens vergelijkbare ervaringen van anderen hierin mee te nemen ontstaat er een collectief verhaal dat het persoonlijke verhaal overstijgt en gemeenschappelijke ervaringen blootlegt (Plooy, 2009). 'Van de vele ik-verhalen wordt een wij-verhaal gemaakt' noemt Boevink dat (2017, p. 100). De ervaringsdeskundige professional in spe ontwikkelt kennis, houding en vaardigheden om deze ervaringskennis professioneel in te zetten. Bij de start van de inzet van ervaringsdeskundigen gebeurde dat vooral in trainingen en cursussen. Tegenwoordig kan men opleidingen op allerlei niveaus volgen (van mbo- tot masterniveau). In het uitoefenen van het beroep zal de ervaringsdeskundige professional door middel van intervisie en begeleiding, zich gaandeweg verder bekwamen.

Figuur 1: van ervaringen naar ervaringsdeskundigheid
(VvEd et al., 2022, p. 14 - afgeleid van Timmer, 2009, p. 31.)

Beroepsprofiel

Het vak van ervaringsdeskundigen is in de afgelopen decennia geprofessionaliseerd. In 2012 is er een eigen beroepsvereniging opgericht voor ervaringsdeskundigen: de Vereniging voor Ervaringsdeskundigen (VvEd). Zij hebben gezorgd voor een herziening van het Beroepscompetentieprofiel Ervaringsdeskundigheid (VvEd et al., 2022). De vereniging bewaakt de kwaliteit van ervaringsdeskundigheid, draagt bij aan professionalisering en profilering, organiseert ontmoeting, kennisuitwisseling, intervisie en supervisie voor haar leden en stimuleert wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek.

Voor ervaringsdeskundige professionals in het forensisch sociale domein biedt het Expertisecentrum Forensische Psychiatrie (EFP) sinds 2019 een platform om kennis met elkaar te delen en het vak te professionaliseren. Dat doen zij onder andere door het verstrekken van advies, beschikbaar stellen van materiaal, ondersteuning bij implementatie en lobbyvoering om ervaringsdeskundigheid op de kaart te zetten. Ook organiseren zij intervisie voor ervaringsdeskundige professionals in het forensisch sociaal domein.

Op dit moment is een werkgroep bestaande uit EFP, relevante vertegenwoordigers van de forensische zorgsectoren, DJI (ForZo/JJI), Justis, het ministerie van Justitie en Veiligheid en enkele forensisch ervaringsdeskundigen aan een profiel, specifiek voor een forensische ervaringsdeskundige. Dat doen ze met het beroepscompetentieprofiel voor ervaringsdeskundigen (VvEd et al., 2022) en de beroepscode voor ervaringsdeskundige professionals (KvE, 2022) als vertrekpunt. Dit profiel wordt in het najaar van 2025 verwacht.

Een ervaringsdeskundige maakt dus een proces door van iemand met ervaringen met ontwrichting en herstel naar een professional die vanuit ervaringskennis anderen helpt 'bij hun eigen herstel of persoonlijke ontwikkeling', bijdraagt aan het 'vormgeven van mensgerichte en toegankelijke zorg' en een 'inclusieve samenleving', zoals wordt verwoord in het beroepscompetentieprofiel voor ervaringsdeskundigen (VvEd et al., 2022).

Ervaringsdeskundigheid wordt gedefinieerd als de expertise die voortkomt uit het verwerken, verbreden en delen van ervaringen, het vermogen om deze kennis op verschillende niveaus (micro, meso en macro) vakkundig in te zetten om bij te dragen aan zorg of dienst en zo empowerment, kwaliteit van leven en kwaliteit van zorg te bevorderen (vrij naar Castro et al., 2018).

Waar staan we nu?

Forensisch (sociaal) domein is een verzamelnaam voor organisaties die werken met cliënten die een justitiële maatregel hebben. Hier wordt dat onderscheiden in: de forensische zorg, het gevangeniswezen en de reclasseringspraktijk. Wat is er bekend over de inzet van ervaringsdeskundigheid in deze drie sectoren?

Forensische zorg

Over de inzet van ervaringsdeskundigheid in de forensische zorg is het meest bekend. Daar is tot nu toe de meeste praktijkervaring opgedaan. In 2017 werd vanuit het programma Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ) een verkennend onderzoek geïnitieerd naar de rol van ervaringsdeskundigheid in de forensische zorg (Bierbooms et al., 2017). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat ervaringsdeskundigheid onlosmakelijk verbonden is met herstelgerichte zorg. Tegelijkertijd werd geconstateerd dat het in de forensische sector ontbreekt aan een eenduidige visie op wat herstelgerichte zorg precies inhoudt. De twee pijlers die in de geestelijke gezondheidszorg als uitgangspunt gelden (Boertien & Van Bakel, 2012) zouden in principe ook toepasbaar kunnen zijn binnen de forensische zorg: methodische zelfhulp (het inzetten van eigen herstelervaringen om ruimte te bieden voor herstel bij anderen) en emancipatie (het toevoegen van het cliëntperspectief aan behandeling en beleid). De onderzoekers merkten echter op dat vooral de tweede pijler binnen de forensische context complex kan zijn. De beheerscultuur en het gedwongen kader waarin cliënten vaak verkeren, kunnen een belemmering vormen voor het daadwerkelijk integreren van het cliëntperspectief.

Daarnaast bleek uit de literatuurstudie dat er weinig empirisch bewijs is voor de effectiviteit van ervaringsdeskundigheid – zowel in de reguliere ggz als in de forensische ggz. Toch zagen de onderzoekers voldoende potentie voor succesvolle implementatie, mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan:

- een duidelijke visie op ervaringsdeskundigheid, gekoppeld aan herstelgerichte zorg;
- draagvlak en commitment binnen de organisatie;
- heldere afspraken over de rol en aanstelling van ervaringsdeskundigen;
- goede organisatorische inbedding van deze rol.

Bierbooms en collega's (2017) benadrukken dat het niet voldoende is om ervaringsdeskundigen structureel in dienst te nemen. Het wordt pas echt een succes als zij, net als andere medewerkers, de mogelijkheid krijgen om zich professioneel te ontwikkelen en perspectief houden op vervolgstappen in hun loopbaan. Naar aanleiding van het KFZ-onderzoek werd een handreiking ontwikkeld: *Ervaringsdes-*

kundigheid in de forensische ggz – differing dose and don'ts. Deze bleef echter vrij algemeen en bood weinig concrete handvatten voor toepassing in de praktijk. Uit een vervolgonderzoek in 2021 (Van Daele et al.) bleek bovendien dat deze handreiking bij veel professionals onbekend was.

Ondanks deze knelpunten zijn de ambities om ervaringsdeskundigheid te implementeren in de forensische zorg overeind gebleven. Dat blijkt onder meer uit het in 2022 gepubliceerde Kwaliteitskader Forensische Zorg (Bults et al., 2022). Hierin wordt gesteld dat elke organisatie in de forensische zorg uiterlijk in 2028 een visie en beleid moet hebben ontwikkeld voor de inzet van geschoolde ervaringsdeskundige professionals. In deze visie moet ook aandacht zijn voor praktische vraagstukken zoals opleiding, positionering, VOG-problematiek, en rechten en plichten van ervaringsdeskundigen (Bults et al., 2022, p. 23).

Iemand die inmiddels al een hele tijd zijn ervaringsdeskundigheid inzet in de forensische zorg, is Jerry Belanger. Door de jaren heen heeft hij letterlijk een eigen plek gecreëerd in de Piet Roorda kliniek waar hij op geheel eigen wijze vormgeeft aan ervaringsdeskundigheid in de inrichting.

Jerry Belanger

Jerry (56) laat met een twinkeling in zijn ogen zijn 'diagnosevrije ruimte' zien in de Piet Roordakliniek in Zutphen. Een multifunctionele ruimte: het is zijn kantoor, maar ook de ruimte waar hij hersteltrainingen geeft, een plek waar bewoners muziek kunnen maken (er staan verschillende drumstellen en gitaren) of zomaar binnen kunnen lopen voor een kopje koffie en een praatje. Op de flap-over staan nog wat woorden van de training 'Begin maken met herstel' die hij deze week heeft gegeven. De hersteltrainingen die hij zelf ooit volgde geeft hij nu zelf in de kliniek, al heeft hij ze wel wat aangepast voor de jonge mannen die moeite hebben met lang stil zitten. 'Het is altijd een sport om hun aandacht vast te houden' lacht hij.

Jerry's eigen reis naar herstel begon in 2012. Daar gingen heftige jaren aan vooraf. Na een poging om als drummer in de muziekwereld zijn brood te verdienen koos hij het zekere voor het onzekere en werd loodgieter. Dat was in de jaren negentig in de Verenigde Staten waar hij toen woonde. Daar maakte hij voor het eerst kennis met cocaïne. Blowen deed hij al vanaf zijn puberteit. Later kwam daar ook xtc bij. Het lukte hem jarenlang om ondanks fors gebruik goed te functioneren. Terug in Nederland zette hij een goed lopend loodgietersbedrijf op. Totdat er zoveel gebeurde in zijn leven (relatie, familie, eigen gezondheid) dat zijn leven als een kaartenhuis instortte. Hij had geen werk meer, dus

moest hij andere bronnen aanboren om zijn gebruik te bekostigen. De delicten werden frequenter en straffen bleven niet uit. Familie en vrienden verloren alle vertrouwen in hem.

Toen hij op zijn 45e voor de zoveelste keer was opgepakt, ging er een knop om. Hij wilde dit niet meer. Jerry mocht zijn eigen afkickprogramma opstellen in het Huis van Bewaring en na enkele maanden kon hij doorstromen naar de Piet Roorda kliniek. Dat was zijn kantelpunt. Daar begon de verandering. 'De kliniek is mijn redding geweest, want ik moest met mezelf aan de gang. Zo recalcitrant als ik altijd in mijn leven was geweest, zo gehoorzaam en volgzzaam was ik nu, vanuit de overtuiging dat dit me ging helpen.' Hij moest leren omgaan met stress en emoties en zegt geluk te hebben gehad 'met de juiste hulpverleners die me steunden.'

In de overgangsperiode van een open setting naar begeleid wonen vroeg een sociotherapeut of Jerry op een middelbare school voorlichting wilde geven in een lesweek over criminaliteit en drugs. Dat beviel goed en smaakte naar meer.

In het begin had ik het
gevoel dat ik me moest
bewijzen.

Hij mocht een zelfhulpgroep voor mensen met psychische problematiek begeleiden. Hij maakte kennis met de kwartiermaker voor ervaringsdeskundigheid bij Tactus en die vroeg hem – intussen acht jaar geleden – of hij ervaringsdeskundige in de Piet Roorda kliniek wilde worden. Dat wilde hij wel, al zag hij wel op tegen de verplichting om een opleiding te gaan volgen.

Intussen had hij zijn huidige vrouw ontmoet. Zij was hbo-gechoold en haar moeder zat in het onderwijs. Met deze twee steunpilaren durfde Jerry het aan om de AD-opleiding voor ervaringsdeskundigheid te gaan volgen, die hij na twee jaar met goed gevolg afsloot. Enkele jaren later besloot hij om ook zijn bachelor te gaan halen. Hij is inmiddels gediplomeerd ggz-agoog. De tijd tussen de twee opleidingen had hij nodig om zich het werk van ervaringsdeskundige professional eigen te maken. Er lag een globaal idee toen hij startte in de Piet Roorda kliniek, maar wat hij precies zou gaan doen was nog niet duidelijk.

‘In het begin had ik het gevoel dat ik me moest bewijzen. Veel collega’s waren argwanend, sommigen zelfs rechtstreeks afwijzend.’ Jerry zegt het ergens wel te kunnen begrijpen dat men het vreemd vond dat hij als ervaringsdeskundige terugkwam in de kliniek waar hij zelf cliënt was geweest.

Het voelde als pionieren in deze beginfase. Mede dankzij het invoeren van herstelgericht werken in de kliniek, werd de functie van Jerry steeds concreter en kwam er een duidelijke functiebeschrijving.

Jerry sluit aan bij meerdere Multi Disciplinaire Overleggen (MDO’s) als meewerkend behandelaar. Hij houdt individuele gesprekken en geeft de drie hersteltrainingen van het HEE-programma van het Trimbosinstituut (Begin maken met herstel. Herstellen doe je zelf. Werken met eigen ervaring.) Hier en daar prikkelen, provoceren en confronteren zit in zijn aard. ‘Soms laat ik ze in mijn training even helemaal losgaan, dan mogen ze allerlei antisociale ideeën spuien over drugs en criminaliteit. Kan ik er daarna weer op doorpakken.’

Daarnaast zet hij op allerlei manieren muziek in om in contact te komen met cliënten. Zo organiseert hij af en toe een karaoke wedstrijd, laat cliënten spelen op de instrumenten in zijn ruimte of gaat met hen aan de slag om beats op te nemen. Op die manier is hij in de loop der tijd ook een beetje uitgegroeid tot vaktherapeut. Met name cliënten met een heroïneverslaving blijken baat te hebben bij de drumsessies. Wie geen muziek wil maken is altijd welkom om koffie te drinken en een praatje te maken.

Jerry vervult zijn rol als luis in de pels met verve. Hij houdt de ontwikkelingen in de organisatie goed in de gaten en ‘trekt zijn mond open’ zoals hij dat zelf zegt,

waar het kan. Hij heeft de boodschap van een hoofdbehandelaar die een paar jaar geleden in de kliniek werkte goed in zijn oren geknoopt: zorg dat je niet op een eilandje belandt. Hij blijft uitleggen aan collega’s wat hij doet. ‘Dat moet ook wel, want intussen ben ik een van de oudgedienden, het verloop onder het personeel is erg groot.’

Naast Jerry zijn er nog drie andere forensische ervaringsdeskundige professionals werkzaam bij Tactus. Met hen heeft hij regelmatig contact. Daarnaast ziet hij via het EFP regelmatig andere forensische ervaringsdeskundigen uit den lande. Jerry zou graag zien dat er meer capaciteit zou komen voor ervaringsdeskundigheid in de kliniek. Eén ervaringsdeskundige professional voor 180 cliënten is te weinig. Hij komt lang niet aan alles toe wat hij zou willen. Zo schiet het er regelmatig bij in om in te gaan op verzoeken van buiten de kliniek om voorlichting te komen geven. Zijn wens is een leerlijn te ontwikkelen voor cliënten die hun ervaringskennis willen ontwikkelen en die wellicht in de toekomst kunnen uitgroeien tot ervaringsdeskundige.

Gevangeniswezen

Over de inzet van ervaringsdeskundigheid in het Nederlandse gevangeniswezen kunnen we kort zijn. Het opleidingsinstituut van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) maakt af en toe gebruik van ervaringsdeskundigen bij de training van medewerkers. En professionals met ervaringsdeskundigheid worden soms als zzp’er ingezet bij het verzorgen van deskundigheidsbevordering in Penitentiaire Inrichtingen (PI’s). Het lijkt erop dat het gevangeniswezen verder (nog) nauwelijks toekomt aan het aannemen van professionals met ervaringsdeskundigheid. Walravens en Soeters (2024) stellen dat dat met name te wijten is aan het feit dat PI’s niet of beperkt gericht zijn op het bevorderen van eigen regie, eigen verantwoordelijkheid en eigen (herstel)kracht. Gedetineerden zijn afhankelijk van een strak geregisseerd hiërarchisch systeem, dat zich lastig laat verenigen met de inzet van ervaringsdeskundigheid.

Een belangrijke drempel is daarnaast ongetwijfeld de voorwaarde van een verklaring omtrent gedrag (VOG), die het nagenoeg onmogelijk maakt om aan de slag te gaan in een PI als je een strafblad hebt. (Daarover verderop meer) Bart Luining, wiens verhaal eerder te lezen was, had geen strafblad en kon om die reden zonder problemen aan de slag in een PI. Dat geldt ook voor Osman die na een tijd gewerkt te hebben in de geestelijke gezondheidszorg bewust koos voor een baan als ervaringsdeskundige professional in PI Vught.

Osman

Osman (47) heeft een leven geleid dat getekend is door verslaving, maar ook door veerkracht en transformatie. Zijn verhaal begint op jonge leeftijd, als hij al op zijn tiende, elfde begint met het gebruik van alcohol en drugs. Deze middelen spelen vervolgens twintig jaar lang een centrale rol in zijn leven. Op zijn tweeëndertigste bereikt Osman een dieptepunt. Ondanks pogingen om zelf te minderen en controle te krijgen over zijn gebruik, lukt het hem niet om zijn verslaving te overwinnen. Hij raakt alles kwijt en besluit hulp te zoeken. Hij laat zich opnemen in een verslavingskliniek. 'De kliniek was het begin van mijn herstel.'

Weer in een ander vaarwater gaat hij ook nadenken over werk. 'Op het gebied van scholing of werk had ik nooit een bewuste keuze gemaakt. Toen dacht ik: als de ervaringen die ik heb opgedaan in mijn leven nog ergens voor kunnen dienen, zijn ze niet voor niks geweest.' Hij begint aan de mbo-opleiding ervaringsdeskundigheid. Deze opleiding, gecombineerd met parttime werk, gaf hem een nieuw doel en perspectief. Hij vond een baan bij de GGzE, waar hij eerst in de kliniek werkte en later ambulant in verschillende FACT-teams.

Bij de GGzE ontwikkelde Osman zich verder als ervaringsdeskundige. Hij werkte in een FACT-team en later in het ACT-team voor vroege psychoses. Hij maakte ook deel uit van de ontwikkeling van Peer-supported Open Dialogue (POD), een zorgpraktijk die zich richt op het betrekken van iemands netwerk bij psychische crises. Ondanks de uitdagingen en het pionieren, vond Osman veel voldoening in zijn werk en de mogelijkheid om anderen te helpen.

Na tien jaar bij de GGzE besloot Osman een nieuwe uitdaging aan te gaan. Hij voelde zich niet meer voldoende gewaardeerd en uitgedaagd. Hij startte met de hbo-opleiding social work (ggz-agoog). Hij kon een dag meelopen in de gevangenis in Vught (met Bart Luining – zie pagina 18) en zag hoe volwassen mannen zich in de zelfhulpgroepen kwetsbaar durfden op te stellen. Dat raakte hem. Hij realiseerde zich dat hij ervaringsdeskundige professional was geworden om een andere kant te laten zien, een voorbeeld te zijn. 'Want ik geloofde vroeger ook niet in herstel. Als ik ergens hoop kan brengen, dan is het hier wel.' Er was op dat moment geen vacature maar die kwam er na een jaar gelukkig wel en Osman maakte de overstap van de ggz naar de Penitentiaire Inrichting Vught.

In PI Vught werken twee ervaringsdeskundige professionals. Zij maakten eerst deel uit van het Team Opleiden, maar sinds afgelopen jaar horen ze bij het Team Therapie en Diagnostiek en werken ze nauw samen met psychologen en vaktherapeuten in dat team. Osman is blij met deze ontwikkeling. Samen met

**Als mijn ervaringen ergens
voor kunnen dienen, zijn ze
niet voor niks geweest.**

een van de psychologen en de afdeling HR hebben ze een functiebeschrijving gemaakt. Omdat het functiehuis van DJI geen ervaringsdeskundige kent is voor de functienaam 'adviseur bedrijfsvoering' gekozen.

Intussen werkt hij vier jaar in Vught. Een belangrijk deel van zijn werk bestaat uit het voeren van één-op-één gesprekken met gedetineerden, vooral op het gebied van verslaving en herstel. Het gaat dan meestal om gedetineerde patiënten in het Penitentiair Psychiatrisch Centrum (PPC). De aanvraag voor een gesprek komt soms vanuit een gedetineerde, maar vaker vanuit de behandelaar. Osman rapporteert zijn bevindingen. Hij kent de discussie onder ervaringsdeskundigen over al dan niet rapporteren, maar vindt het logisch om verslag te doen van zijn werk. Hij geeft een voorbeeld. 'Iemand kan hier jarenlang naar onze zelfhulpgroepen komen en van drugs afblijven. Als dat nergens staat, wordt dat niet meegenomen naar de rechter. Dan doen we mensen te-

kort. Wat er inhoudelijk op de meetings wordt gezegd, delen we niet. Dat is de afspraak. Maar als de gedetineerde het er mee eens is, schrijven we wel op dat hij heeft deelgenomen.’

Naast individuele gesprekken faciliteren Osman en zijn collega vier zelfhulpgroepen voor het PPC, ISD (Inrichting voor Stelselmatige Daders) en de reguliere afdeling. Deze zijn gebaseerd op de principes van Narcotics Anonymous (NA). Ze gebruiken ook bewust het beeldmerk van NA en de sleutelhangers die worden gebruikt door NA om ‘clean-tijden’ te vieren, zodat de deelnemers gestimuleerd worden om eenmaal buiten door te gaan met de meetings. Ze hebben het format van de NA-meetings enigszins aangepast en versimpeld, ook om het mogelijk te maken dat er steeds nieuwe deelnemers aanschuiven (het verloop is nu eenmaal groot in een PI).

‘Er gebeuren mooie dingen. Wij planten zaadjes, zeg maar. Deelnemers doen nieuwe inzichten op. Er zijn mensen die echt de keuze maken om te werken aan hun verslaving, kiezen voor herstel en stoppen met gebruiken. We weten mensen te motiveren om behandeling aan te gaan. Wij komen vaak dicht bij de gedetineerden omdat we zelf ook soortgelijke ervaringen hebben meegeemaakt en daar open over zijn. Als wij delen wat ons heeft geholpen, nemen ze dat vaak sneller aan dan van een behandelaar of ander justitie personeel.’ We hebben er hard voor moeten knokken dat deelname aan onze zelfhulpgroepen geen verplicht onderdeel wordt. Het werkt niet als mensen hier niet willen zitten.’ Deelname aan de groep valt dus buiten de structuur van promoveren en degraderen die men in de PI kent. Iedereen mag in principe aanschuiven.

Voorheen toen hij en zijn collega ervaringsdeskundige professional deel uitmaakten van het team opleiden, werden ze betrokken bij nieuwe ontwikkelingen in de organisatie zoals de komst van een afdeling Forensic High Intensive Care (FHIC) en de ontwikkeling van herstelgerichte detentie. Nu ze bij het Team Therapie en Diagnostiek horen is dat minder. Waar het kan geven ze ongevraagd advies. Nu hij en zijn collega al wat langer rondlopen in de PI en ze vaker op een afdeling terugkoppelen wat ze doen, leren de forensisch therapeutisch werkers en penitentiair inrichtingswerkers (piw’ers) hen beter kennen. Dat maakt dat ze ook wel eens gevraagd worden om even mee te denken bij een team.

Osman realiseert zich dat hij om verschillende redenen gemakkelijker een ingang heeft bij gedetineerden. ‘Ik draag geen uniform, ik hoef ze niet in te sluiten. Ze hoeven niks van mij, ik kom alleen maar iets brengen.’ Osman ziet zichzelf als een bruggenbouwer tussen de gedetineerden en het personeel. Bij zijn collega’s probeert hij begrip te kweken voor de complexiteit van verslaving en de onderliggende problemen waar veel gedetineerden mee kampen.

De ernst van de delicten, de weerstand van gedetineerden, maar ook hun lijden drukt soms zwaar op hem. Hij zoekt naar manieren om daarin goed voor zichzelf te blijven zorgen. Hij is dankbaar voor de ruimte die hij krijgt om zijn eigen agenda te plannen en energie te halen uit positieve ontwikkelingen, zoals het ontwikkelen van psycho-educatie voor gedetineerden. Voldoening haalt hij uit de kleine momenten van kwetsbaarheid en emotie die hij bij de gedetineerden ziet.

Reclassering

De derde sector in het forensisch sociaal domein is de reclasseringspraktijk. De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) bracht in 2024 een advies uit over de inzet van ervaringsdeskundigheid bij de reclassering. Men benadrukt het belang van zorgvuldige selectie, begeleiding en onderzoek om deze inzet verantwoord en effectief te maken. Het advies besteedt aandacht aan zowel professionals die vanuit een betaalde functie als ervaringsdeskundigen opereren als ervaringsvrijwilligers die niet professioneel opgeleid zijn en, hun naam zegt het al, vrijwillig worden ingezet. Een organisatie die inmiddels ruime ervaring heeft opgedaan met de inzet van ervaringsvrijwilligers in de reclasseringspraktijk is Novadic-Kentron. In het project **De Reden** ondersteunen ervaringsvrijwilligers cliënten met een justitieel en verslavingsverleden bij hun herstel en re-integratie.

De Reden van Novadic-Kentron

Vrijwilligers inzetten bij de reclassering gebeurt nog betrekkelijk weinig (Höing en Heemskerk, 2019). Bij de verslavingsreclassering van Novadic-Kentron doet men dat echter al geruime tijd in het project de Reden. De Reden begon in 2018 als pilot in de regio Breda. Het doel was om mensen die zelf in herstel zijn van een verslaving en een justitieel verleden hebben in te zetten als herstelmedewerkers binnen de verslavingsreclassering. Het project is inmiddels uitgerold in alle plaatsen in Noord-Brabant waar Novadic-Kentron actief is.

Het project is gericht op:

- doorbreken van stigma’s rond verslaving en criminaliteit;
- ondersteunen van cliënten bij het vinden van motivatie en perspectief;
- versterken van herstelprocessen door inzet van ervaringskennis;
- empowerment van vrijwilligers.

De ervaringsvrijwilligers zijn cliënt van de verslavingsreclassering geweest. Wanneer zij hun toezichttraject hebben afgerond volgen zij een interne opleiding bij Novadic-Kentron, inclusief verschillende e-learning modules van de GGZecademy. Ze worden vervolgens gecoacht door een ervaringsdeskundige

professional, die lang geleden als vrijwilliger begon bij Novadic-Kentron en er sinds tien jaar als professional werkt. Hij bespreekt een keer per week lopende casussen met de ervaringsvrijwilligers. Daarnaast begeleidt hij een groep van ervaringsvrijwilligers én cliënten die geïnteresseerd zijn om ervaringsvrijwilliger te worden.

De ervaringsvrijwilligers werken samen met de reclasseringswerkers om cliënten te begeleiden in hun herstelproces. Onderzoek onder ervaringsvrijwilligers en cliënten van Novadic-Kentron laat zien dat De Reden op meerdere vlakken effect heeft (Verbrugge et al., 2022). Het helpt de reclasseringswerkers in de uitvoering van hun rol als toezichthouder: ze leren hun cliënten beter begrijpen via het perspectief van de ervaringsvrijwilligers. Het helpt cliënten in hun herstelproces: zij ervaren de vrijwilligers als laagdrempelig, motiverend en hoopgevend. En het helpt de vrijwilligers zelf om actief te blijven werken aan hun eigen herstelproces. Het onderzoek benoemt ook enkele aandachtspunten, zoals onduidelijkheid over rol, taken en communicatie tussen partijen, weerstand bij sommige reclasseringswerkers en risico op triggers bij vrijwilligers die nog kwetsbaar zijn in hun herstel.

Sinds 2018 zijn er 32 vrijwilligers ingestroomd bij de Reden. Vijf zijn er nog steeds actief, vijf zijn er om diverse redenen uitgevallen. De overige deelnemers zijn of binnen Novadic Kentron of elders aan het werk gekomen of volgen een opleiding (aldus mondelinge informatie medewerkers Novadic-Kentron).

De RSJ noemt de mogelijkheden voor het inzetten van ervaringsdeskundigen in de reclasseringspraktijk veelbelovend, maar stelt ook dat er nog weinig bekend is over de mogelijke toegevoegde waarde voor de reclasseringspraktijk. Langzaam aan wordt er wel meer ervaring opgedaan, want niet alleen bij de verslavingsreclassering bij Novadic-Kentron maar ook bij Tactus wordt ervaringsdeskundigheid ingezet. Bijvoorbeeld door Noah Bakema. Hij was er ooit cliënt, liep er vervolgens stage en werkt sinds twee jaar in een vast dienstverband bij Tactus.

Noah Bakema

Op zijn zestiende begon Noah met het drinken van alcohol en het snuiven van cocaïne. Hij noemt zichzelf 'een dromerig kind, vaak afgeleid op school, met moeite om me te concentreren op dingen die me niet interesseerden'. De diagnose ADD, die hij later kreeg, verklaarde veel van de problemen uit zijn jeugd, maar op dat moment was hij gewoon 'een jongen die zich verloren voelde'. Drinken en snuiven boden ontsnapping, een manier om niet stil te hoeven staan

bij zijn gevoelens. Of de dood van zijn vader in die tijd het gebruik verergerde weet hij niet meer. Terwijl zijn familie rouwde, zocht hij zijn toevlucht in het gezelschap van anderen die gebruikten en bracht veel tijd door met vrienden op straat.

Op zijn negentiende, intussen overgegaan op het roken van cocaïne, kwam hij voor het eerst in aanraking met de politie voor rijden zonder rijbewijs en openbare dronkenschap. Zijn leven raakte steeds meer in een neerwaartse spiraal. Hij kon geen baan vasthouden en zijn gebruik beïnvloedde zijn vermogen om zelfs eenvoudige taken uit te voeren. Hij nam zich vaak voor om niet meer te gaan gebruiken, maar dit lukte niet. De trek was te heftig om niet aan toe te geven.

Op zijn 21e ging hij voor drie maanden naar een verslavingsinstelling in Zuid-Afrika. Daar hoorde hij voor het eerst het begrip herstel. Hij leerde over de effecten van verslaving op het brein en het belang van verbondenheid met anderen door je gevoelens te delen. Hij begon te begrijpen dat hij zijn verslaving moest erkennen om te kunnen herstellen. Hoewel hij diep respect had voor de mensen die echt de diepte ingingen met hun gevoelens, lukte hem dat zelf niet. 'Ik dacht misschien ga ik het ook wel redden als ik dat niet doe. Ik wou het op mijn eigen manier doen. Maar ja, daardoor was ik ook in de kliniek beland. Het werkte dus niet.'

Na drie maanden in de kliniek, terug in Nederland, begon hij een relatie en kreeg een baan als accountmanager. Het bedrijf werkte met een beloningsstelsel: hoe meer advertentieruimte hij verkocht des te hoger zijn inkomen. 'Doorslaan is een groot woord, maar al snel verloor ik mijn herstel uit het oog.' Zijn relatie liep stuk en Noah viel terug in zijn oude gewoonten. Hij verloor zijn baan, kwam weer in aanraking met politie en justitie en raakte opnieuw alles kwijt.

Op zijn 28e, na jaren van worsteling, drong het tot hem door dat hij zijn leven echt anders moest gaan aanpakken. Voor de zoveelste keer opgenomen in een kliniek besloot hij om alles wat hij eerder niet durfde aan te pakken, nu wel te doen. Langzaam maar zeker begon hij zijn leven weer op te bouwen. Hij worstelde met de werkwijze in de Nederlandse instellingen die zo anders was dan in Zuid-Afrika. Hij voelde zich vaak alleen en onbegrepen. Toen hij bijvoorbeeld obsessief ging sporten en zich realiseerde dat dat ook een uitingsvorm was van zijn verslaafde brein, stelde de behandelaar dat hij beter aan sport verslaafd kon zijn dan aan drugs.

**Alsof ze niet geloven dat
een cliënt kan doorgroeien
naar ervaringsdeskundige.**

Maar hij pakte door en zette wat hij geleerd had in Zuid-Afrika om in daden. Daar had hij geleerd dat verslaving een chronische ziekte is en dat de grootste valkuil is dat je denkt ervan af te zijn. In zijn herstelproces koos hij er bewust voor om niet te snel geheel zelfstandig te gaan wonen en niet meteen aan een stressvolle baan te beginnen, maar eerst vrijwilligerswerk te doen. Hij koos er ook bewust voor niet terug te gaan naar de stad waar hij vandaan kwam. 'Ik zag om me heen dat jongens vaak veel te snel weer de stap maakten naar werk en naar zelfstandig wonen. En ze vielen allemaal terug. Ze vonden of dachten namelijk dat ze niet meer verslaafd waren.'

Naast vrijwilligerswerk, volgde hij ook diverse cursussen met betrekking tot herstel. Hij ontmoette mensen die hem inspireerden om over zijn eigen ervaringen te vertellen en hij hoorde dat er opleidingen voor ervaringsdeskundigheid bestonden. Toen hij met het vrijwilligerswerk in een kringloopwinkel en buurthuis een stabiel werkritme had opgebouwd, voelde hij zich sterk genoeg om te starten met een mbo-opleiding ervaringsdeskundigheid. Het geluk wilde

dat in diezelfde tijd de manager van de verslavingsreclassering bij Tactus op zijn pad kwam. Zij draagt ervaringsdeskundigheid een warm hart toe. Noah had zijn reclasseringstoezicht bij Tactus inmiddels afgesloten en besloot als stagiaire aan de slag te gaan bij reclassering.

Twee jaar geleden heeft hij de opleiding afgerond en is hij in dienst gekomen bij Tactus. Inmiddels heeft hij een vast contract. Zijn functie heeft gaandeweg vorm gekregen. Zo verzorgt hij samen met een collega de drie HEE-cursussen (Kennismaken met herstel. Herstellen doe je zelf. Werken met eigen ervaring). Hij doet huisbezoeken en heeft individuele gesprekken met cliënten. Soms is dat één gesprek, soms meerdere. Hij verwijst cliënten ook vaak door naar de zelfhulpgroepen van Tactus of die van AA of NA. Verder schuift hij aan bij casuïstiekbesprekingen van de teams in Zwolle, Enschede, Zutphen en Apeldoorn.

Noah is in de begintijd argwaan tegengekomen, niet zo zeer bij de collega-reclasseringswerkers maar bij andere afdelingen, zoals ambulante behandeling. Daar fronste men de wenkbrauwen toen ze hoorden dat hij als voormalig cliënt van Tactus werknemer werd. Hij hoorde dat via via en vindt het jammer dat hij nooit rechtstreeks is aangesproken. Hij ziet dat een ervaringsdeskundige professional in de organisatie nog steeds vrij uniek is in Nederland. 'Hoe anders is het in de Zuid-Afrikaanse kliniek waar nagenoeg alle medewerkers een verslavingsverleden hebben. Het lijkt wel alsof ze hier soms niet geloven dat wat ze aanbieden ook werkt, alsof het niet kan dat je van cliënt doorgroeit naar ervaringsdeskundige'.

Noah heeft zich verbaasd en verbaast zich nog steeds over de aanpak van verslaving die hij op veel plekken in Nederland is tegengekomen. In Zuid-Afrika leerde hij dat je brein je aardig voor de gek kan houden, dat je denkt dat je ervan af bent als je een tijd niet hebt gebruikt. Er is wat hem betreft nog wel het een en ander te verbeteren in de Forensische verslavingszorg vindt Noah. Hij hoopt in de toekomst bij te kunnen (blijven) dragen aan een meer holistische en meer fundamentele aanpak van verslaving bij forensische cliënten. Hij ziet met lede ogen aan dat reclasseringscliënten met een verslaving soms geplaatst worden in een begeleid wonen setting waar geen enkele regel is rondom middelengebruik. 'Het allerbelangrijkste is dat iemand zelf gaat inzien dat hij een verslaving heeft en de oplossing niet buiten zichzelf gaat zoeken. Daar heeft iemand met een verslaving de juiste hulp voor nodig, want dat ga je niet zomaar inzien. Dat weet ik maar al te goed.'

Welke plaats in de organisatie?

De inzet van ervaringsdeskundige professionals in het forensisch sociaal domein wint aan terrein, maar roept tegelijkertijd vragen op over hun positie binnen organisaties. Cijfers over hun aantal zijn niet bekend. Bij aanvang van hun aanstelling is hun functiebeschrijving vaak nog onduidelijk evenals de plek die zij innemen binnen organisaties.

Moeilijk af te bakenen groep

Er zijn momenteel geen exacte cijfers beschikbaar over het aantal forensische ervaringsdeskundigen in Nederland. Wel is bekend dat bij het platform voor ervaringsdeskundigen in de forensische zorg van het Expertisecentrum Forensische Psychiatrie (EFP) 55 professionals zijn aangesloten.

Het afbakenen van deze groep blijkt complex. Gaat het uitsluitend om mensen die de titel ‘ervaringsdeskundige’ of ‘ervaringsdeskundige professional’ dragen, of ook om professionals met andere functietitels die werken vanuit ervaringsdeskundigheid? Betreft het enkel degenen voor wie ervaringsdeskundigheid een voltijdse functie is, of ook mensen die hun ervaringskennis inzetten naast een andere rol – bijvoorbeeld als spreker op symposia, congressen of in het onderwijs?

En spreken we alleen over ‘ervaringsdeskundige professional’ als iemand een opleiding heeft afgerond. En zo ja, wat is dan een passende opleiding en op welk niveau? En wat te doen met de professionals die hun werk als zelfstandig ondernemer baseren op opgebouwde ervaringskennis, maar zich niet onder de noemer ‘ervaringsdeskundige’ profileren?

Kortom, het is lastig om precies te definiëren wie tot de groep forensische ervaringsdeskundigen te rekenen. Deze diversiteit maakt het moeilijk om een eenduidig beeld te geven van de omvang en samenstelling van deze beroepsgroep.

Beroepsniveau en opleidingsniveau

Het vak van de ervaringsdeskundige professionals is in de afgelopen jaren verder geprofessionaliseerd. Er is een beroepscompetentieprofiel en een beroepsregister voor ervaringsdeskundigen ontwikkeld (VvEd et al., 2022). In dat register worden drie beroepsniveaus onderscheiden: ondersteunend en assisterend (opleidingsniveau 2, 3 of 4); uitvoerend en coördinerend (opleidingsniveau 4, 5 of 6); coördinerend en leidinggevend (opleidingsniveau 5, 6 of 7). Ervaringsdeskundige in spe hebben de keuze uit twee leerroutes: een opleidingsroute (dan volg je een beroepsopleiding ervaringsdeskundigheid) of een praktijkleerroute.

Kiezen zij voor een opleiding dan zijn er verschillende mogelijkheden: Howie the Harp (niveau 2, 3 en 4), meerdere mbo-opleidingen (niveau 4) en meerdere Associate Degree (AD) opleidingen (niveau 5). Er is één bachelor (niveau 6) en één masteropleiding ervaringsdeskundigheid (niveau 7).

De in dit boek geportretteerde geïnterviewden hebben op twee na, minimaal een mbo-diploma behaald. Zeven van hen hebben een AD afgerond en zes ook een hbo. Een afgeronde bachelor (de meesten kozen voor ggz-agoog) was in geen van de gevallen een voorwaarde voor het uitoefenen van hun functie als ervaringsdeskundige professional. Zij kozen daarvoor om hun toekomstige kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.

Over de gevolgte opleidingen zijn de meesten niet heel erg tevreden. Zeker degenen die al weer verscheiden jaren geleden een AD-opleiding volgden, toen deze nog in de kinderschoenen stonden. Naar hun idee was de opleiding te weinig afgestemd op het werken in het forensische domein. Een van hen verwoordt het als volgt: 'Ze leiden te veel op om bondgenoot te zijn en te weinig om in een context met een hoog beveiligingsniveau te werken.'

Functiebeschrijving

Voor de meeste geïnterviewden was de beginperiode er een van pionieren. Bij aanvang was hun positie binnen de organisatie vaak nog niet duidelijk, en hun taken waren onvoldoende of zelfs helemaal niet beschreven. Gaandeweg wisten zij een plek te verwerven door zelf vorm te geven aan hun functie en verantwoordelijkheden.

Sommigen hadden het voordeel dat er al een collega-ervaringsdeskundige aanwezig was, of dat er op andere afdelingen binnen dezelfde organisatie al met ervaringsdeskundigen werd gewerkt. Dit maakte het mogelijk om samen het pad te verkennen en te ontwikkelen. Anderen moesten het wiel alleen uitvinden, soms met ondersteuning van meer ervaren ervaringsdeskundigen uit andere organisaties in het land.

Een van de geïnterviewden – die verder niet geportretteerd wilde worden in dit boek – beschreef hoe het ontbreken van een duidelijke functiebeschrijving hem tot speelbal maakte van zijn collega's. Hij was aangenomen als 'persoonlijk begeleider met ervaringsdeskundigheid', maar op de invulling die hij zelf gaf aan deze rol werd hij regelmatig teruggefloten. Sommige collega's konden zich geen voorstelling maken van wat zijn ervaringsdeskundigheid inhield en wezen alles af wat afweek van de gebaande paden. Anderen ervoeren zijn contact met 'hun' cliënten als bedreigend, alsof hij hen zou afpakken. Vanwege de spanningen die hij ervoer, koos hij ervoor zijn verhaal niet openbaar te maken. Op dat moment voelde het

voor hem alsof hij zijn eigen glazen zou ingooien door zijn ervaringen te delen. Hij had goede hoop dat de lopende gesprekken binnen de organisatie en de start van intervisie zouden leiden tot een duidelijke functiebeschrijving en een stevigere positie.

In de verhalen van meer ervaren ervaringsdeskundige professionals klinkt door dat de beginfase vaak moeizaam was. 'Ik werd in het diepe gegooid,' zegt een van hen, om daar direct aan toe te voegen: 'Maar ik wist ondertussen wel uit eerdere ervaringen dat ik niet zou verzuipen.'

Er bestaat nog geen functieprofiel voor forensische ervaringsdeskundigen, en de functie 'ervaringsdeskundige' is niet opgenomen in het functiehuis van forensische organisaties. Dit betekent dat organisaties zelf op zoek moeten naar een passende plek, een duidelijke functiebeschrijving, een bijbehorend opleidingsniveau en een passende salariering.

Dat er geen functie in het functiehuis van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) is was voor de leidinggevende van Jules Rasoelbaks geen beletsel om hem aan te nemen in PI Dordrecht.

Jules Rasoelbaks

Ten tijde van het interview (najaar 2024) had Jules Rasoelbaks (54) twee functies. In PI Dordrecht was Jules 'casemanager met specifieke taken' en bij de Hoop werkte hij met een breed takenpakket en sport als belangrijk element.

Zijn reis op dit pad als 'professional met ervaringsdeskundigheid', zoals hij dat zelf noemt, begon in 2009, toen hij cliënt werd bij De Hoop. De Hoop is 50 jaar geleden begonnen als een kleinschalige instelling voor verslavingszorg met een christelijke identiteit en inmiddels uitgegroeid tot een brede ggz-instelling. Toen Jules enkele jaren in behandeling was, kreeg hij de kans om deel te nemen aan een project dat voortkwam uit het Verdrag van Maastricht, waarin ggz-directeuren hadden afgesproken meer ervaringsdeskundigen in te zetten. Jules en zijn collega's ontwikkelden een project voor gedetineerden. Ze zouden hen gaan bezoeken in gevangenissen, voorafgaand aan hun overplaatsing naar De Hoop om hen te informeren en motiveren voor behandeling. Zo bezocht hij vanaf 2014 als 'ambtelijk bezoek' vele gedetineerden in gevangenissen verspreid over heel Nederland. Daarvoor kreeg hij een VOG (Hij was inmiddels 5 jaar uit detentie). Nadien heeft hij nog verscheidene keren een nieuwe VOG moeten aanvragen, soms met de nodige hobbels, maar uiteindelijk altijd gekregen.

Vanuit zijn rol bij de Hoop kwam hij ook vaak in de gevangenis waar hij zelf had gezeten, PI Dordrecht. Daar kaartte hij op een gegeven moment aan dat hij wel wat meer zou willen betekenen voor gedetineerden; sportactiviteiten opzetten bijvoorbeeld (Jules heeft een grote passie voor sport), groepsgesprekken houden, individuele gesprekken. Dat werd gehonoreerd en vanaf 2017 kwam hij met regelmaat in PI Dordrecht en had veel contact met gedetineerden, van kortgestraft tot langgestraft.

Toen brak de coronapandemie uit en kon Jules niet meer naar binnen omdat hij geen personeelslid was. Hij voelde zo sterk dat hij daarbinnen moest zijn dat hij de directeur belde en vroeg om hem als medewerker aan te nemen. De directeur hield in eerste instantie de boot af. De Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) kent geen ervaringsdeskundige in het functiehuis. Maar enkele weken later had de directeur het toch geregeld. Jules werd 'casemanager met specifieke taken'. Dat betekent zoals hij zelf zegt: 'Ik werd belangenbehartiger, bondgenoot, bruggenbouwer en een luis in de pels'.

Jules' werk is diepgeworteld in zijn eigen ervaringen. Hij heeft vanaf zijn achttiende meerdere keren in detentie gezeten voor geweldsdelicten. Hij is opge-

Mijn gevangenisstraffen waren mijn bezinningstijden.

groeit in een disfunctioneel gezin, had te maken met fysiek geweld door zijn vader, pesterijen op school, seksueel misbruik, hechtingsproblematiek. 'Ga er maar aan staan. Er was geen basis in mijn leven.' Een keerpunt was het moment waarop hij bijna zijn vader vermoordde. Een daad die werd voorkomen door het geschreeuw van zijn moeder.

Jules beseftte dat er iets moest gebeuren. Hij was gemotiveerd om ermee aan de slag te gaan. Vanuit detentie ging hij in 2009 naar De Hoop voor behandeling. Die behandeling was intensief en duurde uiteindelijk acht jaar. Vier jaar woonde hij op het terrein van De Hoop. Daarna begon hij een nieuw leven met zijn vrouw. 'Die acht jaar waren de beste jaren van mijn leven. Ik zeg altijd, mijn gevangenisstraffen waren mijn bezinningstijden. Ik heb heel veel kunnen reflecteren op mijzelf en geleerd hoe ik al die knopen kon ontrafelen. Ik heb me opnieuw leren hechten. Ik had een geweldige behandelaar. Hij is daarna mijn coach geworden en is nu mijn huisvriend.'

Geloof speelt inmiddels een belangrijke rol in zijn leven. Van huis uit was hij wel bekend met religie, maar niet de christelijke. Zijn christelijk geloof kreeg vorm door een ervaring bij De Hoop waarbij voor hem werd gebeden en hij veel rust ervoer. Hij gaat nu wekelijks naar de kerk en is ook actief in de geloofsgemeenschap.

Jules' werk bij De Hoop en in de PI Dordrecht is veelzijdig. Hij is bij de Hoop verantwoordelijk voor alle sportactiviteiten, doet groepsgesprekken en therapeutisch boksen. In deze bokstherapie komen verschillende kwaliteiten van Jules samen. Een aanvraag voor de therapie komt altijd vanuit een van de psychologen en hij werkt daarin ook nauw met hen samen. Heel lijfelijk leren cliënten hun grenzen kennen en bewaken. Buiten het terrein van de Hoop is Jules ook actief: hij voert groepsgesprekken met ex-gedetineerden in verschillende omringende gemeenten.

In PI Dordrecht stelt hij vooral vragen aan gedetineerden en probeert de kloof tussen hen en professionals die hen verder kunnen helpen te verkleinen. En hij is bezig met het bemoedigen van gedetineerden. 'Ik zeg altijd als je geen hoop meer hebt voor jezelf, dan heb ik het voor jou. Ik zie soms zoveel hopeloosheid, zoveel trauma's, hechtingsproblemen.'

'Als het gaat om beleid ben ik soms ook wel luis in de pels voor de PI. Sinds ik zelf (tot 2009) in de PI zat, is er veel ten goede veranderd. Maar ik mis soms nog wel de samenhang en de synergie in alle activiteiten. Daar valt nog veel te verbeteren.'

Jules werkt 50 uur per week en lijkt onvermoeibaar. Dat was enkele jaren geleden wel anders. Toen belandde hij in het ziekenhuis met een coronabesmetting, werd 32 dagen in slaap gehouden en zweefde op het randje van de dood. Hij moest opnieuw leren lopen, praten, eten. Hij voelt zich gereset door deze periode en zegt zich energiever te voelen dan daarvoor.

Jules noemt zichzelf geen ervaringsdeskundige. Die naam doet hem tekort vindt hij. Hij noemt zichzelf liever een professional met ervaringsdeskundigheid. Gaandeweg is hij gegroeid in zijn werk. De eerste stappen zette hij al in 2011, terwijl zijn behandeling pas in 2017 was afgerond. 'In het begin was het best verwarrend, want ik kwam natuurlijk vanalles tegen. Ik mocht gelukkig steeds zelf kiezen op welke afdeling ik aan de slag ging. Daarin ben ik goed begeleid. Er was ook een fase van rolverwarring. Je past niet meer bij het oude en het nieuwe jasje zit nog niet lekker. Dan kom je in een soort niemandsland. Bij wie hoor ik nou?' Jules kreeg de ruimte en het vertrouwen om langzaam in dat nieuwe jasje te groeien. 'Ik had nog niks laten zien en ze gaven me al vertrouwen. De waardering, erkenning, bevestiging, dat waren precies die dingen die ik nodig had. Dat geef ik op mijn beurt ook weer door aan de mensen met wie ik werk.'

Jules heeft zijn functies bij De Hoop en PI Dordrecht begin 2025 ingeruild voor een functie bij een re-integratiebureau. Van daaruit begeleidt hij ex-gedetineerden.

Plek in de organisatie

Voor Jules was het ontwikkelen van zijn ervaringsdeskundigheid en dat concreet maken in taken en rollen een organisch proces. Stapje voor stapje gaf de Hoop hem ruimte om activiteiten te ontplooiën en in zijn rol te groeien. De vraag is of dat vandaag de dag nog zo zal werken voor ervaringsdeskundigen in spe. Voor de eerste generatie ervaringsdeskundigen in het forensisch sociaal domein gold dat ze 'geen deel van het systeem' uitmaakten (Walravens & Soeters, 2024, p. 209). Zij hadden een onafhankelijke positie ten opzichte van collega professionals in de organisatie (behandelaars, sociotherapeuten, piw'ers).

De meeste geïnterviewden maken echter deel uit van een team. In het Kwaliteitskader Forensische Zorg 2022-2028, wordt ook de verwachting uitgesproken dat ervaringsdeskundigen onderdeel uitmaken van een multidisciplinair behandel-/begeleidingsteam (Bults et al., 2022). Dat impliceert ook dat zij zich conformeren aan bestaande regels en procedures en bijvoorbeeld ook rapporteren volgens de geldende regels. Op het congres van EFP voor forensisch ervaringsdeskundigen september 2024 was dat rapporteren een heikel punt. Het kon zowel op tegenstanders als voorstanders rekenen.

De geïnterviewden die deel uitmaken van een (behandel)team zeggen geen moeite te hebben met het rapporteren over hun contact met cliënten, zo lang als ze dat op hun eigen manier kunnen doen. Ze geven aan dat ze altijd samen mét de cliënt rapporteren en dat ze ruimte voelen om daarin keuzes te maken. Een van hen geeft aan dat hij vindt dat hij juist cliënten tekortdoet als hij dat niet doet. 'Ik heb ook een stem. En ik laat soms juist een ander geluid horen dan de andere professionals. Dat is waardevol.' Een ander noemt dat 'herstelondersteunend rapporteren, met de cliënt naast je'. Duidelijk zijn naar je cliënt staat daarbij voorop.

'Ik zeg altijd tegen mijn cliënten: als het gaat over drank, drugs, geweld, bedreiging, suïcide, dan zijn er drie opties: of jij vertelt het aan je behandelaar, of ik vertel het of we doen dat samen. Dat is niet echt een keuze, maar je geeft de cliënt wel iets meer regie.'

Ook Jessy de Pina, die in een woonvoorziening voor cliënten met een forensische titel werkt, vind het vanzelfsprekend dat hij rapporteert over zijn cliënten.

Jessy de Pina

Jessy de Pina (34) werkt bij Pameijer als 'uitvoerend ervaringsdeskundige'. Hij werkt op een forensische woonvoorziening waar bewoners die te maken hebben gehad met justitie, meestal na detentie, hun leven weer proberen op te pakken. Er is 24 uur per dag begeleiding aanwezig voor de 24 bewoners. Het doel is om hen uiteindelijk zelfstandig te laten wonen, hoewel sommigen eerst nog een tussenstap nodig hebben in een andere woonvorm. Net al de wooncoaches helpt Jessy de bewoners met het realiseren van hun doelen.

Jessy kwam als jeugdige regelmatig in de problemen vanwege criminaliteit. Op vijftienjarige leeftijd belandde hij voor het eerst in een justitiële jeugdinrichting (JJI). Hulp accepteren deed hij niet. 'Ik was een zorgmijder. Vertrouwde niets of niemand.' Zijn verblijf in de JJI weerhield hem er niet van verder te gaan op het criminele pad. Daar kwam in 2014, hij was toen 24, een abrupt einde aan doordat hij ernstig ziek werd. Lange tijd was niet duidelijk wat hij had. Toen bleek dat het een hersenaandoening was, was er al veel schade aan zijn lijf aangericht. Hij belandde in een rolstoel en vanuit het ziekenhuis werd hij in een revalidatiecentrum geplaatst. De aanvankelijk verkeerd gestelde diagnoses en de nare bijwerkingen zorgden ervoor dat Jessy wegzakte in apathie en niets moest hebben van de revalidatieartsen of van de behandeling. Een ervaringsdeskundige in het centrum, die zelf een niet aangeboren hersenletsel had, wist hem wel te bereiken en te motiveren mee te werken aan de behandeling. Jessy ging overstap en deed mee aan de behandeling. Zijn vertrouwen in het personeel

groeide toen de politie aan de deur stond om hem op te pakken voor een zes jaar oude straf en zij niet werden toegelaten in het pand. Jessy revalideerde. Hij leerde weer lopen, zij het dat hij daarbij voor de rest van zijn leven een stok nodig zal hebben.

Na een lange periode van ziekenhuisopnames en verblijf in het revalidatiecentrum, werd Jessy begin 2018 alsnog opgepakt en moest hij twee jaar de gevangenis in. In de laatste - open - fase zorgde een begeleider van Ex-Made ervoor dat hij met de opleiding voor ervaringsdeskundige bij Howie the Harp kon starten. De ervaringsdeskundige in de revalidatiekliniek had daarvoor een zaadje geplant. 'Dat was echt een eye-opener. Ik wist meteen: dit werk wil ik doen.' Jessy liep stage bij verschillende organisaties en rondde in anderhalf jaar tijd de opleiding af.

Hij kon aan de slag in een woongroep en besloot direct door te gaan met een mbo-opleiding. Toen het bedrijf failliet ging, zat hij even zonder baan maar vond gelukkig snel een nieuwe baan bij Pameijer. Eerst nog op een andere afdeling en sinds twee jaar op deze woongroep voor cliënten met een forensische titel. Jessy heeft zo'n 35 collega's die ervaringsdeskundige professional zijn bij Pameijer. Hij is de enige forensische ervaringsdeskundige. Dat vindt hij geen probleem. Hij vindt ook voeding buiten zijn organisatie. Zo zoekt hij wel eens een vriend op die bij Team Enkelband werkt, een bemiddelingsbureau tussen jongeren die dreigen uit te vallen op school en ex-gedetineerden. En hij doet regelmatig iets met de Peter Faber Stichting waar hij ook andere ervaringsdeskundigen ontmoet.

Het verkrijgen van een VOG was voor Jessy geen uitdaging. 'Mijn straf was van 2012, ik was voortvluchtig geweest en lag daarna lang in ziekenhuis en revalidatiecentrum. In 2018 ging ik de bak in, maar toen was ik dus al zes jaar niet meer in aanraking met politie en justitie geweest. Dus kreeg ik zonder problemen een VOG.'

Jessy is blij met zijn functie. Hij vindt dat Pameijer ervaringsdeskundigheid goed geïmplementeerd heeft in de organisatie en hij is blij met een duidelijke functiebeschrijving. Net als de wooncoaches rapporteert hij over zijn cliënten. 'Het zou zonde zijn als ik die voortgang of soms de stapjes terug die ze ook maken, niet kon rapporteren. Het versterkt ook het werk dat de wooncoach doet. Ik ben open en eerlijk naar de bewoners over wat ik rapporteer. Dat leidt zelden tot problemen.'

Als ervaringsdeskundige professional biedt Jessy hoop en perspectief aan de bewoners. 'Ik sta net iets meer dan de wooncoaches naast de cliënten. Ik heb

**Soms moet je een hele
nare reis maken om bij
een mooie bestemming te
komen.**

een ander ingangetje. Ze zien dat ik "uit hetzelfde straatje" kom, dus het contact is vaak sneller gelegd. Ik weet hoe het is om tegen het systeem te vechten. Ik weet hoe het is om hulp en zorg uit de weg te gaan. Ik weet wat het is om in onrust te leven. Laatst was er een bewoner met een enkelband. Hij had nog 7 maanden te gaan, maar was het zo beu dat hij zijn band wou doorknippen. Ik heb hem verteld hoeveel onrust het mij had gegeven om zes jaar voortvluchtig te zijn en hoe blij ik was toen alles achter de rug was.'

Door zijn ervaringen te delen, laat Jessy zien dat het mogelijk is om een nieuw leven op te bouwen. Hij helpt bewoners inzien wat de zorg hun kan bieden en fungeert soms als brug tussen de bewoners en de wooncoaches. 'De wooncoaches kan ik soms inzicht geven in de leefwereld van de bewoners. Dat die al zoveel hulpverleners hebben gezien bijvoorbeeld en jij nu eenmaal even 'part of the system' bent als zoveelste hulpverlener. En omgekeerd maak ik de bewoners regelmatig duidelijk wat de wooncoaches voor hen kunnen betekenen. Die denken soms te snel dat alles wel komt aanwaaien.'

Jessy's motto voor ervaringsdeskundigheid is 'je moet zelf eerst leren zwemmen voordat je iemand kunt helpen die aan het verdrinken is'. Anders gezegd: als ervaringsdeskundige professional moet je je issues uit het verleden op een rijtje hebben voordat je aan het werk gaat. 'Want die bewoners zijn ook niet achterlijk, die weten precies op welke knopjes ze moeten drukken.' Dat verleden, dat in 2014 abrupt eindigde toen hij in het ziekenhuis terechtkwam, heeft hij ver achter zich gelaten. 'Ik zat in een groot zwart gat. Maar dankzij die ervaringsdeskundige in het revalidatiecentrum ben ik eruit gekomen. Vanaf dat moment ben ik als mens gaan groeien. Het heeft me veel gebracht. Soms moet je een hele nare reis maken om bij een mooie bestemming te komen.'

Wat betreft de toekomst zit Jessy voorlopig wel op zijn plek. 'Ik heb een heel fijn team. Ik voel vertrouwen vanuit de organisatie. Ik weet wat mijn taken zijn.' Misschien wil hij nog een Associate Degree-opleiding volgen, maar na twee opleidingen in drie jaar tijd, en dat ook nog deels tijdens de coronapandemie, is het voor nu wel even genoeg.

Wat doen ze?

De taken die de geïnterviewden vervullen zijn grofweg in te delen in de volgende categorieën:

- Individuele gesprekken voeren met cliënten.
- Bijwonen van casuïstiekbesprekingen.
- Geven van hersteltrainingen.
- Begeleiden van AA-groepen.

Sommigen rekenen ook deskundigheidsbevordering tot hun taak. Maar vaak is dat bij drukte ook weer de eerste taak die wegvalt. Enkele geïnterviewden hebben ook nog tot taak om junior ervaringsdeskundigen of stagiaires te begeleiden die een opleiding volgen in ervaringsdeskundigheid.

Individuele gesprekken

Alle ervaringsdeskundige professionals voeren gesprekken met cliënten. Voor degenen die werkzaam zijn in een PI of kliniek, maken die gesprekken deel uit van een behandeltraject. Vanuit een vraag van een behandelaar of vanuit het Multidisciplinair Overleg (MDO) voeren zij soms een, vaak meerdere gesprekken met een cliënt. Een ervaringsdeskundige professional werkzaam in een PI:

'Aanvragen komen vanuit de afdeling bij ons team binnen. We bespreken deze met elkaar. Soms gaat een psycholoog met de vraag aan de slag, soms een vaktherapeut, soms wij. En een mix kan ook. Dan trekken we samen op. Vaak voeren we meerdere gesprekken met een cliënt. Verslaving kan een reden zijn, maar ook bij vragen over zingeving of over verlieservaring kunnen we iets betekenen.'

Met een toenemende verantwoordingscultuur moet dat vaak wel passen in een 'module', met een x-aantal contacten en een af te vinken doel, zodat het 'weggeschreven kan worden in het systeem'. Niet alle ervaringsdeskundige professionals zijn even gelukkig met het moeten voldoen aan dergelijke kaders. Een van de geïnterviewden ervoer de overgang naar werken volgens bepaalde modules als een uitholling van zijn functie en besloot te stoppen als ervaringsdeskundige.

'Ik snap dat mijn werk betaald moet worden en mijn uren verantwoord. Maar voor mij voelt het niet lekker dat daarmee ook de inhoud van mijn werk vastgelegd wordt. Ik wil niet dat ik als iemand twee keer heb gesproken, vervolgens een traject in moet van tien weken om aan zingeving te gaan werken. Soms duurt het maanden voordat ik een beetje vertrouwen heb. Soms heb ik het lang over

helemaal niks belangrijks. Maar in ieder gesprek vind ik altijd wel een haakje om op mijn manier met zijn herstel bezig te zijn, om hem te laten nadenken of een tip of een advies te geven.'

Niet alle ervaringsdeskundige professionals die intramuraal of ambulant werken voeren gesprekken die deel uitmaken van een behandeltraject. Sommige ervaringsdeskundige professionals hebben vrije ruimte om contact te leggen met cliënten. Op verzoek van bijvoorbeeld directe begeleiders van de cliënten (piw'ers, sociotherapeuten, reclasseringswerkers) voeren zij dan een of enkele gesprekken. Die zijn vaak gericht op motiveren, stimuleren, informeren van cliënten. Niet elke cliënt wil overigens contact met een ervaringsdeskundige professional. Een van de geïnterviewden daarover:

'Patiënten zitten niet altijd te wachten op jouw verhaal als ervaringsdeskundige. Er zijn genoeg patiënten die zeggen je hoeft mij niks te vertellen. Van de tien patiënten zijn er misschien twee die met jou willen praten. En van die twee ga je er misschien maar eentje bereiken.'

Bijwonen casuïstiekbesprekingen

Ervaringsdeskundige professionals in de reclasseringspraktijk sluiten vaak aan bij casuïstiekbesprekingen om het cliëntperspectief onder de aandacht te brengen. En zoals een van de geïnterviewden zegt 'om reclasseringswerkers alert te maken op hun taalgebruik en het herstelgericht denken onder de aandacht te brengen en te houden'. Daar vloeien dan soms ook weer individuele gesprekken uit voort.

Hersteltrainingen geven

Verschillende geïnterviewden verzorgen de hersteltrainingen van HEE (zie kader), die zij zelf ook ooit hebben gevolgd. Ook voor hun cliënten is dat vaak de eerste kennismaking met het gedachtegoed van herstel.

Begeleiden AA-groepen

Exacte cijfers zijn er niet, maar veel gedetineerden en cliënten in forensische klinieken kampen met een verslaving. Schattingen lopen uiteen van 30% tot 70% voor forensische cliënten (volgens de Nationale Drug Monitor). Geïnterviewden met een verslavingsverleden zijn gedreven om hun ervaringen en hun visie op verslaving uit te dragen in de organisatie waarin ze werken. Enkelen van hen verzorgen in hun eigen organisatie zelfhulpgroepen voor gedetineerden of forensische cliënten die gebaseerd zijn op het 12 stappenmodel, ook wel *Narcotics Anonymous* (NA), *Alcohol Anonymous* (AA) of *Cocaine Anonymous* (CA) genoemd. We zagen eerder al dat Osman en zijn collega zulke groepen verzorgen in PI Vught. Maurice den Haan verzorgt, samen met zijn collega, bijeenkomsten voor NA-groepen.

Hersteltrainingen

Vanuit het HEE-team (Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid) bij het Trimbos-instituut (Boevink, 2017) is in de loop der tijd een programma ontwikkeld met trainingen en studiedagen die mensen ondersteunen in hun herstelproces en bijdragen aan de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid. Drie herstelcursussen worden vaak ook aangeboden in het forensisch domein. De cursussen sluiten op elkaar aan en zijn in principe in de onderstaande volgorde te volgen.

• Begin maken met herstel

(ook 'oriëntatie op herstel' of 'kennismaken met herstel' genoemd)

Een laagdrempelige kennismaking met hersteldenken en het ontdekken van eigen krachten en wensen.

- Wat is herstel? (medisch, maatschappelijk, persoonlijk herstel)
- Herstel is geen rechte lijn: omgaan met terugval en hoop houden.
- Verkennen van eigen krachten, waarden en wensen.
- Kleine doelen stellen en regie terugnemen.

• Herstellen doe je zelf

Training voor mensen die al actief bezig zijn met hun herstel, gericht op het versterken van eigen regie en zelfstandigheid.

- Zelf keuzes leren maken en verantwoordelijkheid nemen.
- Leren omgaan met tegenslagen en zelfzorg versterken.
- Werken aan zelfvertrouwen en zelfbeeld.
- Praktische handvatten om je eigen pad te volgen.

• Werken met eigen ervaring

Helpend om het eigen herstelverhaal te verkennen, ervaringen te verwerken en te leren hoe die bewust in te zetten voor zichzelf én anderen.

- Inzicht krijgen in hoe jouw ervaringen waardevol kunnen zijn voor jezelf én voor anderen.
- Leren hoe je jouw verhaal veilig en krachtig kunt delen.
- Grenzen leren herkennen: wat deel je wel en wat niet.

Maurice den Haan

Maurice den Haan (49) is ervaringsdeskundige bij de afdeling Forensische Zorg van Fivoor in Poortugaal. Hij startte op de arbeidsmarkt als bouwvakker, maar maakte al snel een overstap naar beveiliging in justitiële jeugdinrichting De Hartelborgt in Spijkenisse. Vooral het werken met de jongens sprak hem aan en na het behalen van een mbo diploma Sociaal Pedagogisch Werk werd hij groepsleider. Dat ging een hele tijd goed. Maar zijn middelengebruik brak hem steeds meer op. Maurice was sinds zijn jeugd gewend om stevig te drinken en te blowen. Toen hij trouwde en kinderen kreeg ondernam hij vaak pogingen daarmee te stoppen. Zonder succes. Voor de buitenwereld kon hij zijn gebruik goed verbergen, maar thuis bij zijn vrouw en kinderen leidde het tot veel stress.

Zijn leven bereikte een dieptepunt toen hij zijn leidinggevende uitschold en een voorwaardelijk strafontslag kreeg. Dat was het moment waarop hij beseftte dat hij hulp nodig had. Hij liet zich opnemen in een verslavingskliniek, maar werd al snel doorverwezen naar de psychiatrie vanwege psychotische episodes. Vier maanden bracht hij door in een psychiatrische kliniek, waar hij uiteindelijk de ernst van zijn situatie inzag en besloot zijn leven te veranderen.

Intussen was Maurice nog steeds in dienst bij Justitie, en na zijn ontslag uit de psychiatrische kliniek werd hij op verschillende locaties geplaatst. Geen van die werkplekken kon hem echt bekoren en hij besloot ontslag te nemen en bij de Forensische Verslavingskliniek (FVK) van Fivoor te solliciteren. Hij werd aangenomen. Zijn leidinggevende kende zijn verslavingsgeschiedenis, zijn collega's niet. Maar toen er een cliënt binnenkwam met wie hij in de kliniek had gezeten, heeft hij ook zijn collega's geïnformeerd. Na enkele jaren als begeleider te hebben gewerkt is hij vorig jaar gevraagd om als ervaringsdeskundige professional te gaan werken in de kliniek.

Maurice begeleidt samen met zijn collega therapiegroepen op verschillende afdelingen, voert individuele gesprekken en begeleidt cliënten bij risicoverloven en cue exposure. 'Dan gaan we bijvoorbeeld naar plekken waar mensen hun delict gepleegd hebben of waar ze in gebruik hebben gezeten.' Voor de therapiegroepen heeft hij met zijn collega de twaalfstappenmethodiek enigszins aangepast om deze toegankelijker te maken voor de doelgroep. De groepen vormen ook een opstap naar buiten. Zodra dat kan begeleiden ze cliënten naar externe meetings van Narcotics Anonymous, die ook op het terrein worden gehouden.

Dat een cliënt zijn leven op de rails krijgt, geeft veel voldoening.

Maurice blijft zelf ook naar NA-meetings gaan. Hij beseft dat "onderhoud" belangrijk blijft bij verslaving. Zijn jeugd was getekend door een omgeving waarin drugsgebruik normaal was. Hij begon al op tienjarige leeftijd met gebruiken. Pas toen hij in de kliniek zijn trauma's onder ogen zag en aan de slag ging om die te verwerken, kon hij stoppen met gebruiken. 'Bij de meetings ging de knop pas echt om. Dat je geholpen wordt door een andere verslaafde. Daar kon ik niet tegen liegen.'

In het begin werden Maurice en zijn collega niet overal in de organisatie met open armen ontvangen. 'Op één afdeling gingen ze ons vertellen welke vragen we moesten stellen. Dat werkte niet. Maar intussen worden we als volwaardig lid van de teams beschouwd.' Behandelaren en begeleiders op de groepen vragen Maurice en zijn collega regelmatig om in gesprek te gaan met cliënten, bijvoorbeeld als ze een terugval hebben gehad. In deze individuele gesprekken zijn cliënten vaak heel openhartig. 'Tachtig procent', zegt Maurice, 'wil veranderen. Ze zien mij als voorbeeld. Ik probeer hen tools te geven om dat te

bereiken. Als ze vragen naar mijn verleden vertel ik daarover. Maar dat is lang niet altijd aan de orde.'

Met twee ervaringsdeskundige professionals op honderd patiënten kunnen ze niet met iedereen in gesprek gaan. Ze zouden graag meer tijd willen besteden aan deskundigheidsbevordering en voorlichting voor collega's, maar de tijd ontbreekt. 'Trouwens ook bij de mensen op de afdelingen die vaak al op tandvlees lopen om de diensten gevuld te krijgen'.

Hij benadrukt dat het voor hem en zijn collega belangrijk is om een goede balans te houden in het werk. Samen met zijn collega heeft hij om die reden elke twee weken supervisie. Dat helpt om de uitdagingen van het werk aan te kunnen. Het werk geeft hem ook veel energie. 'Zien dat het een cliënt lukt om zijn leven weer op de rails te krijgen geeft mij veel voldoening. Als ik mensen naar buiten begeleid heb en naar de twaalf stappen meetings, dat ze weer een baan krijgen, dat ze een eigen huis hebben.'

Maurice is intussen begonnen aan de hbo-opleiding tot ggz-agoog. Hij wil zijn kennis en vaardigheden blijven uitbreiden om nog beter zijn werk te kunnen doen. Hij is vastbesloten om zijn werk als ervaringsdeskundige professional voort te zetten en anderen te helpen hun leven te veranderen, net zoals hij dat zelf heeft gedaan.

Wat bieden ze?

Met het uitvoeren van hiervoor genoemde taken, vervullen ervaringsdeskundige professionals meerdere rollen. In de literatuur worden diverse rollen genoemd, zoals hoopverschaffer, rolmodel, bruggenbouwer en gids naar collectieve ervaringskennis (Keuzenkamp et al., 2020; VvEd et al., 2022). De rollen die vooral zichtbaar worden in de verhalen van de geïnterviewden zijn die van hoopverschaffer, rolmodel en bruggenbouwer. Enkel en enkele hebben ook een duidelijke rol als beleidsbeïnvloeder en een enkeling als onderzoeker.

Hoopverschaffer

Hoopverschaffer, soms ook hoopverlener genoemd als tegenhanger van hulverlener, is een van de belangrijkste rollen die ervaringsdeskundigen vervullen (Keuzenkamp & Van Hoorn, 2022; Walters, 2019; Weerman, 2024). Juist aan de mensen die nog niet over hun problemen of hun situatie heen kunnen kijken, kunnen ervaringsdeskundigen hoop geven, stellen Walravens en Soeters (2022). Cliënten zien in de ervaringsdeskundige dat het mogelijk is hun situatie te veranderen. 'Als je geen hoop meer hebt, heb ik het voor jou', zegt een van de geïnterviewden. Voor veel mensen met wie hij in de PI werkte was de puinhoop zo groot geworden dat zij geen zicht meer hadden op de mogelijkheid om daar weer uit te komen. Een ander zegt:

'Hoop verlenen kun je niet, uiteindelijk moet die ander de hoop zien te vinden, maar we kunnen wel helpen zoeken. Zoveel mensen met een verslaving zijn het leven dat ze leiden beu, maar ze vinden de moed niet om het te veranderen. Zien dat het anderen wel is gelukt sterkt hen in die zoektocht. Ze zien dat herstel mogelijk is.'

Ervaringsdeskundigen laten alleen al door wie ze zijn zien dat er wél een uitweg mogelijk is. Hoop kan in die zin bijdragen aan het proces van stoppen met criminaliteit (Lenkens et al., 2024) of stoppen met verslaving.

Rolmodel

Ervaringsdeskundigen zijn niet alleen een rolmodel door dat ze laten zien dat herstel mogelijk is, ze kunnen ook een rolmodel zijn door te laten zien hoe zij bepaalde zaken hebben aangepakt. Een van de geïnterviewden:

'Cliënten zien mij vaak echt als voorbeeld. Dan zeggen ze dat wil ik ook. Dan zeg ik: nou, dan moet je wel aan de bak. Ik help je daarbij. En dan vertel ik hoe ik zo ver ben gekomen. Dat je eerst je ellende uit het verleden moet verwerken voordat jij echt kan stoppen met

gebruiken. Dan vertel ik dat ik pas toen ik alle trauma's had besproken en verwerkt, weer lekker kon slapen en geen drugs of alcohol of iets anders meer nodig had.'

Volgens een van de geïnterviewden hoort bij het rolmodel zijn ook dat je gezond leeft. Hij zegt:

'Practice what you preach. Ik rook niet, ik drink niet, ik gebruik niet. Ik kan in de gevangenis niet zeggen: ach, maar af en toe een jointje kan wel hoor. Nu vragen ze aan mij, hoe doe je dat dan? Heb je nooit geen trek? Ja, zeker, zeg ik dan, maar ik doe het niet. Ik heb gezien wat ik kapot heb gemaakt. Dat wil ik niet meer.'

Bruggenbouwer

Ervaringsdeskundige professionals bouwen een brug tussen cliënten en collega's. Over en weer. Dat doen zij op allerlei manieren. Door een-op-een gesprekken te voeren kunnen ervaringsdeskundigen cliënten informeren, motiveren en stimuleren. Soms is er wrijving met een professional omdat een cliënt zich niet gehoord of begrepen voelt of omdat ze niet weten wat een professional hun te bieden heeft. Ervaringsdeskundige professionals slaan dan een brug door te informeren over rol en functie van hun collega professionals. Ze geven aan dat ze daarin vaak directer en provocatiever kunnen zijn dan hun collega's. Een cliënt zal het makkelijker van hen pikken, omdat ze uit eigen ervaring spreken. Een van de geïnterviewden:

'Veel cliënten hebben oogkleppen op. Ze zien gewoon niet wat de zorg hun kan bieden. Dan denken ze dat is niks voor mij. Ik kan als ervaringsdeskundige laten zien wat de mogelijkheden zijn. Dan zeg ik: Jij wilt dat toch, waarom verzet je je dan? Je hebt hier een heel team dat voor jou bergen kan verzetten, om te komen waar je wil komen. Werk mee.'

Als het de sociotherapeut, de reclasseringswerker of piw'er niet lukt om een cliënt tot iets te bewegen, kan de ervaringsdeskundige professional daarin een rol vervullen. Hij of zij voert dan een gesprek en probeert te achterhalen waar de weerstand zit en te onderzoeken of de cliënt wel tot coöperatie te bewegen is. Soms is simpelweg gebrek aan informatie debet aan weerstand of gebrek aan motivatie bij de cliënt en kan de ervaringsdeskundige professional helpen door meer informatie te geven. Zo vertelt een van de geïnterviewden, werkzaam in de reclasseringspraktijk:

'Als ik weerstand voel bij een cliënt om naar een kliniek te gaan, vertel ik hoe het daar aan toegaat of hoe een behandeling gaat. Zo

was ik met mijn collega reclasseringswerker op bezoek bij een man in detentie en die zei liever in de gevangenis te blijven dan naar een kliniek te gaan. Ik vertelde hem dat je in de kliniek meer vrijheden hebt, dat je letterlijk meer kunt bewegen, veel minder opgesloten hoeft te zitten, je een eigen tv hebt, vaker bezoek mag ontvangen. Mijn collega reclasseringswerker zou eerder zeggen: daar word je behandeld en dat is goed voor je. Maar door vooral praktische voordelen te noemen, trok ik deze man over de streep.'

Ervaringsdeskundige professionals kunnen omgekeerd ook een spreekbuis vormen voor cliënten. Individueel, maar vooral ook in bredere zin door collega's mee te nemen in de leefwereld van cliënten. Gedetineerden of patiënten zijn vaak argwanend naar professionals, bijvoorbeeld omdat ze al een lang verleden met zorginstanties hebben en dossiers hen achtervolgen. Ze hebben soms op voorhand al een negatief beeld van professionals. Een van de geïnterviewden daarover:

'Het botert soms niet tussen mijn collega's en de cliënten. Ik kan de cliënten duidelijk maken wat die collega's voor hen kunnen betekenen, want daar staan ze vaak niet bij stil. Die denken dat sommige dingen gewoon komen aanwaaien. Andersom doe ik dat ook. Mijn collega's kan ik inzicht geven in de leefwereld van cliënten, wat ze doormaken. Dat doe ik bij intervisie, vergaderingen of casuïstiekbesprekingen. Dan doe ik eigenlijk hetzelfde als bij de cliënten: schetsen waarom ze doen zoals ze doen. Dan geef ik bijvoorbeeld aan dat de wrok van de cliënt vaak niet bij hen als persoon ligt, maar bij de ervaringen van alle personen vóór hen.'

Ervaringsdeskundige professionals kunnen hun collega's wijzen op mogelijkheden van cliënten maar ook op mogelijke risico's in hersteltrajecten, doordat zij de leefwereld van de cliënten beter kunnen inschatten.

Beleidsbeïnvloeder

Ervaringsdeskundige professionals kunnen ook een rol spelen in het aankaarten van knelpunten en het bewerkstelligen van veranderingen in systemen, in organisaties, in de samenleving. In het meeste recente Beroepscompetentieprofiel ervaringsdeskundigheid is dan ook de rol van beleidsbeïnvloeder toegevoegd (VvEd et al., 2022). Enkele geïnterviewden benoemen dat 'als luis in de pels fungeren'. Dat doen ze door collega's en leidinggevenden in hun organisatie een spiegel voor te houden, te wijzen op knelpunten en suggesties voor verandering te doen. Daar hoort bijvoorbeeld bij het herstelgericht denken op de kaart zetten en houden, het cliëntperspectief in beeld krijgen en houden, opkomen voor de belangen van cliënten.

‘Als je een echte ervaringsdeskundige bent dan ga je niet zwijgend toekijken als het om belangen van cliënten gaat’ zegt Toon Walravens. Gezien zijn wortels in het behartigen van clientbelangen, de jaren ervaring die hij heeft als ervaringsdeskundige professional en de positie die hij inmiddels heeft verworven in het forensisch sociaal domein kan hij dat doen. En hij doet dat ook met verve. Maar het is zeker niet voor alle ervaringsdeskundigen gemakkelijk om dat vorm te geven. In de verhalen van geïnterviewden die al wat jaren meedraaien in de organisatie is te horen dat ze daar waar mogelijk aanschuiven bij overleggen, dat ze kritische vragen stellen en voorstellen voor verandering doen. Het is echter in de regel geen officiële taak om beleid te maken of te beïnvloeden. In hun verhalen is te horen dat ze dit soms ook tegen de stroom in doen. Hier en daar sippelt teleurstelling door, omdat zij zich niet of onvoldoende gehoord voelen in de door hen aangedragen suggesties en voorstellen. Men loopt bovendien aan tegen het grote verloop onder personeel in deze sector, ook op het niveau van leidinggevenden, waardoor steeds opnieuw geïnvesteerd moet worden in goodwill voor ervaringsdeskundigheid.

Voor de ervaringsdeskundige professionals die nog maar kortgeleden zijn begonnen, is die rol van luis in de pels sowieso een brug te ver. Zij hebben al hun energie nodig om invulling te geven aan hun functie en een plek te verwerven in de organisatie. Ze spreken wel de ambitie uit om op termijn daar meer in te doen.

Onderzoeker

Hoewel dat in andere domeinen vaker voorkomt (zie Leeratelier ervaringsdeskundigheid in onderzoek, 2025), lijkt het in het forensisch sociaal domein nog onontgonnen gebied om ervaringsdeskundigen als onderzoeker in te zetten. Slechts één van de geïnterviewden vervult een (kleine) rol als onderzoeker bij het lectoraat Zorg en Welzijn van de Hogeschool Utrecht. Uit een systematisch onderzoek van studies in Groot-Brittannië blijkt dat inzetten van ervaringsdeskundigen als onderzoeker vaak een activistische, ideologische drijfveer heeft: vanuit social rechtvaardigheid of gericht op empowerment (Rutherford et al., 2024). Twee Australische ervaringsdeskundige wetenschappers, Antojado & McPhee (2024), pleiten voor meer inzet van ervaringsdeskundigen in onderzoek, omdat dat bijdraagt aan empathisch, mensgericht en rechtvaardig beleid voor cliënten in het forensisch sociaal domein.

Verwonderaar en gids collectieve ervaringskennis

Van Hees (2025) voegt aan de eerder genoemde rollen van ervaringsdeskundigen nog een rol toe: die van ‘verwonderaar’. Deze rol verwijst naar een open en nieuwsgierige houding ten opzichte van personen, systemen, processen en ervaringen. Hoewel het als een rol wordt gepresenteerd, lijkt het eerder een houding te zijn die ten grondslag ligt aan alle andere rollen die een ervaringsdeskundige professional kan vervullen.

De zes V's

De kernhandelingen van een ervaringsdeskundige worden ook wel samengevat in zes V's. De eerste V is van *verbinding* maken. Dat gaat over present zijn, ontmoeten vanuit gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Vervolgens gaat het om *verstaan*: begrijpen wat voor de ander belangrijk is. De derde V is die van *verzekeren*, dat wil zeggen ondersteuning en geborgenheid bieden; jij blijft het anker, de boei voor de ander. De vierde V is van het *versterken* van krachten, talenten, vaardigheden, kwaliteiten, dromen, ideeën. En daarbij kwetsbaarheid niet uit het oog verliezen. Dan heb je de V van *veiligheid*. Je creëert een omgeving waarin ruimte gemaakt wordt voor gesprek. En de laatste is de V van *verdragen*, emotioneel beschikbaar blijven, ondanks ongemak, ondanks tegenslag. Verdragen dat je jezelf soms helemaal opnieuw moet positioneren, dat je twaalf stappen vooruitgezet hebt met iemand die de dag erop er vijftien terug gezet blijkt te hebben.

(vrij naar Walravens & Soeters, 2024)

Een andere vaak genoemde rol is die van ‘gids naar collectieve ervaringskennis’ (Keuzenkamp et al., 2020). Ook dit is minder een afgebakende functie en meer een vorm van deskundigheid: het vermogen om niet uitsluitend te vertrouwen op eigen ervaringen, maar deze te plaatsen in een breder perspectief en te verrijken met de ervaringen van anderen. In dit kader is het onderscheid dat Dings en Strijbos (2025) maken bijzonder behulpzaam. Zij onderscheiden binnen ervaringskennis twee dimensies. *Responsiveness*: de manier waarop iemand, gevormd door persoonlijke ervaringen, gevoelig is voor bepaalde aspecten van de wereld. Dit beïnvloedt wat iemand opmerkt, belangrijk vindt of als betekenisvol ervaart. En *attunement*: het vermogen om zich af te stemmen op de beleavingswereld van een ander, inclusief het herkennen van zowel overeenkomsten als verschillen in ervaring en betekenisgeving. Een ervaringsdeskundige professional ontwikkelt diens natuurlijke *responsiveness* – door opleiding, reflectie en praktijkervaring – tot *attunement*. Daarbij vertrouwt hij niet alleen op individuele ervaringskennis, maar ook op collectieve ervaringskennis, die ontstaat door het delen, duiden en verbinden van ervaringen binnen een bredere context.

Wat komen ze tegen?

In het forensisch sociaal domein is het contact tussen professional en cliënt vaak complex en beladen. Toch blijkt uit de verhalen van ervaringsdeskundige professionals dat juist dit contact – van mens tot mens – een cruciale rol speelt in herstel. Hun motivatie om dit contact te verbeteren komt voort uit persoonlijke ervaringen: zowel de helende kracht van gezien worden als de pijn van gestigmatiseerd zijn. Deze ervaringskennis vormt de basis van hun professionele inzet en visie op nabijheid.

Van mens tot mens

Wat opvalt in alle verhalen is de enorme gedrevenheid van ervaringsdeskundige professionals om bij te dragen aan een beter contact tussen professional en cliënt binnen het forensisch sociaal domein. Die gedrevenheid is geworteld in zowel positieve als negatieve ervaringen met professionals uit hun verleden. Positieve ontmoetingen hebben hen gevormd, geholpen bij hun veranderingsproces én geïnspireerd in hun huidige rol. Uiteenlopende professionals – behandelaren, politieagenten, docenten, werkmeesters, sociotherapeuten – hebben ertoe gedaan in hun leven. Zij zorgden ervoor dat de geïnterviewden zich gezien voelden, opnieuw vertrouwen kregen in anderen én in zichzelf, en gemotiveerd raakten om hun leven een andere wending te geven. De kern van de ontmoetingen was dat zij zich erkend voelden in wie zij ten diepste zijn als mens – dat professionals voorbij het label van ‘verslaafde’, ‘delinquent’ of ‘dwarsligger’ konden kijken. Voor mensen die in hun jeugd geen veilige basis hebben meegekregen, is dit van grote betekenis geweest.

‘Een persoonlijke begeleider zei aan het begin van de opname: “Ik ben hier voor jou.” Ik zei: je bent hier voor mij? Hoezo? Wie ben ik dan? Ik ben een junkie, ik ben een winkeldief, een onhandelbaar kind. Dat “ik ben hier voor jou”, er ging een wereld voor me open, echt waar.’

We lezen het ook terug in het verhaal van Toon Walravens (zie ook Otten, 2015) die vertelt hoe juf Bep en therapeut Ton hem oordeelloos benaderden en daarmee een belangrijke bijdrage leverden aan zijn herstel. Dat het niet groots of langdurig hoeft te zijn, is ook terug te horen in de verhalen van andere geïnterviewden. Ze kunnen schuilen in kleine gebaren: in detentie even extra ruimte krijgen om een sigaret te roken, wat extra werktijd zodat je meer geld hebt voor eten of simpelweg dat iemand even de tijd voor je neemt.

Naast positieve verhalen vertellen de geïnterviewden ook over negatieve ervaringen met professionals. Ze hebben zich niet gezien gevoeld, veroordeeld, gelabeld en gestigmatiseerd. Sommigen spreken zelfs van traumatiserende ervaringen in instellingen of van detentieschade. Deze negatieve ervaringen hebben niet alleen schade aangericht, maar vormen ook een krachtige drijfveer om het anders te doen. Zij weten als geen ander hoe het voelt om niet erkend te worden in wie je bent, om slechts gezien te worden door het frame van 'verslaafde', 'gedetineerde' of 'delinquent'. De pijn zet hen aan tot verandering.

Professionele nabijheid

Die drijfveer om van mens tot mens in contact te zijn, komt ook tot uiting in opvattingen over afstand en nabijheid. Geïnterviewden geven aan dat ze hierover vaak een andere opvatting hebben dan hun collega's. Waar collega's – mede op basis van hun opleiding – uitgaan van professionele distantie, kiezen ervaringsdeskundige professionals bewust voor professionele nabijheid. Zij geloven dat juist die nabijheid essentieel is om werkelijk contact te maken en herstel mogelijk te maken. Het verhaal van Sanny Peters illustreert dat.

Sanny Peters

Sanny (49) begint zijn verhaal met een diepe zucht, alsof hij de last van zijn verleden van zich af wil schudden. Hij vertelt over zijn tijd in de tbs-kliniek waar hij zowel patiënt als ervaringsdeskundige professional was. 'Daar staat veiligheid op één, daarna pas behandeling.' Dat spanningsveld tussen veiligheid en zorg vormt de rode draad in zijn verhaal.

Sanny heeft vanaf zijn achttiende vijftien jaar vastgezet, waarvan acht jaar in tbs-kliniek. Daarna ging hij aan de slag in de bouw, waar hij jarenlang met plezier werkte. Maar gaandeweg, door het opdoen van meer levenservaring en doordat hij vader werd, voelde hij de drang om anderen te helpen. Hij wilde zijn ervaringen delen en anderen laten zien hoe hij zijn leven had opgepakt na al die jaren vast te hebben gezeten. Hij hoorde over ervaringsdeskundigheid, solliciteerde bij de tbs-kliniek, kon daar aan de slag en begon tegelijkertijd aan een AD-opleiding voor ervaringsdeskundigheid.

'Ik probeer iets goed te doen en dat is mijn manier van het recht zetten en niet die gevangenisstraf. Dan zijn al die jaren niet voor niets geweest.' Hij vertelt hoe hij als achttienjarige in de gevangenis in de loop der tijd verhardde. 'Ik werd een hardgekookt ei in de bajes en in de tbs moest ik weer een zachtgekookt ei worden.' Die transformatie was niet makkelijk. 'Je bent zo op je hoede en vertrouwt eigenlijk niemand meer als je uit de bajes komt.' Die ervaring kon hij

Dan zijn al die jaren niet voor niets geweest.

in de tbs-kliniek inzetten in het contact met cliënten. Hij merkte dat hij reacties van cliënten soms ook anders duidde dan zijn collega's. 'Als een cliënt zegt "die kerel sla ik op zijn kop" dan kun je daar een bedreiging in horen, maar het kunnen net zo goed loze woorden zijn. Hij heeft op straat of in de gevangenis aangeleerd om zich zo uit te drukken.'

Sanny vroeg aandacht voor een andere benaderingswijze in de kliniek. Zo pleitte hij bijvoorbeeld voor minder straffen en meer belonen en complimenten geven. Als voorbeeld noemt hij dat als iemand zelf komt met een bekentenis dat hij geblowd heeft, het helpender is om hem te complimenteren dat hij er zelf mee komt dan hem te bestraffen.

Sanny merkte dat hoewel de kliniek openstond voor ervaringsdeskundigheid, er toch vaak teruggerepen werd naar oude methoden en er weinig ruimte was voor iets nieuws. 'Zorg op maat wordt belangrijk gevonden, maar regels staan dit vaak in de weg.' Dat ervoer hij bijvoorbeeld toen een patiënt hem net voor het weekend in vertrouwen nam en vertelde dat hij die maandag graag via videobellen bij de eerste echo van zijn zwangere vrouw wilde zijn. Sanny twijfelde, bedacht dat de kwestie aan zijn teamgenoten voorleggen geen optie

was omdat zij voor die tijd niet meer bij elkaar kwamen en besloot om het toe te staan. Die maandag, meteen na het videomoment, vertelde hij het aan zijn leidinggevende. De keuze die Sanny had gemaakt kon op weinig bijval rekenen en leidde tot veel discussie binnen de kliniek. Volgens de kliniek was de patiënt een psychopaat die hem had gemanipuleerd. ‘Daarop heb ik aangegeven dat ik niet met een psychopaat aan het praten was, maar met een aanstaande vader.’

Zo heeft Sanny zich in de loop der tijd wel vaker op zijn ‘vingers getikt’ gevoeld omdat hij buiten de gebaande paden liep. Maar zijn werk als ervaringsdeskundige professional bracht hem ook veel voldoening. Zeker als hij zag dat hij een verschil maakte bij een cliënt. Hij vertelt over een man die zijn euthanasietraject stopzette nadat Sanny enkele maanden gesprekken met hem had gevoerd. Het voelde dat hij eraan had bijgedragen dat er voor deze man toch nog iets de moeite waard was in zijn leven. Zo had hij vaker mooie, helpende gesprekken met cliënten over hun angsten, onzekerheden, kwetsbaarheden. ‘Ik heb mezelf ook vaak kwetsbaar opgesteld en verteld over mijn onzekerheden of worstelingen.’

Sanny benadrukt dat hij zich welkom heeft gevoeld in de tbs-kliniek. Maar hij bleef ook worstelen met de beperkingen van het systeem. Hij voelde zich vaak tegengewerkt door regels en procedures die volgens hem niet altijd in het belang van de patiënten zijn. ‘Het is moeilijk in de forensische wereld. Ze zitten gewoon met die verantwoording. Er staat heel veel op het spel.’

Sanny besloot uiteindelijk om een nieuwe baan te zoeken. ‘Ik was eerlijk gezegd na drie jaar wel een beetje klaar met het praten, ik wilde doen. Als ik bij wijze van spreken een bak koffie voor iemand kan zetten die het moeilijk heeft, ben ik daar al tevreden mee.’ Inmiddels heeft hij een baan als pedagogisch medewerker in een begeleid wonen voorziening.

Hij is blij met deze nieuwe functie. Bij sollicitaties heeft hij het in het verleden verschillende keren meegemaakt dat men zich beriep op zijn verleden om hem niet aan te nemen. ‘Het valt niet mee om van zo’n stigma af te komen, zelfs als het zoals in mijn geval, ruim dertig jaar geleden is dat je een delict hebt gepleegd.’ Het speelt mee dat het in Sanny’s geval om een mediagevoelige zaak gaat, die nog steeds te lezen is in de krochten van internet. Die last blijft hij met zich meedragen. Het voelt voor hem alsof hij in een soort van chronische rouw leeft, rouw om wat er allemaal in zijn leven is gebeurd, rouw om de jaren van opsluiting. Zijn kinderen die om het weekend bij hem zijn en de hond die hij een jaar geleden aanschafte, zorgen voor zijn levensvreugde. En zeker ook zijn moeder die in al die jaren zijn rots in de branding is gebleven.

Voor kandidaat ervaringsdeskundigen heeft Sanny de tip om niet meteen vanuit detentie of behandeling in een kliniek door te stromen naar een functie van ervaringsdeskundige professional. ‘Wacht een paar jaar. Kijk wat er overblijft van de persoon die je direct na je behandeling denkt te zijn. Je kunt wel denken dat je vanalles geleerd hebt, maar dat moet je ook uitproberen in het gewone leven.’ En eenmaal aan de slag als ervaringsdeskundige professional: ‘Blijf het overleg zoeken, blijf benoemen wat je ziet en wat je wilt. Laat je niet van de wijs brengen als je terugkrijgt dat het misschien een stukje onverwerkt verleden van jouzelf is als je opkomt voor een cliënt. Blijf vooral jezelf.’

Menselijke nabijheid

Sanny wil werken vanuit wat Walravens (2019, p. 8) ‘professionele menselijke nabijheid’ noemt. Hoewel het logisch is dat ervaringsdeskundige professionals deze houding aannemen en het in zekere zin ook van hen wordt verwacht, worden zij soms met argusogen bekeken als zij te veel nabijheid laten zien. Werken vanuit gelijkwaardigheid en verbinding staat haaks op wat in opleidingen wordt geleerd en wat gebruikelijk is binnen gesloten voorzieningen. Een van de geïnterviewden verwoordt het als volgt:

‘Ik vind dat de afstand tussen professionals en gedetineerden of patiënten veel te groot is. Professionals verwachten dat ze vanalles laten zien, maar laten niks van zichzelf zien. Als wij als professionals meer van onszelf laten zien, dan laten cliënten ook meer van zichzelf zien. En dan komen tips of adviezen die wij geven ook meer als suggestie over dan als een eis. En dan zullen ze eerder worden opgevolgd.’

De geïnterviewden begrijpen dat terughoudendheid soms nodig is in het kader van veiligheid, maar ervaren dat collega’s daar soms te rigide mee omgaan. Ze benadrukken dat werken in een setting waar risicotaxatie belangrijk is, niet betekent dat nabijheid uitgesloten is. Zoals een van hen zegt:

‘Als je het te persoonlijk vindt om over eigen ervaringen te vertellen kun je je cliënt ook een handreiking doen door te vertellen hoe iemand anders dingen heeft aangepakt. Dan zeg je: ik ken iemand die ging daar zo of zo mee om. Misschien is dat ook iets voor jou?’

Nabijheid betekent voor hen niet hetzelfde als vertrouwelijkheid. Ze geven duidelijk aan dat informatie van cliënten niet vertrouwelijk kan blijven als die de veiligheid van de cliënt, anderen of personeel in gevaar brengt. Ook betekent nabijheid niet dat je meegaat in negativiteit. Een geïnterviewde verwoordt het als volgt:

‘Het gevaar bestaat dat je die kwetsbare hulpvragende cliënt gaat voeden in zijn negativiteit omdat het bij jouzelf nog zo voelt. Daar moet je voor oppassen. Het mag er wel zijn. Ik zeg dan: ik voel je, ik snap je en ik zie dat het lastig is voor je. Maar je moet het als ervaringsdeskundige niet nog groter maken, want dan belemmer je diegene in zijn herstel.’

Nabijheid betekent werken vanuit je hart, met empathie en zonder je te laten leiden door angst. Zoals een geïnterviewde zegt:

‘In de ochtend de deur openen van een gedetineerde, kan op honderd manieren. Gedetineerden horen vaak al aan het loopje of de persoon die hun deur gaat openen, geïrriteerd is of niet. Wat is er mis mee om als die persoon bij wie je de deur opent en die deze dag een zitting heeft, even te vragen of hij een beetje heeft kunnen slapen. Gewoon wat medeleven tonen. Of als er iemand in de familie ziek is even vragen hoe het ermee gaat. Of als een naaste overleden is, even informeren. In die kleine dingen zit het.’

Nabij zijn betekent ook aansluiten bij waar de cliënt staat. Soms betekent dat volhouden, soms even doordrukken, provoceren of juist accepteren dat het nu niet het moment is om door te dringen bij je cliënt. Een geïnterviewde:

‘Het makkelijkste is natuurlijk als iemand wil veranderen. Ik ga niks voor de ander doen. Als je in beweging komt, ga ik met je mee. En als het nodig is dat ik achter je sta om je een duwtje te geven. Prima. Als het nodig is om naast je te staan, zodat jij je veilig voelt en gehoord voelt. Prima. Als het nodig is dat ik even een stapje harder doe. Prima. Maar als je achterover gaat leunen, ga ik ook niet werken voor je.’

Verschillende geïnterviewden benadrukken dat nabijheid geen exclusieve eigenschap is van ervaringsdeskundige professionals. Werken vanuit gelijkwaardigheid komt niet voort uit het delen van dezelfde ervaringen, maar uit de bereidheid om naast iemand te gaan staan, iets van jezelf te laten zien, niet te oordelen, en de ander vanuit je hart te benaderen. Een van de geïnterviewden noemt dat ‘goud delven’:

‘Als die ander zich niet opent of kan openstellen dan moeten we kijken hoe we dat kunnen ontplooien en vandaaruit lopen we samen op. Ik ben een passant, hè. Ik zaai. Oogsten mag iemand anders. Ik ben een doorgeefluik: het is aan jou of je het wil pakken.’

Herkenning als brug naar herstel

Nabijheid betekent ook iets van jezelf laten zien. Dat is de kern van het werk van de ervaringsdeskundige professional: vanuit soortgelijke ervaringen het contact aangaan. Soms betekent dat iets vertellen over je herstelproces, je leven nu, of je worstelingen van toen – altijd met het oog op steun bieden.

Het contact met de cliënt gaat hen vaak gemakkelijk af. Ze hebben meestal meer ruimte om contact te maken dan hun collega's, vaak in een vrijere setting, zonder verplichtingen zoals insluiting of urinecontroles. Sommigen, zoals Jerry Belanger (zie pagina 24), hebben zelfs een eigen ruimte waar cliënten spontaan binnen kunnen lopen.

Voor alle geïnterviewden geldt dat hun eigen ervaringen een belangrijke sleutel zijn tot contact. Cliënten herkennen zich in hen. Niet per se in de exacte gebeurtenissen, maar in het proces van herstel, het slechten van barrières, het verlies van autonomie. Zoals een van hen zegt:

‘Ik weet hoe het is om achter een deur te zitten en de regie kwijt te zijn. Dat geeft ook herkenning. Ze zien aan mij wel waar ik vandaan kom, zeg maar.’

Ook ervaringsdeskundige professionals die niet in het gedwongen kader hebben gezeten, maar bijvoorbeeld vrijwillig opgenomen zijn geweest in een verslavingskliniek, delen ervaringen van verlies van zeggenschap en van herstel. Een van hen:

‘Ik ben, denk ik, één van de weinigen die als ervaringsdeskundige binnen het forensische werkt en die nul ervaring heeft in het forensisch veld. Wat ik geleerd heb is dat het belangrijk is om te kijken waar de ander zich in zijn herstelproces bevindt en daar gelijk mee op te lopen.’

Vaak is er ook herkenning in de maatschappelijke positie. Zoals een van de geïnterviewden zegt:

‘Ik weet hoe het is om tegen het systeem te vechten. Cliënten herkennen dat. Oké, denken zij, je hebt dezelfde strijd gevochten als ik, dus jij weet hoe je zo'n strijd kunt winnen. Jij weet wat voor tools ik nodig heb om dit proces te overwinnen. Dat zijn ook dingen die ik probeer over te brengen.’

Geïnterviewden geven aan dat ze vaak op een andere manier kijken naar wat er op de werkvloer gebeurt, en anders luisteren naar wat cliënten zeggen. Daardoor

interpreteren zij situaties soms op een andere manier - niet vanuit theorie, maar vanuit levenservaring. Sommigen vinden dat collega's zonder ervaringsdeskundigheid nooit op dezelfde manier contact kunnen maken.

'Als jij niet datzelfde hebt meegemaakt kun je alleen maar zeggen: ik hoor het, ik vind 't vervelend voor je. Je kunt niet echt zeggen: ik snap het. Daar prikken cliënten juist vaak doorheen.'

Daar is niet iedereen het mee eens.

'Dat is natuurlijk wat standaard gezegd wordt, hè over ervaringsdeskundigen. Die hebben het echt beleefd en die anderen hebben het uit een boekje. Ik wil het niet zo zwart-wit schetsen. Ik zie dat niet-ervaringsdeskundige collega's eigen ervaring durven inzetten om contact te maken, ook die samenwerking tot stand brengen. Ik denk dat ieder mens zijn eigen portie ellende wel krijgt. Van daaruit kun je contact maken. Het hoeft niet per se te gaan over die ellende, maar wel het gevoel wat het met je heeft gedaan en hoe je daarmee om bent gegaan, hoe je eruit bent gekomen. Als je dat inzet voor het herstelproces van de ander, sluit je aan en dan maak je verbinding. Daar gaat het volgens mij om in de kern. Daar hoeft je geen ervaringsdeskundige voor te zijn. Dat kan een goede professional ook.'

Wat brengt het hen?

Wat betekent het voor ervaringsdeskundige professionals om hun ervaringen in te zetten in het forensisch sociaal domein? Wat oplevert het hen op? De verhalen laten zien hoe het delen van ervaringen niet alleen anderen helpt, maar ook een transformaterende kracht heeft voor henzelf. Van persoonlijke groei en empowerment tot het hervinden van zingeving en het vormgeven van een nieuw leven.

Empowerment

Door het delen van hun ervaringen helpen ervaringsdeskundige professionals niet alleen anderen, maar dragen zij ook bij aan hun eigen empowerment. Het vertellen van hun verhaal vergroot het bewustzijn van hun eigen situatie en versterkt het positieve zelfbeeld. Dit bevordert de ontwikkeling van eigenwaarde en ondersteunt het herstelproces. In veel verhalen, waaronder dat van Danielle Steunenbergh, klinkt door dat ervaringsdeskundige worden hen grip op het leven heeft gegeven.

Danielle Steunenbergh

Toen Danielle in 2013 in de forensische zorg terechtkwam, besloot ze haar leven drastisch om te gooien. Ze was 39 en beseftte dat haar oude leven, dat ze schertsend haar "oude carrière" noemt, niet langer houdbaar was. 'Ik realiseerde me dat als ik zo door zou gaan, ik het fysiek niet zou redden en met misschien nog 40 jaar voor me zou ik echt moeten veranderen. Dus niet meer hoofd in het zand steken, niet meer verdoven, geen drugs meer gebruiken, uit de criminaliteit.'

Vanaf dat moment ging het in een sneltreinvaart. Een ISD-maatregel hing boven haar hoofd, maar de Officier van Justitie gaf haar het voordeel van de twijfel en stemde in met vijf maanden detentie en tien maanden behandeling in een forensisch psychiatrische kliniek. In de gevangenis stopte Danielle, na vijftien jaar intensief gebruik, met drugs. Ze bouwde haar methadongebruik af en werd clean. Dat was het begin van haar herstel. De behandeling, die ze als een kans zag, hielp haar vervolgens om te leren omgaan met emoties en gedragingen die haar in het verleden hadden doen ontsporen.

Tijdens haar behandeling ontmoette ze Toon Walravens, die als ervaringsdeskundige werkte in de Woenselse Poort. Hij simuleerde haar om zelf ook ervaringsdeskundige te worden. Danielle zag daarin een mogelijkheid om een plek op de arbeidsmarkt te verwerven. Ze had in al die jaren drugsgebruik geen

werkervaring opgebouwd en zag haar kansen somber in. 'Hoe mooi was het dat er iets bestond waarmee ik gebruik kan maken van die "oude carrière". Dat het ook nog purpose heeft gehad. Al die ellende is niet voor niks geweest.'

Ze sloot op vrijdag haar behandeltraject bij de Woenselse Poort af. Een plek in een RIBW in de regio waar ze vandaan kwam sloeg ze af. 'Als ik terugga naar waar ik vandaan kom, zeg ik de eerste keer nee, de tweede keer zeg ik nee en de derde keer ga ik voor de bijl.' Ze betrok een kamer in Eindhoven, ging op maandag aan de slag als stagiaire bij de Woenselse Poort en startte met de opleiding ARIE (Alternatieve Route Inzet Ervaringsdeskundigheid) bij Markieza. Toen ze die na een jaar met goed gevolg afsloot, kon ze haar stage omzetten in een baan als ervaringsdeskundige professional bij de Woenselse Poort.

Van daaruit stapte ze na twee jaar over naar een stichting Wonen met zorg in Tilburg en besloot om een Associate Degree in ervaringsdeskundigheid te gaan volgen. Ze was net begonnen toen de Tilburgse stichting failliet ging. Maar ze had geluk, kon aan de slag bij de Rooyse Wissel in Venray en kon de AD-opleiding vervolgen. 'Daarna heb ik maar meteen doorgepakt en ook de bachelor Social Work gedaan.'

**Ik kreeg weer het gevoel
dat ik ertoe deed.**

In de Rooyse Wissel was ze niet de eerste ervaringsdeskundige professional. Wél op de afdeling waar zij aan de slag ging. De collega's hadden op vrijdag te horen gekregen dat Danielle op maandag zou starten. 'Ik werd daar in het diepe gegooid, maar ik wist wel uit eerdere ervaringen dat ik daar niet in zou verzuipen. In het begin had ik wel te maken met een sceptische houding van sommige collega's. Het was een hele zoektocht maar uiteindelijk kwam er een duidelijke functieomschrijving en heb ik mijn plek gevonden.'

Nu, na zes jaar, is ze een gewaardeerde collega in de Rooyse Wissel met een breed takenpakket. Zo begeleidt ze stagiaires die als ervaringsdeskundige aan de slag gaan in de instelling. Naar cliënten toe komt ze in beeld als de intake achter de rug is bij het eerste Multi Disciplinaire Overleg (MDO). Daar wordt met elkaar besproken hoe de behandeling eruit gaat zien. Als besloten wordt tot (onder andere) een module hersteltraject, komt Danielle in beeld en gaat zij aan de slag met de cliënt.

'Dat vind ik het allerleukste om te doen. Kennis maken met mensen, met hun verhaal, de deuken die ze hebben opgelopen, de dilemma's waar ze tegenaan zijn gelopen, de keuzes die ze hebben gemaakt. Ik probeer met hen mee te denken, aan te sluiten. Soms vertel ik wat van mijn verhaal, soms niet. Sommige mensen willen gewoon zelf ontladen en veel ventileren. Doe maar, zeg ik dan. Ik hoor vaak terug van cliënten dat ze het gevoel hebben tegen mij alles te kunnen vertellen, omdat ik zelf ook het een en ander heb meegemaakt. Dat is allemaal helemaal niet heel heftig, maar ik kan me wel makkelijk verplaatsen in wat een ander vertelt en watvoor gevoel die ander daarbij heeft.'

Voor Danielle zit de kern van die herkenning niet in vergelijkbare ervaringen maar in het gevoel dat je erbij had, hoe je ermee om bent gegaan en hoe je eruit bent gekomen. 'Het is natuurlijk prachtig om dat in te zetten in het herstel van de ander. Dan sluit je aan en maak je verbinding en daar gaat het volgens mij in de kern om. Ik heb een collega, die zet haar eigen oorlogstrauma in om mensen te verstaan en aan te sluiten. Ik vind dat prachtig. Als dat gaat groeien en beklijft, dan is denk ik, in de toekomst de inzet van een ervaringsdeskundigen helemaal niet meer nodig.'

Dat zou een mooie ontwikkeling zijn, vindt ze, maar tegelijkertijd gunt ze het iedereen om zo'n traject te doorlopen als zij heeft gehad. Van cliënt naar ervaringsdeskundige professional. 'Dat heeft ervoor gezorgd dat ik weer het gevoel kreeg dat ik ertoe deed. Ik werd onderdeel ergens van.'

Danielle wordt regelmatig door collega's om advies gevraagd als het gaat om het herstelproces van cliënten. Zij voert individuele gesprekken met cliënten,

eenmalig of in een behandeltraject, ze begeleidt herstelgroepen en geeft hersteltrainingen. Van dat laatste geniet ze erg. Ooit volgde ze zelf ‘Herstellen doe je zelf’. Het duurde een tijd voor die een plek kreeg in het aanbod van de Rooyse Wissel. Ze is een pleitbezorger voor herstelgericht werken, een persoonlijke aanpak en maatwerk. Ze voelt zich daarin gesteund door collega’s, die deze visie delen en uitdragen in hun manier van werken.

Danielle’s persoonlijke leven veranderde intussen ook. Ze bouwde een nieuw, gezond netwerk op en vond steun bij familie en vrienden. Ze ontmoette haar huidige partner, met wie ze een stabiele en liefdevolle relatie opbouwde. Samen met haar hond Jackie vond ze rust en geluk in haar nieuwe leven. Het fijne netwerk helpt haar om veerkrachtig te blijven in dit soms toch wel pittige werk.

Daarin helpt ook het reflecteren dat ze in de opleiding heeft geleerd. ‘Dat is zo ontzettend belangrijk, want je wordt soms geconfronteerd met heftige situaties. Reflecteren helpt om de dingen in perspectief te plaatsen. En het helpt ook dingen in zekere zin los te maken van je zelf. Doe je dat niet dan loop je het risico dat je een cliënt gaat voeden in zijn negativiteit omdat er ergens bij jouzelf nog een crutch zit, of een rotgevoel.’

Terugblikkend op haar reis, ziet Danielle haar verleden niet als iets om zich voor te schamen, maar als een bron van kracht en ervaring. Haar werk als ervaringsdeskundige professional heeft haar geholpen om haar verleden een nieuwe betekenis te geven. Alle puzzelstukjes vielen op hun plek in haar nieuwe rol. ‘Ik doe mijn werk met veel plezier, het is echt mijn passie’.

Ervaringen krijgen nut

In het verhaal van Danielle – en in dat van veel andere geïnterviewden – komt naar voren hoe waardevol het is dat ontwrichtende ervaringen uit hun leven alsnog betekenis hebben gekregen. Door deze ervaringen in te zetten in hun werk, voelen zij dat ze iets terugdoen voor de samenleving. Dat maakt hun werk zinvol (zie ook Lindström & Toikko, 2022). Een van de geïnterviewden noemt het: ‘waardevolle lessen die ik kan gebruiken om anderen te begeleiden in hun proces van herstel’. Een ander verwoordt op een pakkende manier hoe hij tot dat inzicht kwam:

‘Toen ik dat ging omhelzen werd de hele grote berg, die mij constant terugpakte, ineens vruchtbare grond.’

Het gaat hier om ervaringen met herstel na drugsgebruik, criminaliteit of detentie, maar ook om het gevecht tegen stigmatisering en de soms moeizame strijd om een gewaardeerde plek in de samenleving te verwerven. Ervaringen krijgen betekenis en dienen een doel. Zoals Danielle Steunenberg eerder zei (zie pagina 67):

‘Hoe mooi was het dat er iets bestond waarmee ik gebruik kan maken van die “oude carrière”. Dat het ook nog purpose heeft gehad. Al die ellende is niet voor niks geweest.’

Poort naar nieuw leven

In alle verhalen klinkt door dat het inzetten van eigen ervaringen heeft geholpen om een transformatie door te maken. Het betekende afscheid nemen van een leven waarin delict- of verslavingsgedrag de boventoon voerde, en het ontwikkelen van een nieuwe identiteit. Dit sluit aan bij het onderzoek van Maruna (2001), die beschrijft hoe ex-delinquenten hun levensverhaal herschrijven in het proces van stoppen met criminaliteit. Zij creëren een nieuw zelfbeeld waarin het verleden betekenis krijgt en de toekomst moreel wordt gerechtvaardigd. Maruna noemt dit een *redemption script*: een narratief waarin het criminele verleden erkend en overwonnen wordt, en waarin men zichzelf herdefinieert als een goed mens die bijdraagt aan de samenleving. Maruna gaf zijn verhaal niet voor niets de titel ‘making good’: het verleden goedmaken door met je ervaringen iets goeds te doen.

De geïnterviewden geven aan dat niet alleen gedragsverandering belangrijk is geweest, maar vooral ook de identiteitsverandering: van iemand met een verslaving of strafblad naar iemand die zijn ervaringen professioneel inzet voor het herstel van anderen. Zoals Sanny Peters zegt (zie pagina 60): ‘Ik probeer iets goed te doen en dat is mijn manier van het recht zetten, niet die gevangenisstraf’.

De overgang van cliënt naar ervaringsdeskundige professional heeft hen geholpen om het verleden af te sluiten en een nieuwe toekomst te starten, een betekenisvolle en transformerende stap (zie daarover ook Lindström et al., 2024).

Dat geldt ook voor Ahmed, die na een lange ‘carrière’ in druggebruik en delictpleging de weg naar herstel insloeg en vervolgens werd gegrepen door de mogelijkheid om zijn ervaringen professioneel in te zetten voor het herstel van anderen.

Ahmed El Horrachi

Het leven van Ahmed (43) is tot nu toe een reis vol uitdagingen geweest. Hij maakt al op heel jonge leeftijd kennis met XTC en speed, bezoekt veelvuldig houseparty’s, rolt in de verkoop van drugs en belandt meerdere keren in een Justitiële Jeugdinrichting. Weer op vrije voet, krijgen jeugdreclassering noch zijn ouders vat op hem. Op zijn achttiende komt hij voor twee jaar vast te zitten. Dat brengt rust en zorgt ervoor dat hij zijn HAVO-diploma haalt. Weer in de samenleving is er weinig begeleiding en glijdt hij terug in zijn oude leven van feesten en drugsgebruik. Eind jaren negentig komt GHB op de markt en

begin van deze eeuw leert Ahmed al snel hoe hij dat zelf kan maken. De handel neemt zo veel tijd in beslag dat hij zijn opleiding aan de hogeschool afbreekt. Het gebruik van GHB leidt tot meerdere psychotische episodes en brengt hem steeds verder in de problemen.

Ondanks behandelingen lijkt verandering tot 2019 een onbereikbaar doel, totdat hij in de Piet Roorda kliniek in Zutphen belandt en daar een ervaringsdeskundige ontmoet. Deze ontmoeting verandert zijn leven. 'Ik had mezelf al afgeschreven. Geen CV, geen werkervaring, geen diploma. Hier hoorde ik voor het eerst het woord "herstel" en begon ik te geloven dat ik mijn leven kon veranderen.' Ahmed benadrukt dat het raar is dat hij in al die jaren, in al die instellingen, nog nooit iets gehoord had over herstel. Hij volgt de trainingen 'Kennismaken met herstel' en 'Herstellen doe je zelf'. Er ging een wereld voor hem open. Het inspireerde hem om zijn leven opnieuw te evalueren en te onderzoeken waar zijn herstelmogelijkheden lagen.

Via een ervaringsdeskundige professional van Tactus kwam hij terecht bij de Korak Herstel Academie in Apeldoorn, een plek gerund door mensen met

ervaringsdeskundigheid. Bij Korak deed Ahmed een belangrijke stap richting ervaringsdeskundigheid. Hij volgde de training 'Werken met eigen ervaring'. De cursus wakkerde het vlammetje aan om ervaringsdeskundige te worden. 'Korak is een warm bad, een plek die je laat groeien'. Hij voelde zich er thuis. Dat maakte het gemakkelijker om zijn verlof in Apeldoorn door te brengen in plaats van terug te keren naar zijn oude omgeving. Dat hielp oude gewoonten te doorbreken en te starten met het opbouwen van een nieuw gezond netwerk in een nieuwe omgeving.

Na zijn tijd in de kliniek verhuisde Ahmed naar begeleid wonen en begon hij aan de AD-opleiding Ervaringsdeskundigheid Zorg en Welzijn aan de HAN. Zijn eerste stage liep hij bij Korak. 'Dat is een gemeenschap van gelijkgestemden. Hier wordt ervaringsdeskundigheid en herstel gewoon uitgeademd.' In zijn tweede jaar koos hij voor een stage bij Team ED16, een sociaal uitzendbureau voor ervaringsdeskundigen, waar hij jongeren ondersteunde. Die stage verliep niet vlekkeloos en hij had intussen ook wat achterstand opgelopen in zijn vakken. Hij besloot om de studie met een half jaar te verlengen en stage te gaan lopen in de Piet Roorda kliniek. Hier vond hij zijn draai en voltooide hij zijn opleiding. 'Eigenlijk had ik hier in het eerste jaar al stage willen lopen, maar dat wilden ze niet omdat ik er nog niet zo lang weg was als cliënt.'

Na zijn afstuderen solliciteerde hij bij Korak en werd hij aangenomen als ervaringsdeskundige professional. Hij werkt er sinds een klein jaar voor drie dagen in de week. Daarnaast werkt hij één dag per week bij de verslavingsreclassering van Tactus in Almere. Ahmed's werk als ervaringsdeskundige professional is veelzijdig. Bij Korak is hij een steunpilaar voor de deelnemers, altijd aanwezig om te praten over herstel en om een cultuur van herstel te bevorderen. Korak heeft een breed aanbod aan activiteiten. Ze bieden de drie hersteltrainingen aan (Kennismaken met herstel, Herstellen doe je zelf, Werken met eigen ervaring) en allerlei andere cursussen en activiteiten op het gebied van vitaliteit, persoonlijke ontwikkeling, spiritualiteit en creativiteit. De focus in alle activiteiten ligt op herstel.

Bij de reclassering adviseert Ahmed collega's vanuit het cliëntperspectief en ondersteunt hij cliënten in hun herstelproces. 'Mocht er een cliënt zijn die behoefte heeft aan contact met een ervaringsdeskundige professional dan ga ik met de cliënt in gesprek. Mijn doel is een cliënt te begeleiden naar herstel en te ondersteunen in zijn proces en in het traject bij de reclassering. Naar mijn collega's toe is mijn doel de-stigmatiserend en herstelondersteunend het cliëntperspectief inbrengen. Daarvoor sluit ik sowieso aan bij de casuïstiekbesprekingen en denk ik mee vanuit cliëntperspectief.' Ahmed voelt zich thuis in het team. Na een periode van oriëntatie en kennismaking heeft hij in het team een

**Voor het eerst hoorde ik
het woord "herstel".**

presentatie gegeven van wie hij is en wat hij wil bieden als ervaringsdeskundige professional en hij heeft gepolst waar hun behoeften liggen. Vervolgens heeft hij met reclasseringswerkers een gesprek gevoerd over hun caseload en met hen gekeken bij wie hij zijn expertise kan inzetten.

Zijn verleden is een belangrijk onderdeel van zijn werk. Ahmed heeft alle processen in het forensisch sociaal domein doorlopen, van jeugdgevangenis tot langdurige behandeling in een kliniek. Hij begrijpt de uitdagingen en angsten van zijn cliënten en kan hen vanuit zijn eigen ervaring begeleiden. Soms informeert hij vooral. Dan schetst hij voor een cliënt die zegt liever in de gevangenis te blijven dan naar een kliniek te gaan, wat de voordelen zijn van een verblijf in een kliniek. Beseffend dat hij zelf in dat stadium ook bevattelijker was voor zulke argumenten dan de mogelijkheden voor behandeling. Voor cliënten met een ander culturele achtergrond vormt hij soms een brug.

Ahmed zou in de toekomst willen doorgaan met studeren en een master in ervaringsdeskundigheid doen. Hij gelooft dat ervaringsdeskundige professionals een belangrijke rol kunnen spelen in het verbeteren van de zorg en wil zijn verhaal en kennis gebruiken om anderen te helpen, in het direct contact met cliënten maar in de toekomst ook op beleidsniveau.

Wat zijn obstakels?

Twee belangrijke obstakels kunnen de inzet van ervaringsdeskundige professionals in het forensisch sociaal domein belemmeren. Allereerst het verkrijgen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG). Een verleden dat juist de basis vormt voor ervaringsdeskundigheid, kan hen ironisch genoeg uitsluiten van deelname. Het tweede obstakel is stigmatisering. Ondanks hun waardevolle bijdrage kunnen ervaringsdeskundige professionals nog steeds geconfronteerd worden met vooroordelen en negatieve beeldvorming. Dit kan hun positie binnen teams onder druk zetten en het vertrouwen in hun rol ondermijnen.

VOG

Het verkrijgen van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) kan een belangrijk obstakel vormen om aangenomen te worden als ervaringsdeskundige professionals met een delictverleden. Hiervoor zijn verschillende professionals geportretteerd die geen stafblad hadden en relatief eenvoudig een VOG hebben verkregen. Waar wel sprake was van een delictverleden, verkregen sommigen een VOG op basis van het screeningsprofiel voor 'gezondheidszorg en welzijn van mens en dier' of op grond van het screeningsprofiel dat geldt voor reclassering (zie screeningsprofielen op Justis.nl). Organisaties die vallen onder de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) stellen zwaardere eisen aan het verstrekken van een VOG. De regels zijn per 1 januari 2024 aangescherpt: ook politiegegevens kunnen meegewogen worden. (zie kader)

Het lijkt een dubbele boodschap: aan de ene kant klinkt de roep om meer inzet van ervaringsdeskundigheid in het forensisch sociaal domein. Zie bijvoorbeeld het Kwaliteitskader Forensische Zorg (Bults et al., 2022). Aan de andere kant worden er zulke hoge eisen gesteld aan een VOG dat het met een delictverleden schier onmogelijk is om aan de slag te gaan in een forensische setting. De intentie van de sector is belemmeringen (waaronder VOG) voor de inzet van ervaringsdeskundige professionals weg te nemen (zie kwaliteitsaspect 3 van het Kwaliteitskader Forensische Zorg). Tot nu toe heeft dat nog geen vruchten afgeworpen.

Waar het voor de meeste geïnterviewden een drempel is geweest waar ze redelijk gemakkelijk overheen zijn gestapt of omdat ze geen delictverleden hadden of omdat ze voor de organisatie konden volstaan met een VOG waarvoor de eisen niet heel strikt waren, was dat anders voor Jorge Chito. In de zomer van '24 verloor hij zijn rechtszaak met betrekking tot een VOG en raakte daarmee zijn baan kwijt als ervaringsdeskundige professional in Veldzicht.

VOG

Als het gaat om een VOG in het justitiële domein is de Wet Justitiële en Strafvorderlijke Gegevens (WJSG) geldend (zie [Wetten.overheid.nl](https://www.wetten.overheid.nl)). Op basis van deze wet geeft de afdeling Centraal Orgaan VOG (COVOG - onderdeel van Justis) namens de minister een VOG af. Een ervaringsdeskundige professional kan een VOG (NP) of een VOG-politiegegevens (P) nodig hebben. Dat hangt af van de organisatie waar hij gaat werken. Bij een VOG-NP wordt alleen onderzoek gedaan naar het justitiële verleden, bij een VOG-P ook naar politiegegevens. Zowel justitiële als politiegegevens kunnen een (zelfstandige) weigeringsgrond vormen voor de afgifte van een VOG-P. Voorheen gold een VOG-P alleen voor organisaties die vallen onder DJI en niet voor particuliere Forensisch Psychiatrische klinieken en centra (FPK's en FPC's). Dat is per 1 januari 2024 gelijkgetrokken.

Als er sprake is van een stafblad, is met name de terugkijktermijn een heikel punt. Hoe lang die termijn is hangt onder andere af van het doel waarvoor de VOG wordt aangevraagd. Voor een VOG-P geldt minimaal een terugkijktermijn van 10 jaar wat betreft de justitiële gegevens. In het geval van seksuele misdrijven en terroristische delicten is die terugkijktermijn onbeperkt. Wil je aan de slag in een inrichting van DJI dan geldt altijd een terugkijktermijn van 30 jaar!

Jorge Chito

Een gevoel van leegte en gedragsproblemen kenmerken het leven van Jorge (40) vanaf jonge leeftijd. Geadopteerd door een Nederlands gezin, worstelt hij met het idee dat zijn biologische moeder niet van hem kon houden. Dat leidde tot een diepgeworteld gevoel van eenzaamheid en zelfdestructief gedrag. Al op jonge leeftijd begint hij met automutilatie en heeft hij suïcidale gedachten, ondanks de liefde en zorg van zijn adoptieouders.

Op de basisschool is hij vaak aanwezig en luidruchtig, wat leidt tot problemen met leerkrachten en uitsluiting van feestjes. Dat bevestigt zijn gevoel van niet welkom zijn, wat resulteert in een vicieuze cirkel van negatief gedrag en conflicten. Op dertienjarige leeftijd wordt hij gediagnosticeerd met ADHD en krijgt hij Ritalin voorgeschreven. Zijn stemmingswisselingen blijven echter een uitdaging.

Op jonge leeftijd heeft hij een traumatische seksuele ervaring met een volwassen man. Dit incident, dat hij pas tijdens zijn detentie volledig kan verwerken,

versterkt zijn gevoel van schuld en verwarring. Zijn thuissituatie verslechtert. Hij slaapt dan eens bij vrienden en kennissen en dan weer in een jeugdzorgvoorziening. In het onlangs opgevraagd dossier over zijn tijd in de jeugdzorg leest Jorge dat verschillende hulpverleners hem al op jonge leeftijd afschreven. 'Ik was dat kind dat nergens terecht kon.'

Als Jorge opgepakt wordt voor prostitutie en zwartrijden, belandt hij op vijftienjarige leeftijd in de gesloten jeugdzorg. In het begin is hij erg opstandig en verblijft hij regelmatig in de separeer. Hij wordt geconfronteerd met agressie en seksuele intimidatie van andere jongeren, wat zijn gevoel van onveiligheid en wantrouwen versterkt. Na een tijd vindt hij ook momenten van verbinding en steun.

Op zijn achttiende begint Jorge aan een nieuw hoofdstuk in zijn leven. Hij belandt in Rotterdam, in een huis voor dak- en thuisloze jongeren. Na een tijd vindt hij zelfstandige woonruimte. Hij vindt werk in de horeca en ontdekt zijn passie voor het entertainen van gasten. Zijn sociale leven bloeit op. Maar hij begint ook steeds meer te drinken, betaalt zijn rekeningen niet, verliest zijn woonruimte en belandt korte tijd in detentie vanwege diefstal, niet uitvoeren

**Ik had baat gehad bij
iemand die iets soortgelijks
had meegemaakt.**

van een taakstraf en niet voldoen aan meldplicht bij reclassering. Na de detentieperiode hervat hij zijn oude leven. En dan op een avond slaat het noodlot toe. In zijn huis ontstaat ruzie met een vriend wat leidt tot een worsteling waarbij de vriend dodelijk geraakt wordt door een mes in Jorge's hand.

Hij is dan 24 jaar. De rechtsgang duurt lang, met name vanwege de vraag of er opzet in het spel is. Uiteindelijk krijgt hij vier jaar detentie en tbs-voorwaarden. Voor zijn behandeling komt hij terecht in de Forensisch Psychiatrische Kliniek (FPK) in Assen. Daar zet hij aanvankelijk de hakken in het zand. 'In het begin wou ik helemaal niet veranderen. Dat veranderde toen ik dingen ging lezen over persoonlijkheidsstoornissen en ik daar bizar veel dingen van mezelf in herkende. Zo zag ik dat ik steeds aan het testen was of iemand me aardig vond en wel echt bevriend met me wilde zijn. Dat deed ik ook met mijn coach in de kliniek. Die liet mij zien dat mijn testen achterlijk waren, door gewoon overeind te blijven. Dat hielp.' Met therapieën en een fijne groep om hem heen, kwam er langzaam rust in Jorge's leven.

Na zijn tijd in de kliniek ging hij aan de slag in een callcenter. Een sociotherapeut van de FPK in Assen nodigde hem uit om zijn verhaal te komen vertellen aan een nieuwe groep patiënten. Dat beviel wederzijds zeer goed. Jorge hoorde voor het eerst van het concept ervaringsdeskundigheid en dat hij er zijn werk van zou kunnen maken. Aanvankelijk twijfelde hij. 'Wil ik wel constant bezig zijn met mijn verleden, mijn pijn, mijn onzekerheid, mijn angsten, de dingen waar ik me voor schaam. Ik realiseerde me dat ik zelf in de tijd dat ik nergens meer in geloofde, baat gehad zou hebben bij iemand die iets soortgelijks had meegemaakt. Hulpverleners die me vertelden dat ik toch ook "een leuk leven kon opbouwen" geloofde ik niet. Zij hadden makkelijk praten.'

Jorge hakte de knoop door en ging een AD-opleiding ervaringsdeskundigheid volgen. Vanwege de schuldsanering waar hij in zat moest hij betaald werk vinden dat moest passen bij die opleiding. Na een korte tijd bij een FPA in Noord-Holland, kon hij aan de slag bij de FPK in Assen waar hij zelf patiënt was geweest. Er lag nog geen functiebeschrijving toen hij startte. Die heeft hij in de loop der tijd zelf ingevuld. Na twee jaar kreeg hij er een vast contract. Hij behaalde na zijn AD de bachelor Social Work (ggz-agoog) en werkte met veel plezier zes jaar lang in de kliniek. In die periode schreef hij samen met Marcella Kleine zijn verhaal dat als ondertitel kreeg 'van dader naar hulpverlener' (2019).

Terugblikkend is hij trots op wat hij bij de FPK in Assen voor elkaar heeft gekregen. Hij heeft zich daar gesteund gevoeld door de manager die een duidelijke keuze maakte voor het naar binnen halen van ervaringsdeskundigheid. Dat ging lang niet altijd van een leien dakje. Zeker in het begin stuitte hij regelmatig op

negatieve reacties. Die verdwenen echter na verloop van tijd. 'Ik ben niet in de verdediging gegaan, maar heb vooral steeds uitgelegd wat ik deed en waarom ik dat zo deed.'

Vanuit zijn functie bij de FPK Assen gaf Jorge advies aan (Centrum voor Transculturele Psychiatrie) Veldzicht in Balkbrug voor het inrichten van de functie voor een ervaringsdeskundige. Het was niet zijn bedoeling om bij de kliniek in Assen weg te gaan, maar toen Veldzicht hem vroeg op de functie te solliciteren besloot hij dat te doen. Hij werd prompt aangenomen. Er kwam echter al snel een kink in de kabel. De ondernemingsraad tekende bezwaar aan tegen zijn aanstelling. Veldzicht – dat valt onder de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) – had aanvankelijk geaccepteerd dat hij aan de slag kon met de VOG die hij voor het werken bij de FPK had gekregen. Dat was een VOG-zorg, terwijl Justitie de strengere regels van een VOG-P hanteert, waarbij dertig jaar wordt teruggekeken naar justitiële gegevens en politiecontacten. Jorge startte samen met een tbs-advocaat een procedure en bleef in afwachting van de rechtszaak in dienst bij Veldzicht maar stond op non-actief. In de zomer van 2024 kwam de uitspraak dat Jorge geen VOG zou krijgen en werd zijn contract met Veldzicht beëindigd.

In de tussenliggende tijd had hij zijn registratie bij de Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ) behaald en een post-hbo opleiding systeemgericht werken afgerond. Jorge werkte vervolgens nog een tijd in de jeugdzorg. Hij is nog steeds verdrietig en verontwaardigd dat de deur naar een functie als ervaringsdeskundige professional voor hem definitief gesloten lijkt. Dat maakte dat hij onlangs besloot om naar het buitenland te verhuizen.

Stigmatisering

Stigmatisering verwijst naar het proces waarbij mensen worden gelabeld, uitgesloten of negatief beoordeeld op basis van bepaalde kenmerken, gedragingen of achtergronden. In het forensisch sociaal domein gaat het vaak om mensen met een verslavingsverleden, een psychiatrische diagnose of een justitieel verleden. Deze labels kunnen leiden tot vooroordelen, wantrouwen en uitsluiting – niet alleen vanuit de samenleving, maar ook binnen professionele werkomgevingen.

Voor ervaringsdeskundige professionals, die juist hun persoonlijke geschiedenis inzetten om anderen te ondersteunen, is stigmatisering extra pijnlijk. Zij proberen een bijdrage te leveren aan herstel en inclusie, maar worden soms opnieuw geconfronteerd met dezelfde vooroordelen die ze eerder hebben ervaren.

Verschillende geïnterviewden geven aan dat zij in hun rol als ervaringsdeskundige professional aanvankelijk met argwaan en gefronste wenkbrauwen werden ont-

vangen door collega's. Vooral in de beginfase blijkt het voor sommige collega's lastig om te bepalen hoe zij moeten omgaan met hen, zeker als zij hen eerder als cliënt hebben gekend.

Een veelgehoorde reactie van ervaringsdeskundigen is dat dit wantrouwen iets zegt over het geloof in herstel: Als je niet gelooft dat cliënten kunnen veranderen, wat zegt dat dan over je eigen aanpak? Wat hen vooral raakt, is dat deze signalen vaak indirect – via via – tot hen komen. Daarom kiezen velen ervoor om het gesprek actief aan te gaan, vragen te stellen en informatie te delen om vooroordelen zoveel mogelijk weg te nemen.

Een schrijnend voorbeeld komt van een geïnterviewde die merkte dat, kort na zijn komst, alle telefoonnummers op de medewerkerslijst in de teamruimte waren doorgestreept. Hij vermoedde dat dit met zijn achtergrond te maken had. Toen hij dit in de teamvergadering aankaarte, werd het eerst ontkend. Maar uiteindelijk kwam op tafel dat dat de reden was. Doordat er openlijk over werd gesproken, kon de lucht geklaard worden. Uiteindelijk heeft hij er nog jarenlang prettig en in goed contact met zijn collega's kunnen werken.

Ervaringsdeskundige professionals hebben meestal zelf stigmatisering aan den lijve ondervonden. Mensen met een verslavings- of delictverleden krijgen regelmatig een negatief label opgeplakt – niet alleen door burgers, maar ook door professionals (Van Boekel et al., 2013). Wanneer meerdere gestigmatiseerde kenmerken samenkomen, zoals een crimineel verleden én verslaving, leidt dit vaak tot een cumulatief negatief effect (Moore et al., 2023).

Het is dan ook wrang dat zij, juist in hun professionele rol, opnieuw worden gestigmatiseerd. Het vergt moed en veerkracht om (opnieuw) een plek op de arbeidsmarkt te verwerven en een werkritme op te bouwen. In die kwetsbare positie geconfronteerd worden met vooroordelen vraagt om stevige benen.

De ervaringsdeskundige professionals die in dit boek worden geportretteerd, zijn erin geslaagd om overeind te blijven en de argwaan te laten verdwijnen. Door proactief het gesprek aan te gaan, collega's te informeren en samenwerking te zoeken, ontstond er vertrouwen. Ze tonen zich over het algemeen mild en begripvol tegenover de soms onbeholpen – en soms ook onfatsoenlijke – reacties van collega's.

Hoe ervaringsdeskundigheid anders inzetten?

De hiervoor gepresenteerde portretten zijn van daarvoor opgeleide, ervaringsdeskundige professionals, werkzaam in forensische zorg, het gevangeniswezen of de reclasseringspraktijk. Dat is niet de enige manier om ervaringsdeskundigheid in te zetten ten behoeve van cliënten in het forensisch sociaal domein. Er zijn in Nederland talloze professionals die hun ervaringsdeskundigheid inzetten voor forensische cliënten en hun begeleiders. Dat doen ze als zelfstandig ondernemer. Zij geven voorlichting, adviseren, coachen, trainen of organiseren activiteiten voor mensen met een forensische titel.

Deze professionals vinden ruimte om hun ervaringskennis en invoelende houding – gevormd door persoonlijke ervaringen en inzicht in zowel systeem- als leefwereld – op een natuurlijke manier te integreren in hun aanbod. Soms benoemen zij expliciet hun ervaringen of spreken over ervaringsdeskundigheid, maar vaker nog blijkt uit hun verhalen en handelen dat zij de leefwereld van hun doelgroep van binnenuit begrijpen.

Ook zijn er professionals die vanuit hun ervaringsdeskundigheid gastlessen, workshops, webinars en interactieve sessies op symposia verzorgen of in het mbo- en hbo-onderwijs. Om dit te ondersteunen is het EFP onlangs gestart met het initiatief 'Forensisch Spreker' (zie forensischvakmanschap.nl), waarmee ervaringsdeskundige gastsprekers worden gekoppeld aan instellingen die hier behoefte aan hebben.

Daarnaast zijn er ondernemingen, vaak opgericht door professionals met een justitieel verleden, die een plek bieden aan mensen met een detentieverleden om werkervaring op te doen. Voorbeelden hiervan zijn Heilige Boontjes en Team Enkelband, die zich richten op begeleiding van mensen met een delictverleden naar passend werk.

Hierna worden twee portretten gepresenteerd van geïnterviewden die niet in dienst zijn van een organisatie binnen het forensisch sociaal domein en geen specifieke opleiding tot ervaringsdeskundige hebben gevolgd. Beiden zetten hun persoonlijke ervaringen in om anderen – vaak met een verleden in het forensisch sociaal domein – te ondersteunen in hun herstelproces. De eerste is Abdiwahab Ali, die in een bedrijfspan in Zwolle een steeds verder groeiend imperium heeft opgebouwd om jongeren en jongvolwassenen te helpen hun plek in de samenleving te vinden.

Abdiwahab Ali

Abdiwahab Ali (40) noemt zichzelf liever leermeester dan ervaringsdeskundige. Hij ondersteunt mensen in hun leerprocessen, zowel op professioneel als persoonlijk vlak. Zelf heeft hij altijd de drang gehad om te leren en zichzelf te verbeteren. Dat heeft hem geholpen om door moeilijke tijden heen te komen. Abdiwahab is geboren in Somalië in een saamhorige warme familie. Maar toen de burgeroorlog kwam, veranderde zijn leven radicaal. Zijn vader kwam om en Abdiwahab vertrok op 11-jarige leeftijd naar Nederland.

‘Ik ben dankbaar voor hoe ik ben opgevangen’. De eerste jaren in Nederland waren rustig. Dat veranderde in de puberteit: ‘Als jongere stond ik tien nul achter: jong, immigrant, moslim, zwart, zonder ouders, zonder familie. Op straat was ik iemand, op straat had ik vrienden.’ Hij voelde zich thuis in een groep jongeren die zich net als hij buitengesloten voelden in de samenleving. Hij ontdekte alcohol en drugs en verloor langzaam de grip op de realiteit. Drugsgebruik leidde tot geweld. En uiteindelijk belandde Abdiwahab in de gevangenis.

Toen hij voor de tweede keer in detentie kwam met de dreiging van tbs met voorwaarden boven zijn hoofd, was hij klaar om een andere weg in te slaan. Hij volgde therapie en behaalde in de gevangenis een diploma voor meubelmaker. ‘Voor mij was detentie een redding, een kans om mezelf opnieuw uit te vinden en een nieuw pad in te slaan.’ Eenmaal buiten besloot hij zijn leven radicaal te veranderen, nam afstand van zijn oude vrienden en richtte zich op het opbouwen van een nieuw leven. Hij richtte zijn eigen bedrijf op (Jouw hout, mijn hout) en ging steigerhoutenmeubels op bestelling maken. Maar na een tijd realiseerde hij zich dat anderen veel goedkoper konden produceren en dat zijn netwerk te klein was om er echt een bloeiende onderneming van te maken. Bovendien bleef een schuldenlast van jaren als een donkere wolk boven hem hangen.

Abdiwahab besloot, zoals hij het verwoordt, ‘de strategie van zijn leven aan te passen aan zijn omstandigheden’. Hij ging in de schuldsanering en gooide het met zijn opleiding als meubelmaker over een andere boeg. Hij voelde veel herkenning bij jongeren met een migratie-achtergrond die moeite hadden om aansluiting te vinden op de arbeidsmarkt. En hij beseftte dat hij goed was in het stimuleren en motiveren van anderen om iets van hun leven te maken. Abdiwahab ging in zijn werkplaats aan de slag met het maken van wandmeubels van ijzer en hout. Van lieverlee kwamen er steeds meer jongeren meewerken om zo ervaring op te doen in ijzer- en houtbewerking. Vervolgens heeft hij stap voor stap de opvang van jongeren uitgebouwd.

Ik geef deze jongeren een basis, een fundament.

Om te beginnen met een studio. Dat gebeurde per toeval. Zijn buurman in het bedrijfspand, filmmaker Douwe Dijkstra, maakte samen met hem de film ‘Buurman Abdi’. Met een greenscreen visualiseerden zij scènes uit Abdi’s jeugd. De film was zeer succesvol en kreeg wereldwijd erkenning en won veel internationale awards. Nadat de filmmaker was verhuisd nam Abdiwahab de studio met greenscreen over. Hij ging er filmpjes maken, samen met jongeren en gebruikte dat om jongeren te empoweren en bewust te maken. Hij creëerde vervolgens ook nog een scooterwerkplaats (inmiddels gesloten) en een kapsalon. Jongeren en jongvolwassenen komen dagelijks naar het bedrijfspand aan de rand van Zwolle voor begeleiding en dagbesteding. Ze kunnen leerervaring opdoen in een van de werkplaatsen.

Daarnaast komt Abdiwahab ook regelmatig in twee gevangenissen in de regio om voorlichting te geven aan gedetineerden. Daar gebruikt hij de film ‘Buurman Abdi’ om te illustreren hoe hij zijn leven een wending heeft weten te geven door in de gevangenis een opleiding te volgen en daarna zijn schulden af te lossen en een eigen onderneming op te bouwen.

Of het nu bij de gedetineerden in de gevangenis is of de jongeren in zijn werkplaats, de boodschap die hij wil uitdragen is dat je alleen maar verder komt als je beseft dat je zelf de motor tot verandering bent. ‘Toen ik omviel kwam er een legertje hulpverleners om me heen staan. Maar ze stoppen je in een glazen

hokje. Ze kijken alleen naar degene die het delict heeft gepleegd en niet naar de rol van de samenleving daarin. Mijn boodschap is: leer mensen om zelf hun problemen op te lossen. Je moet mensen macht en kracht geven. En het niet van hen overnemen. Ik help de jongens die hier komen eerst om te begrijpen wie ze zijn en hoe de maatschappij in elkaar steekt. Vervolgens kunnen ze hier allerlei vaardigheden leren, sociaal en technisch.'

Abdiwahab gelooft in samen. Niet voor niets heeft hij zijn stichting 'Samen omhoog' genoemd. Samen zit in zijn DNA, zegt hij. Een deel van zijn jeugd bracht hij door in een collectieve stammensamenleving. Een samenleving die gericht is op het individu past hem niet. Hij ziet dat dat voor veel jongeren geldt die in een andere cultuur zijn opgegroeid. 'We moeten niet alles en iedereen isoleren, we hebben elkaar nodig. In onze samenleving gaat het alsmaar om meer. Meer geld, meer rente, meer drank, meer drugs, meer mensen met psychische problemen, meer uithuisplaatsing, meer wachtlijsten. En dan gaat er iets fout en dan zeggen ze: jij bent fout. Nee, bro, het systeem is fout. Het systeem maakt iedereen gek. En dan krijg je dat jongeren zich terugtrekken, radicaal worden, crimineel worden.' Abdiwahab ziet veel jongeren verloren lopen. Dat motiveert hem om zijn deuren wagenwijd open te zetten en steeds op zoek te gaan naar nieuwe werkplaatsen.

'De vraag is', zegt Abdiwahab, 'connect je vanuit angst of vanuit liefde. In Nederland doen we heel veel vanuit angst. En dan verwachten wij groei. Nee, vriend. Als je handelt vanuit angst, dan krijg je shit. Ik zet die bedrijven op vanuit liefde. Alles wat angst is, houd ik buiten de deur. Hier werken we vanuit liefde, hier zijn we gericht op groeien. Hier tillen we elkaar omhoog. Hier maken we grapjes met elkaar. Je wordt niet afgerekend op je zwaktes. Je bent niet zwak. Het leven zal niet simpeler of makkelijker worden, maar jij wordt sterker. Dat is mijn boodschap. Ik geef deze jongeren een basis, een fundament, ik geef ze zelfvertrouwen, dat ze de moeite waard zijn.'

Hoewel Abdiwahab veel van zijn ervaringen gebruikt in zijn werk, noemt hij zich geen ervaringsdeskundige. Hij presenteert zich liever als impact ondernemer, leermeester, verbinder, jongerenwerker, spreker. 'Mijn ervaringen, die donkere periodes uit mijn leven zijn mijn voeding. Het is mijn roeping, mijn drijfveer. Het is wat me juist verbindt aan die boys. Als ik het niet zou hebben, dan zouden ze zeggen, bro, waar heb je het over? Maar je hebt meer nodig dan alleen ervaringsdeskundigheid om zo'n complexe problematiek het hoofd te bieden. Een vak leren, dat is belangrijk. Wat heb je aan hulpverleners die alleen maar komen praten. Van praten eet ik niet.' Abdiwahab hoopt dat de werkplaatsen die hij heeft opgezet straks allemaal gerund worden door de jongeren die er nu als bezoeker komen.

Dit interview vond plaats in het najaar van 2024. Intussen heeft Abdiwahab niet stil gezeten en zijn activiteiten uitgebreid met de mogelijkheid voor leren en werken in de bouw en het maken van websites.

Verhaal vertellen

Wat opviel in de interviews met alle geportretteerden is een enorme behoefte om veel te vertellen. Boevink (2017) benoemt verhalen maken en vertellen een belangrijk onderdeel van herstel en passend bij het pad naar ervaringsdeskundigheid. Je verhaal vertellen stelt je in staat het hoofd te bieden aan overweldigende ervaringen, het helpt je om dat ook weer even los te koppelen van jezelf en het helpt je te leren formuleren wat je nodig hebt bij herstel. Daar start ook het pad naar het opbouwen van ervaringskennis. Serena Franken heeft nog relatief kortgeleden de eerste stappen gezet als ervaringswerker. Ze investeert in het delen van haar ervaringen met een breed publiek.

Serena Franken

Serena (34) heeft een leven geleid dat getekend is door geweld, angst en trauma, maar ook door veerkracht en transformatie. Kort na haar geboorte gingen haar ouders uit elkaar. Haar vader, die verslaafd was aan drugs, verliet het gezin na een gewelddadig incident. Voor haar moeder was het alleen opvoeden van een kind een zware dobber. Serena ontwikkelde al op jonge leeftijd diepe angsten. Constante angst en de afwezigheid van steun van ouders maakten haar jeugd eenzaam en onzeker. Op school werd ze vaak gepest en voelde ze zich ongezien en ongehoord. Haar moeder, die zelf worstelde met onverwerkte trauma's, kon haar niet de emotionele steun bieden die ze nodig had. Dit leidde ertoe dat Serena zich steeds meer terugtrok en haar gevoelens niet durfde te delen.

Toen ze naar de middelbare school ging, brak ze los uit de beschermende cocon van haar moeder. Ze ontmoette een negentienjarige jongen die haar introduceerde in de wereld van drugs. De relatie was gewelddadig; hij mishandelde haar fysiek en emotioneel. Serena raakte verslaafd aan drugs en werd gedwongen tot seks voor geld.

De politie haalde haar uit die gewelddadige situatie en Serena belandde in de crisisopvang. 'Toen bloeide ik heel even op. Ik zag er gezonder uit. Gebruikte geen speed meer.' Ze voerde gesprekken met psychologen en psychiaters, maar voelde zich niet begrepen. 'Elke keer weer opnieuw je verhaal vertellen, iemand in vertrouwen moeten nemen. Ik raakte alleen maar meer beschadigd. Ik dacht niemand kan me helpen, niemand wil me helpen, zoek het maar uit. Ik raakte alleen maar meer verslaafd aan seks en porno.'

Ik kan iets moois doen met wat ik heb meegemaakt.

Op haar achttiende belandde Serena in de prostitutie, waar ze aanvankelijk een gevoel van controle en veiligheid vond. Ze werkte in een club in Limburg en later als escort, maar die duistere wereld van de prostitutie bracht ook nieuwe trauma's met zich mee.

Op haar zesentwintigste bereikte Serena een dieptepunt. Ze was verslaafd aan GHB en voelde dat haar lichaam het niet langer zou volhouden. In een moment van wanhoop riep ze God aan en voelde een overweldigend gevoel van liefde en veiligheid. Dit gaf haar de kracht om af te kicken en haar leven te veranderen. Ze ging naar een afkickkliniek en begon haar weg naar herstel. Na haar herstel vond ze steun in een evangelische gemeente waar ze haar inmiddels ex-man ontmoette, met wie ze een nieuwe start maakte.

Door zijn terugval in drugsgebruik liep deze relatie stuk. Serena had inmiddels geleerd om voor zichzelf te kiezen en vertrok. Ze maakte in een andere stad een nieuwe start. Ze begon haar ervaringen te delen en anderen te helpen als ervaringswerker. 'Wat ik heb gemist, vooral in die jaren dat ik me van het kastje naar de muur gestuurd voelde, was iemand die zei "ik begrijp jou, ik heb ook iets dergelijks meegemaakt"'. Dat wil ik nu graag aan anderen geven. Ik ben heel dankbaar voor alles wat ik heb meegemaakt, want nu kan ik ook er iets heel moois mee doen.

Sinds enige tijd werkt Serena bij VibeActive, een organisatie die zich richt op het versterken van fysieke, sociale en mentale weerbaarheid door middel van sport en coaching. De doelgroep van VibeActive is zeer uiteenlopend: mensen die om een of andere reden wil re-integreren op de arbeidsmarkt en/of in de samenleving. Dat kunnen mensen zijn met verslavingsproblematiek, ex-gedetineerden, mensen met een beperking, mensen die om welke reden dan ook lang uit het arbeidsproces zijn geweest. Soms komen zij uit eigen beweging, vaker worden ze door gemeente of UWV verwezen naar VibeActive. 'Na een intake worden mensen gematcht met een coach die bij hen past. Als we mensen uitdagen met sport, zien we dat ze een muurtje afbreken. We kijken ook wat bij iemand past. Sport is een middel, maar er zijn verschillende opties: de een wil liever een rondje wandelen, een ander flink tegen een boksbal slaan. We organiseren ook groepsbijeenkomsten.'

Serena is blij met haar rol als coach in deze setting. Ze gebruikt haar eigen ervaringen om anderen te ondersteunen en te inspireren. Ze noemt zich in deze rol geen ervaringsdeskundige maar ervaringswerker. Ze voelt dat ze aan het begin staat van dit proces van helpen van anderen door haar ervaringen te delen.

Naast haar werk als coach bij Vibe-Active heeft Serena een eigen praktijk (step into your identity) waarin ze mensen helpt schaamte, trauma's en oude patronen los te laten. Op LinkedIn en in de praktijk is zij zeer actief met het delen van haar verhaal. Ze geeft presentaties bij allerlei organisaties, onder andere bij onderwijsinstellingen. Haar grootste drijfveer is om anderen te laten zien dat herstel mogelijk is en dat ze niet alleen zijn.

Wat leren we hiervan?

Wat kunnen we leren van de inzet van ervaringsdeskundigheid in het forensisch sociaal domein – nu en in de toekomst? Omdat er geen volledig overzicht bestaat van het aantal forensisch ervaringsdeskundige professionals in Nederland, noch van de functies die zij vervullen, is het lastig om te bepalen in hoeverre de gepresenteerde verhalen representatief zijn voor de gehele beroepsgroep. Enige terughoudendheid is dan ook gepast bij het trekken van conclusies.

Springplank naar een nieuw leven

Wat de verhalen in elk geval duidelijk maken, is dat doorgroeien van cliënt naar professional – waarbij ervaringskennis bewust en professioneel wordt ingezet – van grote waarde is. Voor de professional zelf, voor cliënten, voor collega's en voor de organisatie als geheel. Voor de professional betekent het een springplank naar een nieuw leven: een impuls voor persoonlijke en professionele groei, een kans om zich op een ander vlak te ontwikkelen. Het draagt eraan bij om een verleden van delictgedrag of verslaving definitief achter zich te laten en een nieuwe loopbaan én identiteit op te bouwen. In alle verhalen klinkt door dat het werk als ervaringsdeskundig professional het eigen herstelproces heeft versterkt en bestendigd. Het heeft hen een nieuwe rol en betekenis gegeven, die helpt om het verleden een plek te geven.

Impuls voor de sector

Ook voor de sector blijkt de inzet van ervaringsdeskundigheid waardevol. Ervaringsdeskundige professionals kijken vanuit hun herstelproces vanuit een ander perspectief naar cliënten dan collega's zonder die achtergrond. Hun blik is meer van binnenuit: ze staan dicht bij de belevingswereld van cliënten, zien de mens achter het dossier en brengen diens perspectief naar voren. Ze kunnen voor cliënten fungeren als rolmodel en bron van hoop, en hen perspectief op herstel bieden. Voor collega's kunnen ze een rol als tolk en mediator vervullen. Ze laten de stem van cliënten klinken, behartigen hun belangen en zorgen voor verbinding tussen cliënten en andere professionals – binnen én buiten de organisatie. Ze kunnen ook een luis in de pels zijn, een veranderaar, een verschilmaker in de organisatie. Hun inzet voedt herstelgerichte zorg, stimuleert een mensgerichte, gelijkwaardige benadering en biedt kansen om ervaringskennis structureel te benutten.

Effecten op cliënten

Op basis van de verhalen in dit onderzoek zijn geen harde uitspraken te doen over de effecten van ervaringsdeskundigheid op cliënten. Daar is ook nog weinig harde evidentie voor in de forensische ggz (Bierbooms et al., 2017) of het gevangeniswezen (Brierley et al., 2025). Dat komt mede door de uiteenlopende definities en

gebrekkige conceptualisering van het begrip ervaringsdeskundigheid (Brierley et al., 2025). Toch wijzen praktijkervaringen – met name uit de (forensische) ggz – vaak op positieve effecten, zoals emotionele steun, hoop, versterking van zelfredzaamheid en empowerment, motivatie, persoonlijk herstel en vermindering van zelfstigma. Ook worden verbeterde copingvaardigheden genoemd (Bierbooms et al., 2017; Van Erp et al., 2025).

Verschillen met andere sectoren

Veel van wat forensische ervaringsdeskundigen doen, ervaren en tegenkomen, komt overeen met collega's in de ggz (Karbouniaris et al., 2025), het sociaal werk (Van Hoorn et al., 2020) en de verslavingszorg (Weerman, 2016). Toch zijn er ook sectorspecifieke uitdagingen. In het forensisch domein staat veiligheid centraal: die van de samenleving, van professionals en van cliënten. De nadruk ligt op regels en risicobeheersing, waardoor herstelgerichte zorg vaak op de achtergrond raakt. Daarnaast kampt de cliëntenpopulatie met complexe en vaak meervoudige problematiek: naast een geschiedenis in het justitiële systeem, psychische aandoeningen, verslaving, soms verstandelijke beperking. Dat maakt het werk intensiever. Het betekent ook dat cliënten vaak onder meerdere stigma's gebukt gaan. Dat geldt ook voor de forensische ervaringsdeskundigen zelf. Bovendien wordt een strafblad maatschappelijk vaak negatiever beoordeeld dan andere gestigmatiseerde kenmerken, zoals psychische problematiek of verslaving (Brew et al., 2022).

Uitdagingen

De verhalen van forensisch ervaringsdeskundige professionals laten zien dat zij zich regelmatig in een kwetsbare positie bevinden. Ze worden geconfronteerd met onduidelijke verwachtingen over hun taken, moeten hun plek binnen de organisatie soms bevechten en krijgen te maken met vooroordelen en stigmatisering. Vaak zijn zij zelf de kartrekker van de implementatie van ervaringsdeskundigheid, wat hen in een complexe en soms eenzame positie brengt. Daarnaast kunnen zij op een punt komen waarop verdere professionele groei stagneert.

• Kartrekker van eigen implementatie

Acht jaar na het verschijnen van de handreiking voor de implementatie van ervaringsdeskundigheid in de forensische zorg (IVO, 2017), lijkt het erop dat slechts weinig instellingen hier daadwerkelijk mee aan de slag zijn gegaan. Er zijn nog veel barrières die een structurele inbedding in de weg staan. Daarbij speelt een fundamentele paradox, treffend verwoord door Wilma Boevink op de Dag van de Ervaringsdeskundige in 2024 (georganiseerd door de VvED): 'We zijn ervaringsdeskundigen die de inzet van ervaringsdeskundigen gedaan proberen te krijgen.' Vaak wordt een ervaringsdeskundige professional aangesteld om een organisatie kennis te laten maken met ervaringsdeskundigheid. Als pionier wordt deze persoon tegelijkertijd verantwoordelijk gemaakt voor de implementatie ervan. De rol en

taakomschrijving zijn bij aanvang vaak nog onduidelijk, en soms is de professional nog in opleiding. Dat maakt het extra ingewikkeld: jezelf ontwikkelen in een nieuwe rol én tegelijkertijd die rol vormgeven binnen de organisatie. Het risico op overbelasting is groot. Wanneer het vervolgens misgaat, kan de conclusie zijn: *zie je wel, het werkt niet*. Zo ontstaat een vicieuze cirkel die verdere ontwikkeling en inzet van ervaringsdeskundigheid belemmert.

• Plafond

In de KFZ-studie van 2017 constateert men dat het aanstellen van ervaringsdeskundige professionals in de forensische zorg pas echt succesvol wordt als zij ook doorgroeimogelijkheden hebben (Bierbooms et al., 2017). Dat is nog geen realiteit. Verschillende geïnterviewden geven aan dat ze meer ambiëren dan wat er van hen wordt verwacht. Ze willen breder inzetbaar zijn, maar lopen aan tegen de grenzen van hun functie. De functienaam en bijbehorende taakomschrijving beperken hun doorgroeimogelijkheden, en daarmee ook het functieniveau en de salariering. Sommigen zijn om die reden gestopt of zijn daarnaast als zzp'er andere opdrachten gaan doen. In de meeste organisaties is doorgroeien naar een andere, meer seniore functie geen optie. Vaak lukt het al niet om ervaringsdeskundigheid structureel te integreren, laat staan dat er ruimte is voor verdere professionele ontwikkeling binnen een carrièrepad.

Dilemma's

Ervaringsdeskundige professionals in het forensisch sociaal domein worden geconfronteerd met diverse dilemma's. Ben je vooral een bondgenoot van cliënten, of neem je de rol van pleitbezorger op je binnen de organisatie? Is het wenselijk om opgenomen te worden in een team, of is een onafhankelijke positie juist krachtiger? En hoe wil je eigenlijk genoemd worden? De term ervaringsdeskundige benadrukt je persoonlijke achtergrond en kracht, maar kan tegelijkertijd het risico met zich meebrengen dat je opnieuw gestigmatiseerd wordt.

• Bondgenoot of pleitbezorger?

Het eerste dilemma betreft de functie van de ervaringsdeskundige professional. Uit de verhalen van geïnterviewden blijkt dat zij invloed willen uitoefenen op zowel cliënten als collega's en beleidsmakers. Dat kan wringen. Het kan de professional in conflict brengen met tegenstrijdige belangen en perspectieven. Wil je pleitbezorger zijn dan loop je het risico dat cliënten je gaan zien als onderdeel van het systeem. Positioneer je je te nadrukkelijk als bondgenoot naast de cliënt, dan bestaat het risico dat je door collega's niet serieus wordt genomen (Lindström & Rantanen, 2021).

Ansem (2025) beschrijft dat er in wezen twee visies op ervaringsdeskundigheid bestaan die elk een andere rol en expertise vragen. Vanuit de herstelvisie staat het individuele herstel centraal. De ervaringsdeskundige biedt nabijheid, hoop en

empowerment, en fungeert als steunfiguur en tolk tussen cliënt en professional. De ervaringsdeskundige professional is een bondgenoot van de cliënt. Vanuit de inclusievisie ligt de focus op sociale rechtvaardigheid. De ervaringsdeskundige is dan eerder een pleitbezorger die blinde vlekken in beleid blootlegt en aanzet tot structurele verandering. In deze visie staat niet het individu, maar het collectief belang centraal.

Het is niet vanzelfsprekend dat beide rollen in één persoon verenigd kunnen worden – zeker niet in het beginstadium van de functie. Een helder onderscheid tussen deze visies kan organisaties helpen bij het formuleren van passende functieprofielen en het voorkomen van verkeerde verwachtingen, frustratie en ineffectieve inzet.

• Vrije ruimte of deel van een team?

Een ander dilemma betreft de positionering binnen de organisatie: moet de ervaringsdeskundige professional onafhankelijk kunnen opereren ten opzichte van andere professionals in de organisatie of juist deel uitmaken van een team? Een van de kernwaarden van ervaringsdeskundigheid is het creëren van een vrije ruimte voor de cliënt – een ruimte zonder justitiële kaders, zonder diagnoses, waarin herstel mogelijk wordt (Boertien & Van Bakel, 2012; VvEd, 2022). Om die vrije ruimte te kunnen bieden, heeft de ervaringsdeskundige professional in zekere zin zelf ook ruimte nodig, met niet te veel prestatie-eisen.

Een onafhankelijke positie biedt een duidelijke identiteit en unieke meerwaarde. Tegelijkertijd draagt een onafhankelijke en zelfstandige plek ook het risico in zich van isolement; dat de ervaringsdeskundige professional op een eiland belandt in de organisatie (Van Daele et al., 2021). Dat pleit weer voor inbedding in een team. Deel uitmaken van een team zal samenwerking bevorderen en de zichtbaarheid vergroten.

Een mogelijke middenweg is een taakstelling die voldoende ruimte biedt om niet ingekapseld te raken, terwijl samenwerking mogelijk blijft. Ideaal zou zijn dat er meerdere ervaringsdeskundigen in een organisatie werken, die elk een plek in een team innemen en tegelijkertijd verbonden zijn via een vakgroep of intervisiegroep. Zo behouden zij hun identiteit en kunnen zij elkaar versterken. In de praktijk zal dit, gezien het geringe aantal forensisch ervaringsdeskundigen, op dit moment nog lastig te realiseren zijn.

• Geuzennaam of nieuw stigma?

De term *ervaringsdeskundige* vindt zijn oorsprong in het activisme van de herstelbeweging. Voor sommigen is het nog steeds een geuzennaam: een eretitel die staat voor overwonnen kwetsbaarheid én voor de kracht om die ervaring in te zetten voor anderen. Zij dragen de naam met trots.

Voor anderen dekt de term niet langer de lading. Zij zijn doorgegroeid en vinden

dat de naam onvoldoende recht doet aan hun huidige rol. Dat maakt dat sommigen bewust voor een andere functietitel kiezen. Weer anderen hebben principiële bezwaren: zij vinden de benaming stigmatiserend. Het label *ervaringsdeskundige* kan opnieuw een stempel drukken en leiden tot uitsluiting binnen het team. De professional wordt dan niet als volwaardige collega gezien, maar als ‘anders’.

Is een andere naam de oplossing? In dit boek is gekozen voor de benaming *ervaringsdeskundige professional* in plaats van *ervaringsdeskundige*. In de ggz wordt soms gesproken over *begeleiders met ervaringsdeskundigheid* (Van Erp et al., 2009). Andere alternatieven zijn: *peer support specialist*, *herstelcoach*, *levensloopbegeleider*, *support coach*, of zelfs *credible messenger* of *spreidstandburger* (zie kader). Welke benaming ook gekozen wordt: het is belangrijk dat deze recht doet aan de rol, de expertise én de identiteit van de professional.

Spreidstandburgers en credible messengers

De naam spreidstandburger is gemunt door Tim 'S Jongers, directeur van de Wiardi Beckman Stichting (2023). Het staat voor iemand die zich met één been in de systeemwereld bevindt (bijvoorbeeld als beleidsmaker, onderzoeker of ambtenaar) en met het andere been in de leefwereld met een rugzak gevuld met persoonlijke ervaringen bijvoorbeeld met betrekking tot armoede, uitsluiting, schulden, of andere maatschappelijke uitdagingen. Dat zijn bijvoorbeeld ex-daklozen die nu beleidsadviseur zijn, mensen die zijn opgegroeid in armoede en nu werken aan armoedebeleid (zoals 'S Jongers) of mensen met een migratieachtergrond die discriminatie hebben ervaren en nu inclusiebeleid vormgeven. Omdat ze beide werelden begrijpen kunnen spreidstandburgers bruggen slaan tussen beleid en praktijk, zo is de gedachte. Er zijn veel overeenkomsten: beiden streven naar (...) verbetering van de positie en kwaliteit van leven van een bepaalde groep (...) met daarbij benutting van ervaringskennis van de mensen die het betreft' (Keuzenkamp, 2024).

Een andere term die wordt gebruikt voor professionals die hun persoonlijke ervaringen inzetten om anderen te helpen is die van *credible messengers*. Zij zijn meestal gericht op kwetsbare jongeren die zich in risicovolle situaties bevinden zoals criminaliteit, schooluitval of sociale uitsluiting (Lesnick et al., 2023). Vaak hebben credible messengers een vergelijkbare levenservaring als deze jongeren. Ze komen bijvoorbeeld uit dezelfde buurt of gemarginaliseerde gemeenschap of hebben een geschiedenis van delictgedrag. Omdat ze soortgelijke ervaringen als de jongeren hebben, maken ze makkelijker contact dan formele instanties, fungeren ze vaak als rolmodel en kunnen ze een brug slaan naar formele hulpverlening.

Voorwaarden

Uit het voorgaande komen een aantal essentiële voorwaarden naar voren voor een betekenisvolle en duurzame inzet van ervaringsdeskundigheid in het forensisch sociaal domein.

• Draagvlak en commitment vanuit het management

Een eerste voorwaarde is dat het management actief draagvlak en commitment toont voor de inzet van ervaringsdeskundigheid. In de verhalen van geïnterviewden komt duidelijk naar voren hoe cruciaal steun van leidinggevendenden is geweest voor hun succesvolle integratie en acceptatie binnen de organisatie. Tegelijkertijd blijkt deze steun vaak persoonsafhankelijk: door het hoge verloop in de sector verdwijnt het draagvlak soms met het vertrek van een betrokken manager. Dit maakt het noodzakelijk om het commitment ook structureel te verankeren in beleid en organisatielcultuur.

• Een duidelijke visie en beleid op ervaringsdeskundigheid

Een tweede voorwaarde is het formuleren van een heldere visie en bijbehorend beleid ten aanzien van ervaringsdeskundigheid. Het moet vooraf duidelijk zijn met welk doel ervaringsdeskundigheid wordt ingezet, welke rol de ervaringsdeskundige professional krijgt, en hoe dit wordt vormgegeven. Een zorgvuldige voorbereiding en planmatige aanpak bij implementatie en borging verkleint de kans op uitval. Een duidelijke functieomschrijving en positionering binnen de organisatie bevorderen de integratie en zorgen voor realistische verwachtingen – zowel bij de ervaringsdeskundige professional zelf als bij collega's.

Een visie op ervaringsdeskundigheid vraagt om een andere visie op zorg. Ervaringsdeskundigheid is onlosmakelijk verbonden met herstelondersteunende zorg en vraagt om een werkwijze die daarbij past. Volgens Huber et al. (2014) betekent dit dat organisaties fundamenteel moeten veranderen en dat een cultuuromslag nodig is. Dat kan blijken uit ogenschijnlijk kleine zaken, zoals taalgebruik: ervaringsdeskundigen spreken vaak in begrijpelijke, alledaagse taal, terwijl professionals gewend zijn aan formele, geprotocolleerde termen. Ook de relatie tussen professional en cliënt is anders bij herstelondersteunende zorg. Keuzenkamp en Van Hoorn (2022) beschrijven hoe de traditionele hiërarchische verhouding – de expert tegenover de leek – dient te verschuiven naar een gelijkwaardige samenwerking. De cliënt wordt steeds meer gezien als volwaardige gesprekspartner met eigen kennis en ervaring. Dit vraagt van professionals een andere houding: meer luisteren, meer tijd nemen, en meer aandacht voor de wensen en mogelijkheden van de individuele cliënt.

• Draagvlak en commitment binnen het team

Een derde voorwaarde is dat er ook binnen het team draagvlak en commitment bestaat. Uit de verhalen van geïnterviewden blijkt dat de start vaak gepaard ging met zoeken, onzekerheid en soms weerstand van collega's. Dit hangt sterk samen met de eerdergenoemde voorwaarden: zonder steun van het management en zonder duidelijke visie is de kans op een warme ontvangst binnen het team klein. Teams moeten actief worden meegenomen in het proces en voorbereid worden op de komst van een ervaringsdeskundige collega.

• Actief werken aan het voorkomen van stigmatisering en uitsluiting

Een duidelijke functie, een herkenbare plek in het team, en steun van leidinggevendenden en collega's dragen bij aan het voorkomen van stigmatisering. Maar voorkomen alleen is niet voldoende: uitingen van uitsluiting en stigma moeten ook actief worden aangepakt. Enkele geïnterviewden vertelden over sluimerende negatieve opmerkingen die in de organisatie stilzwijgend werden geaccepteerd. Cruciaal zijn collega's en leidinggevendenden die dergelijke uitingen direct pareren en daarmee een veilige werkomgeving helpen creëren.

• Beschikbaarheid van een 'vrije haven'

De vaak kwetsbare en solistische positie van ervaringsdeskundige professionals maakt het belangrijk dat zij toegang hebben tot een 'vrije haven': een plek waar zij hun verhaal kwijt kunnen, steun ervaren en kunnen reflecteren. Sommige geïnterviewden zoeken bewust contact met ervaringsdeskundigen in andere organisaties, bijvoorbeeld via symposia of intervisiebijeenkomsten van het Expertisecentrum Forensische Psychiatrie (EFP). Anderen hebben het geluk collega-ervaringsdeskundigen te hebben binnen dezelfde organisatie, met wie zij kunnen sparren of zelfs als duo samenwerken.

• Aandacht en ruimte voor zelfzorg

Tot slot is het essentieel dat er structureel aandacht is voor zelfzorg. Dit kan bijvoorbeeld via een intervisiegroep met andere ervaringsdeskundigen, bij voorkeur onder begeleiding van een deskundige. Zo'n plek biedt ruimte voor reflectie, onderlinge steun, en het delen van strategieën om energievreters te vermijden en energiebronnen in het werk te (her)vinden. Zelfzorg is geen luxe, maar een noodzakelijke voorwaarde voor duurzame inzetbaarheid van ervaringsdeskundige professionals.

Wat te verwachten van de toekomst?

Het inzetten van ervaringsdeskundigheid binnen het forensisch sociaal domein brengt diverse uitdagingen met zich mee. Tegelijkertijd biedt het ook kansen. In dit hoofdstuk worden enkele denkrichtingen verkend die niet alleen focussen op de inzet van ervaringsdeskundige professionals, maar ook breder kijken naar hoe ervaringskennis op grotere schaal benut kan worden binnen het forensisch sociaal domein.

Normaliseren van het delen van ervaringen

Het delen van persoonlijke ervaringen is niet uitsluitend voorbehouden aan ervaringsdeskundige professionals. Binnen het forensisch sociaal domein rust er echter nog altijd een taboe op het delen van eigen ervaringen. Professionals zijn vaak terughoudend om iets over hun persoonlijke leven prijs te geven, uit zorgen over veiligheid of het overschrijden van professionele grenzen. Zij houden – uit angst om te veel bloot te geven – hun cliënten soms onbedoeld op afstand. Deze terughoudendheid kan ook nadelige effecten hebben. Wanneer professionals weinig van zichzelf laten zien, kan dat leiden tot gevoelens van wantrouwen of ongelijkheid bij cliënten. Medewerkers hebben immers toegang tot zeer persoonlijke informatie van de cliënten (Van Ginneken & Abbing, 2024).

Ervaringsdeskundige professionals laten zien dat het mogelijk is om professionele afstand te bewaren én tegelijkertijd af te stemmen op de cliënt. Het delen van ervaringen – hoe klein ook – kan bijdragen aan herstelondersteunende zorg en het contact verdiepen. Het hoeft daarbij niet te gaan om soortgelijke ervaringen als die van de cliënt. Je hoeft als reclasseringswerker bijvoorbeeld niet zelf dakloos of verslaafd te zijn geweest om gevoelens als schaamte, schuld, wanhoop of controleverlies te herkennen.

Het gaat niet om uitgebreide zelfonthulling of het delen van je persoonlijke geschiedenis. Het delen van privébeslommeringen kan zelfs belastend zijn voor de ander – iets waar ervaringsdeskundigen zich zeer bewust van zijn. Iets van jezelf laten zien mag klein zijn: het tonen van kwetsbaarheid, het durven toegeven dat je iets niet weet, of het delen van geanonimiseerde ervaringen uit eerdere cliëntcontacten. Ook algemene menselijke observaties kunnen waardevol zijn om te delen met cliënten.

Belangrijk is om altijd het doel van het delen van ervaringen voor ogen te houden. Ervaringen kunnen worden ingezet om vertrouwen op te bouwen, inzicht te geven, reflectie te stimuleren, prosociaal gedrag te modelleren, of strategisch om eerlijkheid uit te lokken (Philips et al., 2018). Zelfs als de gedeelde ervaring niet direct

aansluit bij die van de cliënt, kan het bijdragen aan een gelijkwaardiger contact – van mens tot mens. Het inzetten van ervaringen verandert de dynamiek tussen professional en cliënt. De professional is niet langer de alwetende autoriteit, maar iemand die ook kwetsbaarheid toont en vanuit wederkerigheid communiceert. Dat kan het vertrouwen versterken en het contact verdiepen.

Om ervaringen op een passende manier in te zetten, is ruimte nodig voor oefening en reflectie. Het is maatwerk: wat werkt in welke situatie, is niet vooraf vast te leggen. Intervisie kan een waardevolle plek zijn om te reflecteren op deze ervaringen en om hierin te groeien als professional.

Niet-ervaringsdeskundige professionals kunnen veel leren van hun ervaringsdeskundige collega's. Deze professionals blinken uit in het afstemmen op de ander, het aanvoelen van wat nodig is, en het tonen van oprechte nieuwsgierigheid. Ze durven door te vragen, te confronteren waar nodig, en maken ruimte voor de ander zonder deze te ontkrachten of tot slachtoffer te maken. Hun vermogen om mee te bewegen, zonder de regie over te nemen, draagt bij aan een gelijkwaardige relatie en herstelgerichte zorg.

Investeren in collectieve ervaringskennis

Het inzetten van ervaringsdeskundigheid betekent ook het benutten van collectieve ervaringskennis. Deze kennis ontstaat door reflectie op individuele ervaringen. Kennis uit individuele ervaringen is geleefde kennis – kennis van binnenuit – die gericht is op handelen en overleven, niet op het formuleren van universele waarheden (Keuzenkamp & Van Hoorn, 2022). Deze vorm van kennis is emotioneel geladen, pragmatisch en sterk afhankelijk van de context. Ze wordt ook wel aangeduid als 'warme' of 'zachte' kennis, in tegenstelling tot 'harde' kennis die is aangeleerd en vastgelegd in methodieken, protocollen en richtlijnen (Leemeijer, 2024).

Ervaringskennis is niet alleen van waarde op individueel niveau (microniveau), maar ook op organisatieniveau (mesoniveau) en beleidsniveau (macroniveau). Toch wordt deze kennis op hogere niveaus vaak niet serieus genomen. Ze wordt als minder geloofwaardig of moeilijk te begrijpen beschouwd, en daardoor snel terzijde geschoven (Schippers, 2021). Dit gebrek aan erkenning speelt ook voor de ervaringskennis van mensen met een delictverleden, die in onze samenleving vaak lager worden ingeschaald. Ook de taal en expressie waarmee zij hun ervaringskennis delen, wijkt soms af van wat als 'normaal' wordt gezien, waardoor ze minder goed worden verstaan.

Een bijkomende uitdaging is dat ervaringskennis vaak *tacit knowledge* is – impliciete kennis die moeilijk onder woorden te brengen is. Zoals Keuzenkamp en Van Hoorn (2022, p. 25) stellen: 'Het gaat soms om kennis die we wel weten, maar niet

kunnen vertellen.' Om deze kennis toegankelijker en overdraagbaar te maken, is het belangrijk om haar systematisch te verzamelen en te delen. Zo kunnen gemeenschappelijke patronen en inzichten ontstaan.

Collectieve ervaringskennis ontstaat bijvoorbeeld in zelfhulpgroepen, waar mensen hun ervaringen delen. Een methode die hierbij kan helpen is die van de sleutelscènes (Van Hoorn & Keuzenkamp, 2022). Hierbij denken deelnemers terug aan concrete, betekenisvolle momenten uit hun leven of werk die bepalend waren voor hoe zij een situatie beleefden of begrepen. Deze levendige gebeurtenissen geven inzicht in beleving, waarden, dilemma's en keuzes. Door deze verhalen te delen, wordt impliciete kennis expliciet gemaakt. En door deze kennis te bundelen ontstaat collectieve ervaringskennis.

De methode van sleutelscènes vormt ook de basis voor de ervaringskennisbank (ervaringsvraagstukken.nl), waarin collectieve ervaringskennis is verzameld over thema's als schulden, gokverslaving, jong & thuisloos zijn, eenzaamheid en partnergeweld. De kennisbank bevat nog geen ervaringen specifiek uit het forensisch sociaal domein. Individuele ervaringen uit dat domein zijn wel voor handen in boeken (zie bijvoorbeeld Adames, 2019; Chito & Kleine, 2019; Johan S., 2023; Otten, 2015; Reyes Rodrigues, 2022; Rigters, 2017; Verkley, 2023), podcasts en documentaires. Ook de verhalen in dit boek kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van collectieve ervaringskennis uit het forensisch sociaal domein.

Om collectieve ervaringskennis daadwerkelijk te benutten in de praktijk, is het belangrijk dat deze kennis actief wordt geïntegreerd in verschillende lagen van het werk. In de hulpverlening kan collectieve ervaringskennis professionals helpen om beter aan te sluiten bij de leefwereld van cliënten. Door herkenbare ervaringen en perspectieven te gebruiken in gesprekken, ontstaat meer begrip, vertrouwen en gelijkwaardigheid.

Binnen organisaties kan deze kennis bijdragen aan het verbeteren van werkwijzen, het ontwikkelen van trainingen en het vormgeven van herstelondersteunende zorg. Collectieve ervaringskennis kan bijvoorbeeld worden gebruikt in casuïstiek-besprekingen, teamreflecties of bij het ontwerpen van interventies. In beleid kan collectieve ervaringskennis een waardevolle aanvulling zijn op wetenschappelijke data. Beleidsmakers kunnen ervaringskennis gebruiken om beleid mensgerichter en realistischer te maken, bijvoorbeeld door ervaringsdeskundigen te betrekken bij beleidsontwikkeling of adviescommissies. In opleidingen kan het een brug slaan tussen theorie en praktijk. Door ervaringskennis op te nemen in lesmateriaal, gastlessen of simulaties, leren studenten meer over de belevingswereld van cliënten in het forensisch sociaal domein.

Ervaringskennis als volwaardige kennisbron gebruiken

Een effectieve aanpak van complexe vraagstukken vraagt om het benutten van drie kennisbronnen: wetenschappelijke kennis, professionele expertise én ervaringskennis. Samen vormen zij de basis van een evidence-based practice (EBP). Daarbij gaat het niet om een eenzijdige focus op wetenschappelijke resultaten, maar om een holistische benadering waarin alle drie de bronnen bijdragen aan besluitvorming en professioneel handelen (Gorissen, 2017). Er bestaat vaak verwarring over wat ervaringskennis precies inhoudt. In EBP-termen wordt dit ook wel cliëntexpertise genoemd. Het gaat niet om wat de professional dént dat goed is voor de cliënt. Het gaat om wat de cliënt zelf als passend ervaart. Die ervaringskennis is gebaseerd op geleefde ervaringen, en vormt een waardevolle bron van inzicht in behoeften, motivaties en perspectieven.

In het forensisch sociaal domein, waar sprake is van een gedwongen kader, is het benutten van ervaringskennis extra complex. Cliënten bevinden zich in een justitiële context waarin hun wensen en behoeften niet altijd verenigbaar zijn met de opgelegde kaders. In deze context is het bovendien niet vanzelfsprekend dat cliënten hun wensen en behoeften direct uitspreken. Door het verlies van autonomie en de verplichte aard van het contact ontstaat vaak reactance – een psychologische weerstand die zich uit in wantrouwen, terughoudendheid of zelfs afwijzing (Menger & Krechtig, 2024). Cliënten laten niet zomaar het achterste van hun tong zien. Daarom ligt er een belangrijke taak bij de professional: actief zoeken naar openingen om de ervaringskennis van de cliënt naar boven te halen.

Ervaringsdeskundige professionals laten zien dat het mogelijk is om aan te sluiten bij de cliënt, zonder het systeem te ondermijnen. Dit vraagt om fijngevoeligheid, het stellen van open vragen, het vermogen om in te voelen, en het afstemmen op zowel verbale als non-verbale signalen van cliënten. Cruciaal hierbij is een benadering vanuit gelijkwaardigheid. Dit proces vraagt om moed, zoals Bulten en collega's (2024) benadrukken. Het vraagt om een niet-oordelende houding, het loslaten van controle, en het durven werken vanuit wederkerigheid. Professionals moeten accepteren dat een deel van deze zachte, vaak impliciete kennis niet altijd benoembaar is – en dat dit oké is. Zoals Keuzenkamp (2022) stelt: het kan ontregelend zijn, maar juist die ontregeling helpt om beter aan te sluiten bij cliënten.

Ervaringsdeskundigheid in het forensisch sociaal domein betekent dus balanceren tussen systeemverantwoordelijkheid en persoonlijke nabijheid. Het vraagt om professionele sensitiviteit, relationele afstemming en het vermogen om ruimte te creëren voor de stem van de cliënt – ook als die stem niet direct hoorbaar is. Juist in deze complexe context kan ervaringskennis van grote waarde zijn, mits de professional zich bewust is van de spanningsvelden en bereid is om daarin zorgvuldig te navigeren.

Scenario's voor de inzet van ervaringsdeskundige professionals

Als voorwaarden zijn geregeld en hobbels zijn geslecht, rest de vraag hoe ervaringsdeskundige professionals het beste ingezet kunnen worden? Leemeijer (2024) heeft onderzoek gedaan in de ggz naar het inzetten van ervaringsdeskundigen en constateert dat dat proces moeizaam verloopt, onder andere vanwege onduidelijkheid en twijfel over de aard en toegevoegde waarde van ervaringskennis, onduidelijkheid van de ervaringsdeskundige en vaak sterke gerichtheid op beheersing en risicomijding waardoor er weinig ruimte is voor de inbedding van ervaringsdeskundigheid als onderdeel van herstelgericht werken. Dat is herkenbaar voor de inzet van ervaringsdeskundige professionals in de forensische zorg. Leemeijer ging op zoek naar alternatieven. Zij schetst drie mogelijke toekomstscenario's voor de inzet van ervaringsdeskundige professionals.

• Scenario 1: voortzetting van de inzet van ervaringsdeskundigen in teams

In dit scenario blijven ervaringsdeskundige professionals werkzaam binnen reguliere teams. Dat vraagt om verdere investering in hun professionalisering, zoals opleiding, ontwikkeling van competenties en borging van kwaliteit. Het voordeel is dat ervaringskennis snel en direct beschikbaar is binnen de organisatie.

Wel zijn er belangrijke voorwaarden nodig om dit succesvol te maken, waaronder een cultuurverandering, zoals hiervoor al benoemd. Leemeijer (2024) ziet het volgende risico in dit scenario: ervaringsdeskundigen kunnen ingekapseld raken in het systeem en moeten dan voldoen aan dezelfde eisen als andere professionals, zoals diploma's, prestaties en verantwoordingsdruk. Dit roept het eerdergenoemde dilemma op: kies je voor de vrijheid van een onafhankelijke positie, of voor de gebondenheid aan een team?

• Scenario 2: vrijwillige inzet van ervaringsdeskundigen

In dit scenario werken professionals samen met ervaringsdeskundigen die actief zijn in zelfhulpgroepen of andere vormen van lotgenotencontact. De ervaringsdeskundigen behouden hun autonomie. Dit biedt ruimte en behoudt de oorspronkelijke kracht van ervaringskennis.

Het grote nadeel is echter de vrijblijvendheid. Er ontbreekt een structurele basis voor samenwerking, waardoor de invloed van ervaringsdeskundigheid op de organisatie beperkt blijft. Zonder verankering in beleid en structuur zal er weinig veranderen binnen de organisatie zelf.

• Scenario 3: Flexibele inzet via een professionele ervaringsdeskundigenpool

Het derde scenario betreft: het opzetten van een pool van betaalde ervaringsdeskundige professionals die flexibel en op maat kunnen worden ingezet, afhankelijk van de situatie, de context en het doel. Dit biedt meer flexibiliteit dan het eerste scenario en is minder vrijblijvend dan het tweede. Zo'n pool maakt het mogelijk om ervaringskennis op verschillende manieren te benutten en ondersteunt een

geleidelijke verandering binnen organisaties. Tegelijkertijd helpt het voorkomen dat ervaringsdeskundigen te veel opgaan in de organisatie en hun unieke perspectief verliezen. Daarmee biedt het een antwoord op wat Boevink (2018) de ‘paradox van professionalisering’ noemt: aan de ene kant wordt de waarde van ervaringsdeskundigheid steeds duidelijker door investeringen in beroepscode, competentieprofielen en registers. Aan de andere kant dreigen ervaringsdeskundigen – zowel vrijwillig als betaald – hun essentie kwijt te raken doordat ze worden ingekapseld in een systeem van strikte protocollen.

Een pool van ervaringsdeskundigen kan ruimte bieden om, zoals Hart (2012) het noemt, ‘terug naar de bedoeling’ te gaan: terug naar het oorspronkelijke doel van ervaringsdeskundigheid. Namelijk het verkleinen van de kloof tussen de systeemwereld waarin mensen als ‘cliënt’ of ‘patiënt’ worden gezien, en hun eigen leefwereld (Boevink, 2018, p. 312).

Tot slot: hoop voor de toekomst

Ik kijk met gemengde gevoelens terug op dit onderzoek. Enerzijds voel ik voldoening: het heeft waardevolle gesprekken opgeleverd met bevlogen professionals die een wezenlijke bijdrage leveren aan het forensisch sociaal domein. Anderzijds bracht het onderzoek niet alleen antwoorden, maar roept het ook nieuwe vragen op - vragen die niet eenvoudig te beantwoorden zijn. Dat maakt duidelijk dat de inzet van ervaringsdeskundigheid in dit domein nog volop in ontwikkeling is.

Wat dit domein bijzonder maakt, is de maatschappelijke blik op professionals met een delictverleden. Er ligt vaak een vergrootglas op hen. Het hardnekkige stigma “eens een dief, altijd een dief” leeft helaas nog steeds, zowel in de samenleving als soms op de werkvloer. Mensen met een strafblad worden vaak strenger beoordeeld dan mensen met andere gestigmatiseerde kenmerken. Tijdens het onderzoek stelde ik mezelf regelmatig de vraag: moeten we ervaringsdeskundige professionals niet beschermen tegen hernieuwde stigmatisering, tegen het risico dat zij opnieuw worden gekwetst of getraumatiseerd?

Tegelijkertijd heb ik gezien hoe krachtig het is wanneer iemand de transitie maakt van cliënt, gedetineerde of patiënt naar professional. Hoe waardevol het is om als ervaringsdeskundige professional een nieuwe plek in te nemen in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Het geeft betekenis aan ervaringen die ooit ontwrichtend of pijnlijk waren. Het biedt kracht, trots, voldoening en de mogelijkheid om anderen te ondersteunen in hun herstelproces. Dat gun ik iedereen die die stap wil zetten.

Ook gun ik het alle cliënten, gedetineerden en patiënten in het forensisch sociaal domein om mensen tegen te komen zoals de geportretteerden in dit onderzoek. Mensen die verder kijken dan het delict, de diagnose of de verslaving. Die contact maken van mens tot mens. En ik wil benadrukken – samen met de geportretteerden – dat niet alleen ervaringsdeskundige professionals dat kunnen. Er zijn binnen het forensisch sociaal domein veel professionals die dit kunnen en doen. Zoals Toon Walravens het treffend verwoordde: er zijn veel “juweeltjes” in deze sector. Laten we hen koesteren, erkennen en de ruimte geven om hun mensgerichte aanpak te blijven vormgeven. Want juist in een domein waar regels, risico’s en controle vaak centraal staan, is het menselijk contact van onschatbare waarde.

Referenties

- Adames, R. (2019). *Herstelgerichte detentie. 18 concrete handvatten van een ervaringsdeskundige*. Roffa.
- Ansem, Q. (2025). Wil de ware ervaringsdeskundige opstaan? *Sociaal Bestek, Tijdschrift voor werk, inkomen en zorg*, editie 1. Verkregen via: www.sociaalbestekpremium.nl.
- Anthony, W. A. (1993). Recovery from mental illness: the guiding vision of the mental health service system in the 1990s. *Psychosocial rehabilitation journal*, 16(4), 11.
- Antojado, D., & McPhee, T. (2024). Move over and make space for lived experience criminology: Why we do “lived experience”. *Journal of Criminology*, 26338076241286534.
- Bierbooms, J. Barendregt, C., Martinelli, T., Lorenz, K., Dijkslag, D. & Van Bokkem, S. (2017). *Ervaringsdeskundigheid in de forensische ggz. Een overzicht uit literatuur en praktijk*. GGzE/DWP, IVO, Transfore, GGZ-NHN. [KFZ-publicatie, juli 2017].
- Boertien, D. & Van Bakel, M. (2012). *Handreiking voor de inzet van ervaringsdeskundigheid vanuit de geestelijke gezondheidszorg*. Trimbos-instituut, Kenniscentrum Phrenos.
- Boevink, W. (2017). *HEE! Over Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid in de psychiatrie*. [Proefschrift Universiteit Maastricht]
- Boevink, W. (2018). Professionalisering van ervaringsdeskundigen in de ggz: kans of risico? *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 96(8), 312-313.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101.
- Brew, B., Alani, F., Li, A., & Wildeman, C. (2022). Sticky stigma: The impact of incarceration on perceptions of personality traits and deservingness. *Social Forces*, 100(4), 1910-1934.
- Bults, N., Schimmel, M. & Vos, J. (2022). *Kwaliteitskader Forensische Zorg 2022 – 2028, met trots werken aan gespecialiseerde zorg in een complexe omgeving*. De Nederlandse ggz, Dienst Justitiële Inrichtingen, MIND, Landelijk Platform Psychische Gezondheid, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Nederlands Instituut voor Psychologen, Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, Valente, Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland en Verpleegkundigen en Verzorgenden Nederland. Verkregen via: www.forensischezorg.nl.
- Bulten, A., Van Berkel, J. & Noordegraaf, M. (2024). Wetenschappers en professionals: laat je raken door ervaringskennis. *Sociale Vraagstukken*, 24 oktober 2024.
- Castro, E. M., Van Regenmortel, T., Sermeus, W., & Vanhaecht, K. (2019). Patients' experiential knowledge and expertise in health care: A hybrid concept analysis. *Social Theory & Health*, 17(3), 307-330.
- Chito, J. & Kleine, M. (2019). *Drie jaar cel en tbs. Van dader naar hulpverlener*. Uitgeverij RS.
- Deegan, P. E. (1993). Recovering our sense of value after being labeled: Mentally ill. *Journal of psychosocial nursing and mental health services*, 31(4), 7-9.
- Dings, R. & Strijbos, D. W. (2015). Being in a position to know: attuned responsiveness as the hallmark of experiential knowledge and expertise in mental healthcare. *Frontiers in Psychiatry* 15:1490489.
- Gorissen, W. (red.) (2017). *Samen lerend doen wat werkt. Een nieuwe kijk op evidence-based practice in zorg en welzijn voor jeugdigen en gezinnen*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Hart, W. (2012). *Verdraaide organisaties. Terug naar de bedoeling*. Boom.
- Höing, M. & Heemskerk, I. (2019). *Flexibele bruggenbouwer zoekt stevig fundament. Wat werkt bij de inzet van vrijwilligers binnen de reclassering?* WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Huber, M., Sedney, P., & Holten, J. (2014). Werken met ervaringsdeskundigen vereist cultuuromslag. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken, Sociale Vraagstukken*, 28 september 2014.
- IVO. (2017). Ervaringsdeskundigheid in de Forensische ggz; Differing do's and don'ts. Instituut voor Onderzoek naar Leefwijzen & Verslaving (IVO). Verkregen via: www.ivo.nl.
- Johan S. (2023). *Niemand zit hier voor zijn zweetvoeten. Van brave burger tot tbs'er*. Just Publishers.
- Karbouniaris, S., van Gaalen, E., Daniels, D., Weerman, A., Wilken, J. P., & Abma, T. (2025). Working with lived experiences in mental healthcare: Organizational challenges. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 34(1).
- Keuzenkamp, S. Van Hoorn, E. & Van der Meulen, M. (2020). Ervaringswerkers zijn er wel, maar ze zijn er nog niet. *Sociale Vraagstukken*, 10 juni 2020.
- Keuzenkamp, S. & Van Hoorn. (2022). *Ervaringskennis. Betekenissen, bronnen en invloed*. Movisie.
- Keuzenkamp, S. (2022). Geef ervaringskennis en -deskundigen een serieuze positie. *Sociale Vraagstukken*, 8 augustus 2022.
- KvE - Kwaliteitssysteem voor ervaringsdeskundigen. (2022). *Beroepscode voor ervaringsdeskundige professionals*.
- Leeratelier ervaringsdeskundigheid in onderzoek. (2025). *Ervaringsdeskundigheid in onderzoek: een literatuurverkenning*. HAN University of applied sciences.
- Leemeijer, A. M. (2024). *'Het zit gewoon niet goed in mijn systeem': Etnografisch onderzoek naar de inbedding van ervaringsdeskundigheid in professionele (ggz-) praktijken*. [Proefschrift Universiteit Utrecht]
- Lenkens, M., van Lenthe, F. J., Schenk, L., Sentse, M., Severiens, S., Engbersen, G., & Nagelhout, G. E. (2024). Experiential peer support and desistance from crime: a systematic realist literature review. *Psychology, Crime & Law*, 30(10), 1421-1451.
- Lesnick, J., Abrams, L. S., Angel, K., & Barnert, E. S. (2023). Credible messenger mentoring to promote the health of youth involved in the juvenile legal system: a narrative review. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 53(6), 101435.
- Lindström, J., & Rantanen, T. (2021). Experts of the streets: The thoughts of experts by experience with a history of crime and substance abuse on working as a team with professionals. *European Journal of Probation*, 13(3), 226-241.
- Lindström, J., & Toikko, T. (2022). Survival stories as access to society. People with history of a crime as experts by experience. *Nordic Journal of Criminology*, 23(1), 3-22.
- Lindström, J., Rantanen, T., & Toikko, T. (2024). Narratives of experts by experience: A journey from criminal to expert. *Journal of Social Work*, 24(3), 415-433.

Maruna, S. (2001). *Making Good: How Ex-Convicts Reform and Rebuild Their Lives*. American Psychological Association.

Menger, A. & Krechtig, L. (2024). Onvrijwillige interactie. In J. Bosker & A. Menger (red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk* (pp. 218-227). SWP.

Moore, K. E., Phillips, S., Kromash, R., Siebert, S., Roberts, W., Peltier, M., ... & McKee, S. A. (2024). The causes and consequences of stigma among individuals involved in the criminal legal system: A systematic review. *Stigma and health*, 9(2), 224.

Onstenk, A. (2017). Lector en ervaringsdeskundige Ali Weerman: 'Ervaringsdeskundigen moeten geen nieuw machtsbolwerk vormen'. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 2017.

Otten, A. (2015). *Toon W. is hersteld*. Comtext.

Phillips, J., Fowler, A., & Westaby, C. (2018). Self-disclosure in criminal justice: what form does it take and what does it achieve?. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 62(12), 3890-3909.

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming. (2024). *Inzet van ervaringsdeskundigheid bij de reclassering. Kansen en knelpunten*. RSJ.

Reyes Rodrigues, A. (2022). *Rijk door een krantenwijk*. Prometheus.

Rigters, R. (2017). *De keuzes die je maakt*. Ark media.

Rutherford, R., Bowes, N., Cornwell, R., Heggs, D., & Pashley, S. (2024). A systematic scoping review exploring how people with lived experience have been involved in prison and forensic mental health research. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 34(1), 94-114.

Sells, D., Curtis, A., Abdur-Raheem, J., Klimczak, M., Barber, C., Meaden, C., Hasson, J., Fallon, P., & Emigh-Guy, M. (2020). Peer-mentored community reentry reduces recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 47(4), 437-456.

'S Jongers, T. (2023). Ontsluit het organisatiekapitaal van 'spreidstandburgers'. *Sociale Vraagstukken*, 8 maart 2023.

Schippers, A. (2021). *Gouden Verbindingen. Kennis ervaren, herkennen en erkennen*. Inaugurale rede Universiteit voor Humanistiek.

Timmer, H. (2009) *Raakt het u. Herstel en ervaringsdeskundigheid in de GGz*. Hanzehogeschool Groningen/Lectoraat Rehabilitatie.

Van Boekel, L. C., Brouwers, E. P., Van Weeghel, J., & Garretsen, H. F. (2013). Stigma among health professionals towards patients with substance use disorders and its consequences for healthcare delivery: systematic review. *Drug and alcohol dependence*, 131(1-2), 23-35.

Van Daele, E., Brummans, A., Van Dongen, E. & Bierbooms, J. (2021). *Vooronderzoek doorontwikkeling handreiking ervaringsdeskundigheid in de forensische ggz*. [KFZ-publicatie, augustus 2021].

Van Erp, N., Hendriksen, A. & De Boer, M. (2009). Begeleiders met ervaringsdeskundigheid in ggz-teams. *Maandblad voor geestelijke volksgezondheid* 64(7/8), 638-651.

Van Erp, N., Karbouniaris, S., Keuzenkamp, S., Metze, R., & van der Zwet, R. (2025). Outcomes of experts by experience in (mental) health care and social domain: a scoping review. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 34(1).

Van der Meulen, M., Liefhebber, S., Van der Zwet, R. & Keuzenkamp, S. (2021). *De rol en meerwaarde van ervaringsdeskundigen in sociale wijkteams. Een onderzoek in Utrechtse buurtteams*. Movisie.

Van Ginneken, E. & Abbing, Y. (2024). *Afstand, nabijheid en sociale veiligheid. Een onderzoek in penitentiaire inrichtingen voor vrouwen*. Instituut voor Strafrecht en Criminologie, Universiteit Leiden.

Van Hees, M. (2025). *Ervaringsdeskundigheid. De relationele rollen van betekenis*. Boom.

Van Hoorn, E., Keuzenkamp, S. & Van der Meulen, M. (2020) *Ervaringswerk in het sociaal domein. Over pionieren en kwartier maken*. Movisie.

Verbrugge, C., DeFuentes-Merillas, L., Van Harskamp, M. & Dijkstra, B. (2022). De meerwaarde van ervaringsvrijwilligers binnen de verslavingsreclassering. *Proces*, 101(4), 213-2024

Vereniging van Ervaringsdeskundigen (VvEd), Trimbos-instituut, Movisie en Kenniscentrum Phrenos. (2022). *Beroepscompetentieprofiel ervaringsdeskundigheid (BPC-e.)*, VvEd, Trimbos Instituut, Movisie, Kenniscentrum Phrenos.

Verkley, H. (2023). *Van de straat. Hoe Mohamed H. Mohamed Hedi werd*. Vesperpublishing.

Walravens, T. (2019). *De doorbraak*. Walravens Zorgadvies.

Walravens, T. (2025). *Van Revolutie naar evolutie*. Walravens Zorgadvies.

Walravens, T. & Soeters, M. (2022). Ervaringsdeskundige is vooral hoopverlener. *Tijdschrift voor Coaching*, 4, 12-17.

Walravens, T. & Soeters, M. (2024). Ervaringsdeskundige als begeleider van transitie. In J. Bosker & A. Menger (red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk* (pp. 204-216). SWP.

Walters, R. (2022). Involving people with lived experience in prison and probation: some milestones in the journey so far. *Prison Service Journal*, 262, 40-45.

Weerman, A. (2016). Deskundig door de verslaving. *Praktijken en dilemma's bij de inzet van ervaringsdeskundigheid*. SWP.

Weerman, A., de Jong, K., Karbouniaris, S., Overbeek, F. Van Loon, E., Van der Lubbe, P. (2019). *Professioneel inzetten van ervaringsdeskundigheid*. Boom.

Colofon

Van mens tot mens is een uitgave van het Lectoraat Werken in Justitieel Kader,
Hogeschool Utrecht / Marie-José Geenen

Tekst:

Marie-José Geenen

Vormgeving:

Ton de Klein

Beelden omslag en binnenwerk:

iStock

Druk:

Wouter Eertink, Graven13 / Balto

© 2025

Marie-José Geenen / Lectoraat Werken in Justitieel Kader, Hogeschool Utrecht

Bronvermelding is verplicht.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever stelt zich aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

ISBN/EAN: 978 90 9040 930 6

In het forensisch sociaal domein staat de inzet van ervaringsdeskundigheid nog in de kinderschoenen. Hoewel de intentie er is, ontbreekt het vaak aan structurele inbedding. De inzet van ervaringsdeskundige professionals lijkt nog grotendeels afhankelijk van individuele initiatieven, waardoor hun positie kwetsbaar blijft en hun meerwaarde onvoldoende zichtbaar wordt.

In deze publicatie komen professionals aan het woord die hun ervaringskennis inzetten – of recent hebben ingezet – in het forensisch sociaal domein. Veertien van hen zijn geportretteerd met hun persoonlijke verhaal van herstel en hun professionele inzet. Allen hebben een verleden waarin delictgedrag en/of verslaving een rol speelde. Vanuit hun herstelproces kozen zij ervoor om hun ervaringen in te zetten voor anderen. Dat vormde een springplank naar een nieuw leven, waarin zij hoop, steun en perspectief bieden aan mensen die zich in vergelijkbare situaties bevinden.

Naast de portretten biedt dit boek een overzicht van de ontstaansgeschiedenis van ervaringsdeskundigheid in het forensisch domein, de huidige stand van zaken, de uitdagingen én de kansen. Het laat zien wat deze professionals bijdragen, wat zij tegenkomen in hun werk, en wat hun inzet betekent – voor henzelf, voor cliënten en voor de sector.

De titel *Van mens tot mens* verwijst naar de gelijkwaardige en persoonlijke manier waarop deze professionals contact maken. Niet vanuit oordeel, maar vanuit erkenning en wederkerigheid. Als symbool voor dit werk is gekozen voor *Kintsugi*, de Japanse kunst van het herstellen van gebroken aardewerk met goud. Een krachtige metafoor voor ontwrichting én herstel: de breuken blijven zichtbaar, maar krijgen een nieuwe betekenis – met een gouden randje.

Voor iedereen die werkt of leert in het forensisch sociaal domein biedt dit boek inspiratie, verdieping en een pleidooi voor meer ruimte en vertrouwen in ervaringsdeskundigheid.

Marie-José Geenen was tot eind 2025 onderzoeker bij het lectoraat Werken in Justitieel Kader.

 **HOGESCHOOL
UTRECHT**

9 789090 409306 >

